

MAARJAMAA HARIDUSKOLLEGIUM

Lihtsustatud õppekava ainekava

Sisukord

EESTI KEEL	3
VEENE KEELE AINEKAVA.....	8
INGLISE KEELE AINEKAVA.....	15
EESTI KEEL TEISE KEELENA	20
MATEMAATIKA	24
LOODUSÕPETUSE AINEKAVA	33
AJALOO AINEKAVA.....	42
INIMESÕPETUSE AINEKAVA	46
MUUSIKAÕPETUSE AINEKAVA	57
KUNSTIÕPETUSE AINEKAVA.....	59
TEHNIKAD JA MATERJALID.....	62
KEHALINE KASVATUS	66
TÖÖÕPETUSE AINEKAVA.....	72

EESTI KEEL

Õppe- ja kasvatuse eesmärgid

4 klassi lõpetaja

- mõistab ja koostab kuni 6-sõnalist lihtlauset;
- laiendab lihtlauset skeemide ja süntaksiküsimuste abil;
- kasutab laiendatud lihtlauset ja sihitisosalauset;
- osaleb ühistegevuse ajal üksteise tegevust reguleerivas dialoogis;
- võrdleb ja kirjeldab esemeid rühmas (kuni 3 objekti); kirjeldab ühistegevust;
- analüüsib ja moodustab käändevorme skeemide abil;
- rakendab abiga sõnaühendis ja lauses käändevorme (õpitud funktsioonides);
- kirjutab õigesti üksikhäälikutest koosnevaid kuni 4-silbilisi sõnu;
- sooritab ära kirja sõnahaaval;
- kasutab suunamisel õigekirja kontrollimise võtteid;
- loeb õpitud teksti sõnade ja süntagmade kaupa, arvestab kirjavahemärke;
- loeb õppimata teksti vähemalt sõnahaaval;
- leiab küsimuste-korralduste järgi tekstist sõnu, lauseid ja lõike (sh peamõttele osutavaid lauseid);
- tuletab tekstis sõnastamata teabe oma kogemustele/teadmistele toetudes ja õpetaja juhendamisel;
- vastab küsimustele teksti kohta (põhjuslikud seosed, hinnangud tegevustele, tegudele);
- annab ühisvestlustes hinnanguid tegevusaktidele;
- annab abivahenditele toetudes tekstilähedaselt ja valikuliselt edasi teksti või lõigu s

4. klass

Õpiväljundid

- mõistab ja koostab kuni 6-sõnalist lihtlauset;
- laiendab lihtlauset skeemide abil;
- kasutab laiendatud lihtlauset ;
- osaleb ühistegevuse ajal üksteise tegevust reguleerivas dialoogis;
- võrdleb ja kirjeldab esemeid (kuni 3 objekti) rühmas; kirjeldab ühistegevust;
- oskab skeemide abil moodustada käändevorme;
- rakendab (abiga) sõnaühendis ja lauses käändevorme õpitud funktsioonides;
- kirjutab õigesti üksikhäälikutest koosnevaid kuni 4-silbilisi sõnu;
- sooritab ära kirja sõnahaaval;
- kasutab suunamisel õigekirja kontrollimise võtteid;
- loeb õpitud teksti sõnade ja sõnarühmade kaupa, arvestab kirjavahemärke;
- loeb õppimata teksti vähemalt sõnahaaval;
- leiab tekstist sõnu, lauseid ja lõike, sh peamõttele osutavaid lauseid;
- tuletab õpetaja juhendamisel tekstis sõnastamata teabe
- vastab küsimustele teksti kohta (põhjuslikud seosed, hinnangud tegevustele, tegudele);
- annab tekstilähedaselt ja valikuliselt edasi teksti või lõigu sisu (toetudes abivahenditele).

Õppesisu

Suhtlemine ja suuline väljendusoskus

Kuulamine ja jälgimine. Suhtlemine. Tunnetustegevuse arendamine. Lause ja sõnavara.

Lugemine ja kirjutamine

Häälik- ja foneemanalüüs.

Lugemistehnika ja orienteerumine tekstis.

Uue teksti lugemine. Lugemise harjutamine. Sõnavaratöö. Teksti korduv lugemine ja analüüs. Dialoogi analüüs. Valiklugemine. Teksti jaotamine lõikudeks. Küsimuste esitamine kaaslastele. Tegelasete käitumise analüüs. Teksti peamõtte. Teksti taastamine.

Kirjutamine

Kirjutamine. Ärakiri. Õigekiri. Kirjatehnika. Keeleteadmised ja –oskused.

5. klass

Õpiväljundid

- mõistab ja kasutab kuni 6-sõnalist lihtlauset;
- mõistab õpitud koond- ja liitlauset liike; oskab neid suunatult moodustada;
- rakendab lauses sõnade muutevorme õpitud funktsioonides;
- kasutab eri tüüpi dialoogirepliike koostegevuses, teeb kokkuvõtteid ühistegevusest;
- sooritab õpitoiminguid suuliste ja kirjalike korralduste alusel, osaleb tegevuse planeerimisel
- kirjutab õigesti lihthäälikutest koosnevat sõnu;
- kirjutab häälikuühenditega sõnu pärast analüüsi õigesti;
- sooritab ära kirja peamiselt sõnapaaride kaupa;
- kasutab kirjutamisel enesekontrollivõtteid;
- kasutab algoritmi sõnavormide analüüsimisel ja moodustamisel;
- täidab valiklugemise ülesandeid õpitud teksti ladusalt häälega või endamisi vaikselt lugedes;
- leiab tekstist sõnu, lauseid ja lõike, osaleb lõigu ja teksti peamõtte sõnastamisel;
- annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegevusaktidele ning põhjendab seda;
- annab tekstilähedaselt edasi tekstilõikude sisu, pealkirjastab lõike ja osaleb sõnastuse täpsustamisel.

Õppesisu

Suhtlemine ja suuline väljendusoskus

Kuulamine ja jälgimine. Suhtlemine.

Tunnetustegevuse arendamine.

Nägemis- ja ruumitaju. Kontroll ja enesekontroll.

Lause ja sõnavara

Lihtlause. Koondlause. Liitlause. Sõnaliigid. Nimisõna. Omadussõna. Tegusõna. Arvsõna. Liitsõna.

Lugemine ja kirjutamine

Häälik- ja foneemanalüüs.

Lugemistehnika ja orienteerumine tekstis

Uue teksti lugemine. Lugemise harjutamine. Sõnavaratöö. Teksti korduv lugemine ja analüüs. Dialoogi analüüs. Valiklugemine. Teksti jaotamine lõikudeks. Küsimuste esitamine kaaslastele. Tegelasete käitumise analüüs. Teksti taastamine.

Kirjutamine

Ärakiri. Õigekiri. Keeleteadmised ja –oskused.

Õppe- ja kasvatuse eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- tunneb lausete eri tüüpe, mõistab õpitud lausemallide tähendust, kasutab neid teabe hankimisel ja sõnastamisel;
- teab adekvaatse suhtlemise põhimõtteid tavaolukorras käitumiseks (peres, eakaaslastega, töökollektiivis, ametiasutuses jne);
- mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust, erinevust ja vastandlikkust; selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erinevustele;
- hindab oma ja teiste käitumise otstarbekust ja moraalinõuetele vastavust tavaolukorras, käitub vastavalt;
- loeb jõukohast teksti endamisi sihipäraselt, häälega, mõistmiseks vajaliku selguse ja intonatsiooniga;
- kasutab tekste ja teatmikke teabe hankimiseks;
- teeb märkmeid ja konspekteerib elementaarselt;
- taastab tuttavat teksti erineval viisil (kokkuvõtlikult, laiendatult, tekstilähedaselt);
- kirjeldab tegevusi ja sündmusi teistele arusaadavalt;
- iseloomustab tegelasi ja tegelusrühmi; seletab ja hindab nende käitumist;
- koostab õpitud tarbekirja liike;
- valdab elementaarseid teadmisi grammatikast: sõnaliigid, käänamine ja pööramine, liht-, koond- ja liitlause, sõnamoodustus;
- järgib kirjutamisel tähekasutusreegleid ja peamisi ortograafiareegleid, leiab ja parandab õige kirjavigu.

6. klass

Õpiväljundid

- mõistab kaheosaliste liitlause tähendust, eristab osalausega väljendatud seoseid;
- oskab tuttavates olukorras teavet hankida ning käitumisnorme arvestada ;
- jälgib kaaslaste vastuseid ning täiendab neid;
- osaleb õpitegevuse planeerimisel, oskab suunamisel kasutada enesekontrollivõtteid, küsida abi, valida ja kasutada abivahendeid;
- kasutab tegusõna muutevorme õpetaja abiga;
- moodustab liitsõnu ja tuletisi õpitud mallide ulatuses, mõistab nende tähendust;
- kirjutab sõnu õigesti, kasutab vajadusel individuaalseid abivahendeid, teeb ära kirja lauseosade või lühikeste lausete kaupa ja kontrollib tulemust;
- analüüsib sõnavormi koostist ja tähendust,
- oskab suunamisel moodustada sõnavorme;
- loeb õpitud teksti kõne tempos lüüsi sisule vastava tooniga;
- loeb jõukohast tundmatut teksti peamiselt sõnarühmade kaupa;
- taastab tekstilõikude sisu, oskab jutustamiseks valida ja kasutada abivahendeid;
- kirjeldab olukorras ja objektide plaani alusel;
- annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegelas(t)e käitumisele;

Õppesisu

Suhtlemine ja suuline väljendusoskus. Tunnetustegevuse arendamine.

Lause ja sõnavara. Liitlause. Koondlause. Liitlause. Sõnaliigid. Nimisõna. Liitnimisõna. Omadussõna. Arvsõna. Tegusõna.

Võõrsõnad. Võõrsõna tunnused.

Lugemine ja orienteerumine tekstis. Foneemanalüüs. Uue teksti lugemine. Lugemise harjutamine. Sõnavaratöö. Teksti analüüs. Dialoogi analüüs. Valiklugemine. Küsimuste

esitamine kaaslastele. Tegelaste käitumise analüüs. Teksti peamõtte sõnastamine. Teksti taastamine. Kirjaliku teksti koostamine. Tarbekiri. Ärakiri. Õigekiri. Keeleteadmised ja – oskused.

7. klass

Õpiväljundid

- mõistab ja kasutab õpitud liht- ja koondlausemalle,
- mõistab ja kasutab suunatult eri suhteid väljendavaid kaheosalisi liitlauseid;
- oskab hankida teavet teistelt inimestelt; õpetaja suunamisel tekstist;
- mõistab seisukohtade võimalikku erinevust suhtlemisel, selgitab oma seisukohti;
- orienteerub talle mõistetavate sündmuste ajalistes ning põhjuslikes seostes;
- tuletab sõnu õpitud liidetega; moodustab liitsõnu;
- kasutab sõnade käände- ja pöördevorme;
- tunneb ja rakendab tähekasutusreegleid,
- kasutab õpitud ortograafiareegleid õpetaja suunamisel;
- loeb jõukohast võõrast teksti kõne tempos,
- loeb õpitud teksti ladusalt mõningase ilmekusega,
- rakendab õpetaja juhendamisel temaatilist lugemist;
- iseloomustab tekstis kirjeldatud tegelasi plaani järgi, oskab neid rühmitada;
- annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegelas(t)e käitumisele ja põhjendab seda viidetega tekstile või oma kogemusele;
- oskab taastada analüüsitud teksti sisu vastavalt püstitatud ülesandele, vajadusel rakendab teksti analüüsimisel kasutatud abivahendeid.
- koostab abivahenditele toetudes lühikese kirjaliku ümberjutustuse pärast ühist ettevalmistust.

Õppesisu

Suhtlemine ja suuline väljendusoskus. Tunnetusetgevuse arendamine.

Lause ja sõnavara. Lihtlause. Koondlause. Liitlause. Sõnaliigid. Nimisõna. Omadussõna. Arvsõna. Tegusõna. Liitsõna.

Lugemine ja orienteerumine tekstis. Uue teksti lugemine. Lugemise harjutamine. Sõnavaratöö. Teksti analüüs. Dialoogi analüüs. Valik- ja temaatiline lugemine. Küsimuste esitamine kaaslastele. Tegelaste käitumise analüüs. Teksti peamõtte sõnastamine. Teksti kavastamine. Teksti taastamine. Kirjaliku teksti koostamine. Tarbekiri.

Kirjutamine. Õigekiri. Keeleteadmised ja oskused.

8. klass

Õpiväljundid

- kasutab õpitud lausemalle suulises ja kirjalikus tekstis;
- oskab märgata ja hinnata kaaslaste käitumise (sh sõnakasutuse) sobivust;
- reageerib adekvaatselt kaaslaste erinevatele ja vastandlikele seisukohtadele;
- tunneb ära ja moodustab pöörde- ja käändevorme.
- kasutab tuttavat teabekirjandust juhendamisel;
- loeb jõukohast teksti ladusalt ja endamisi teabe hankimiseks;
- oskab esitada küsimusi teksti kohta mõistmisstrateegiatest lähtuvalt;
- taastab õpitud teksti suuliselt erineval viisil (õpetaja suunamisel): tekstilähedaselt, temaatiliselt, kokkuvõtlikult, tegelase seisukohalt; rakendab analüüsi käigus kasutatud abivahendeid;
- iseloomustab tegelast ja tegelasrühma plaani järgi;
- kirjeldab tegevusi ja sündmusi kogemuste ja eri õppeainete materjalide põhjal (abiga);

- koostab pärast ühist arutelu tekstilähedase kirjaliku ümberjutustuse;
- kasutab omandatud õigekirjaoskusi iseseisvates kirjalikes töödes;
- märgistab olulist teavet väljendavaid teabeüksusi tekstis (suunamisel), teeb märkmeid tekstide põhjal;
- koostab näidise järgi õpitud tarbekirja.

Õppesisu

Suhtlemine ja suuline väljendusoskus. Tunnetustegevuse arendamine.

Lause ja sõnavara. Sõnaühend. Liht-, koond- ja liitlause. Koondlause. Liitlause. Sõnaliigid. Nimisõna. Omadussõna. Määrsõna. Tegusõna. Arvsõna. Liitsõna. Võõrsõnad.

Lugemine ja orienteerumine tekstis. Uue teksti lugemine. Lugemise harjutamine. Sõnavaratöö. Teksti analüüs. Teabe märgistamine tekstis. Teksti peamõtte sõnastamine. Teksti kavastamine. Teksti taastamine. Kirjaliku teksti koostamine (tekstilooma etappide kaupa).

Konspekterimine. Kirjaliku teksti konspekterimine.

Tarbekiri. Vabas vormis tarbekirja koostamine (kiri, teade, kutse, seletuskiri, avaldus, volitus, CV);

blankettide täitmine (teenuste arveldused, ajakirjanduse tellimine) paberil ja arvutis.

Õigekiri. Keeleteadmised ja -oskused.

9. klass

Õpiväljundid

- tunneb lausete eri tüüpe, mõistab õpitud lausemallide tähendust, oskab neid kasutada;
- teab adekvaatse suhtlemise põhimõtteid tavaolukorras käitumiseks;
- mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust, erinevust ja vastandlikkust; selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele;
- hindab oma ja teiste käitumise otstarbekust ja moraalinõuetele vastavust, käitub vastavalt;
- loeb jõukohast teksti sihipäraselt, häälega, mõistmiseks vajaliku selguse ja intonatsiooniga;
- kasutab tekste ja teatmikke teabe hankimiseks;
- oskab teha märkmeid ja elementaarselt konspekterida;
- taastab tuttavat teksti erineval viisil (kokkuvõtlikult, laiendatult, tekstilähedaselt);
- kirjeldab tegevusi ja sündmusi teistele arusaadavalt;
- iseloomustab tegelasi ja tegelasrühmi; seletab ja hindab nende käitumist;
- oskab koostada erinevat liiki tarbekirju;
- valdab elementaarseid teadmisi grammatikast;
- järgib kirjutamisel tähekasutus- ja põhilisi ortograafiareegleid;

Õppesisu

Suhtlemine ja suuline väljendusoskus. Tunnetustegevuse arendamine

Lause ja sõnavara. Sõnaühend ja lause. Liitlause. Liitlause. Sõnaliigid. Nimisõna. Omadussõna. Määrsõna. Tegusõna. Asesõna. Arvsõna. Liitsõnad. Võõrsõnad.

Lugemine ja orienteerumine tekstis. Uue teksti lugemine. Lugemise harjutamine. Sõnavaratöö. Teksti analüüs. Teksti peamõtte sõnastamine. Teksti kavastamine. Teksti taastamine. Kirjaliku teksti koostamine.

Konspekterimine. Kirjaliku teksti konspekterimine. Suuliselt esitatud teabe konspekterimine.

Tarbekiri. Õigekiri. Keeleteadmised ja -oskused.

Hindamine

Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist. Kokkuvõttev hinne pannakse õppeprotsessi lõpul, otsustamaks selle tõhususe üle. Kujundav hinne antakse õppeprotsessi käigus ja selle eesmärgiks on õppeprotsessi suunamine. Praktiliste tööde ja ülesannete puhul ei hinnata mitte ainult töö tulemust, vaid ka protsessi

Koostöös kaaslaste ning õpetajaga saab õpilane seatud eesmärkide ja õpitulemuste põhjal täiendavat, julgustavat ning konstruktiivset tagasisidet oma tugevuste ja nõrkuste kohta. Hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid on õppijale teada enne hindamisülesande täitma hakkamist.

Kujundava hindamise eesmärgiks väljundipõhises õppekavas on määratleda õppija soorituse iseseisvuse taset.

Kui õpilane saavutab konkreetse õpiväljundi läbi iseseisva töö, hinnatakse sooritus hindegaga „väga hea“. Kui õpilane kasutab õpiväljundi saavutamiseks mõningast kõrvalabi, hinnatakse sooritus hindegaga „hea“. Kui õpilane kasutab õpiväljundi saavutamiseks olulist kõrvalabi, hinnatakse sooritus hindegaga „rahuldav“.

VENE KEELE AINEKAVA

Õppe- ja kasvatuse eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- oskab kuulata ja kõnele adekvaatselt reageerida;
- osaleb dialoogis ja väljendab oma mõtteid kuulajale arusaadavalt;
- loeb, jälgib jõukohast teksti, mõistab selle sisu ja mõtet;
- kirjutab arusaadavalt, teeb märkmeid, mõistab ja koostab tarbekirja;
- omandab elementaarse ülevaate vene keele süsteemist, tunneb põhitermineid;
- valdab praktiliselt vene keele sõnade muutevorme vastavalt käändkonnale või tegevuse aspektile, kasutab käändevorme koos eessõnadega ja eesliidetega pöördevorme eri tähenduses, saab aru sõnade otsesest ja sõnavormide ning lausete pragmaatilisest tähendusest oma kogemuste piires;
- kasutab vene keelt õpitegevuses ja igapäevases elus;
- suudab oma tegevust kõne abil kavandada, kommenteerida ning hinnata, oma ja teiste tegevust vastavalt üldistele käitumisnormidele reguleerida;
- tõlgendab igapäevast lihtsat verbaalset teavet;
- tunneb ilukirjanduslike tekstide liike praktiliselt, omab elementaarset ülevaadet vene kirjandusest ja teab nimetada mõnda kirjanikku;
- tunneb ja jälgib üldnimlikke kõlbelisi arusaamu oma võimete kohaselt, valdab vastavat tavasõnavara.

4. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- mõistab ja koostab kuni 6-sõnalisi lauseid, kasutab laiendatud lihtlauseid;
- osaleb ühistevõimelise ajald üksteise tegevust reguleerivas dialoogis;
- kasutab sõnaühendites ja lausetes sõna käändevorme õpitud funktsioonides;

- võrdleb ja kirjeldab tuttavaid esemeid rühmas (kuni 3 objekti); kirjeldab ühistegevust;
- määrab sõnadevahelised seosed süntaksiküsimuste alusel;
- kirjutab õigesti üksikhäälikutest koosnevaid kuni 4-silbilisi sõnu;
- sooritab ära kirja sõnahaaval;
- loeb õpitud teksti sõnaühendite ja fraaside kaupa; tundmatut teksti sõnahaaval;
- kasutab suunamisel õige kirja kontrollimise võtteid;
- leiab tekstist küsimuste ja/või juhendite alusel sõnu, lauseid, löike (sh peamõttele viitavaid lauseid);
- tuletab tekstis sõnastamata teabe oma kogemustele/teadmistele toetudes ja õpetaja juhendamisel;
- vastab küsimustele teksti kohta (põhjuslikud seosed, hinnangud tegevustele, tegudele);
- annab ühisvestlustes hinnanguid tegevusaktidele;
- annab abivahenditele toetudes tekstilähedaselt ja valikuliselt edasi teksti või lõigu sisu

Õppesisu

- Täishäälikute ja kaashäälikute õigekiri. Sõnavormi muutmine Pehmendusmärgi õigekiri.
- Sõna häälikkoosseisu analüüs (1–3-silbilistes sõnades).
- Kommenteerimine, kirjutamine ja kontrollimine (õpetaja juhatusel).
- Sõnaühendid ja laused. 2-6-sõnalisi lihtlausete mõistamine, koostamine, laiendamine ja kasutamine.
- Lause algustäht. Kirjavahemärgid lause lõpus.
- Sõnaliikide nimetuste ja tunnuste teadmine: nimisõna, omadussõna, tegusõna, asesõna
- Lausete laiendamine ja täiendamine (õpetaja juhatusel).
- Käändevormide ja pöördvormide rakendamine.
- Liitlausete ja koondlausete mõistamine ja moodustamine.
- Teksti peamõtet leidmine (õpetaja juhatusel).
- Teksti ja teksti lõikude pealkirjastamine.
- Ümberjutustamine (tekstilähedaselt või valikuliselt).

5. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- mõistab ja kasutab kuni 6-sõnalist lihtlauset;
- mõistab õpitud koond- ja liitlausete liike tekstis ja tekstiväliselt; oskab neid suunatult moodustada;
- rakendab lauses sõnade muutevorme õpitud funktsioonides;
- kasutab eri tüüpi dialoogirepliike koostegevuses, teeb kokkuvõtteid ühistegevusest;
- sooritab tuttavaid õpitoiminguid suuliste ja kirjalike hargnenud korralduste alusel, sh osaleb tegevuse planeerimisel, valib ja kasutab abivahendeid;
- kirjutab õigesti lihthäälikutest koosnevaid sõnu;
- kasutab pehmendusmärki kaashäälikute puhul;
- kirjutab häälikuühenditega sõnu pärast analüüsi õigesti;
- sooritab ära kirja peamiselt sõnapaaride kaupa;
- kasutab kirjutamisel enesekontrollivõtteid; kontrollib rõhuta täishäälikute, heliliste ja helitute kaashäälikute õige kirja sõnavormi muutmise (võrdleva hääldamise) abil;

- kasutab sõnavormide analüüsimisel ja moodustamisel algoritmi;
- täidab valiklugemise ülesandeid, lugedes õpitud teksti ladusalt häälega või endamisi vaikselt;
- leiab tekstist küsimuste-korralduste järgi sõnu, lauseid ja lõike, osaleb lõigu ja teksti peamõtte sõnastamisel;
- annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegevusaktidele ning põhjendab seda;
- annab tekstilähedaselt edasi tekstilõikude sisu, pealkirjastab lõike ja osaleb sõnastuse täpsustamisel.

Õppesisu

- Täishäälikute ja kaashäälikute õigekiri. Sõnavormi muutmine Pehmendusmärgi õigekiri. Sõna häälikkoosseisu analüüs (1–3-silbilistes sõnades). Kommenteerimine, kirjutamine ja kontrollimine (õpetaja juhatusel).
- Sõnaühendid ja laused. 2-6-sõnalisi lihtlausete mõistamine, koostamine, laiendamine ja kasutamine. Lause algustäht. Kirjavahemärgid lause lõpus.
- Sõnaliikide nimetuste ja tunnuste teadmine: nimisõna, omadussõna, tegusõna, asesõna. Lausete laiendamine ja täiendamine (õpetaja juhatusel). Käänevormide ja pöördvormide rakendamine.
- Liitlausete ja koondlausete mõistamine ja moodustamine.
- Tekstide ärakirjutamine ja kontrollimine (peamiselt sõnapaaride kaupa). Oma vigade leidmine ja parandamine (vajaduse korral õpetaja abiga).
- Etteütlus, valiketteütlus. Oma vigade leidmine ja parandamine (õpetaja juhatusel).
- Tekstide lugemine (õpitud teksti ladusalt häälega või endamisi vaikselt). Valiklugemine.
- Küsimusi esitamine (vajaduse korral õpetaja abiga).
- Tekstist vastusi leidmine (sõnu, lauseid ja lõike, vastab küsimustele).
- Teksti kohta esitatud küsimustele vastamine (põhjuslikud seosed, hinnangud tegevustele, tegudele).
- Teksti peamõtet leidmine (õpetaja juhatusel).
- Teksti ja teksti lõikude pealkirjastamine.
- Ümberjutustamine (tekstilähedaselt või valikuliselt).
- Dialoogid (eri tüüpi dialoogirepliikid koostegevuses, kokkuvõtted ühistegevusest).
- Vestlemine tegevusaktidest. Oma arvamuste põhjendamine.
- Vestlemine sündmustest.
- Sünonüümide ja antonüümide kasutamine (õpetaja abiga).

6. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- mõistab ja kasutab õpitud liht- ja koondlausemalle; mõistab kaheosaliste liitlausete tähendust, eristab osalausetega väljendatud suhteid ja seoseid;
- küsib ja edastab teavet tuttavates situatsioonides, suunab enda ning teiste tegevust käitumis-norme arvestavalt;
- jälgib kaaslaste vastuseid ning täiendab neid;
- osaleb õpitegevuse planeerimisel, kasutab suunamisel enesekontrollivõtteid, küsib abi, valib ja kasutab abivahendeid;

- kasutab sõnade õpitud muutevorme eri funktsioonides (tegusõna muutevorme õpetaja abiga);
- moodustab liitsõnu ja tuletisi õpitud mallide ulatuses, mõistab liitsõnade ja tuletiste tähendust;
- kirjutab sõnu õigesti, kasutab vajaduse korral individuaalseid abivahendeid, teeb ära kirja lauseosade või lühikeste lausete kaupa ja kontrollib tulemust;
- analüüsib sõnavormi koostist ja tähendust;
- moodustab sõnavorme, esitab suunamisel süntaksi- ja morfoloogiaküsimusi;
- loeb õpitud teksti kõne tempos ladusalt sisule vastava intonatsiooniga, täidab endamisi lugedes sisulisi ja keelelisi ülesandeid;
- loeb jõukohast tundmatut teksti peamiselt süntagmade kaupa;
- taastab tekstilõikude sisu (valikjutustamine), valib ja kasutab jutustamiseks abivahendeid;
- kirjeldab situatsioone ja objekte plaani alusel;
- annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegelas(t)e käitumisele

Õppesisu

- Täishäälikute ja kaashäälikute õigekiri. Sõnavormi muutmine (õigekirja kontrollimise eesmärgil); Pehmendusmärgi õigekiri; Sõna häälikkoosseisu analüüs (1–3-silbilistes sõnades); Kommenteerimine, kirjutamine ja kontrollimine (õpetaja juhatusel).
- Süntaksi- ja morfoloogiaküsimuste esitamine.
- Sõnavormi muutmine ja moodustamine.
- Sõnavormi koostise ja tähenduse analüüs.
- Sõnaliited. Sõnade õpitud liidetega tuletamine.
- Liitsõnade ja tuletiste tähendus ja moodustamine.
- Sõnaliikide nimetuste ja tunnuste teadmine: nimisõna, omadussõna, tegusõna, arvsõna, määrsõna; Lausete laiendamine ja täiendamine (õpetaja juhatusel); Käänevormide ja pöördvormide rakendamine.
- Liht- ja koondlausete mõistamine ja kasutamine.
- Kaheosaliste liitlausete mõistamine.
- Tekstide ära kirjutamine ja kontrollimine (lauseosade või lühikeste lausete kaupa). Oma vigade leidmine ja parandamine (vajaduse korral õpetaja abiga).
- Etteütetus, valiketteütetus. Oma vigade leidmine ja parandamine (õpetaja juhatusel).
- Tekstide lugemine (õpitud teksti kõne tempos ladusalt sisule vastava intonatsiooniga, jõukohase tundmatu teksti peamiselt süntagmade kaupa).
- Tekstis kirjeldatud tegelaste käitumise hindamine.
- Teksti peamõtet leidmine (õpetaja juhatusel).
- Teksti ja teksti lõikude pealkirjastamine.
- Ümberjutustamine (tekstilähedaselt või valikuliselt, abivahendite kasutamine omavaliku järgi).

7. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- mõistab ja kasutab õpitud liht- ja koondlausemalle;
- mõistab ja kasutab suunatult eri suhteid väljendavaid kaheosalisi liitlauseid;
- hangib teavet teistelt inimestelt; õpetaja suunamisel tekstist;

- mõistab seisukohtade võimalikku erinevust suhtlemisel, selgitab oma seisukohti;
- selgitab talle mõistetavate sündmuste ajalisi ning põhjuslikke seoseid;
- tuletab sõnu õpitud liidetega; moodustab liitsõnu;
- kasutab sõnade käände- ja pöördeforme, analüüsib sõnavormide koostist;
- tunneb ja rakendab tähekasutusreegleid;
- kasutab õpitud ortograafiareegleid õpetaja suunamisel;
- loeb jõukohast võõrast teksti kõne tempos;
- loeb õpitud teksti ladusalt mõningase ilmekusega;
- täidab endamisi lugedes sisulisi ja keelelisi ülesandeid;
- rakendab õpetaja juhendamisel temaatilist lugemist;
- iseloomustab tekstis kirjeldatud tegelasi plaani järgi, rühmitab neid teadaoleva(te) tunnus(t)e alusel;
- annab hinnangu tekstis kirjeldatud tegelas(t)e käitumisele ja põhjendab seda viidetega tekstile või oma kogemusele;
- taastab analüüsitud teksti sisu vastavalt püstitatud ülesandele (valikuliselt, temaatiliselt, kokkuvõtlikult), vajaduse korral rakendab teksti analüüsimisel kasutatud abivahendeid;
- koostab pärast ühist ettevalmistust abivahenditele toetudes (kava, tugisõnad, sõnaühendid) lühikese kirjaliku ümberjutustuse.

Õppesisu

- Õpitud ortograafiareeglite kasutamine (õpetaja suunamisel); Sõnavormi muutmine (õigekirja kontrollimise eesmärgil); Pehmendusmärgi õigekiri; Kommenteerimine, kirjutamine ja kontrollimine (õpetaja juhatusel).
- Sõnavormi muutmine ja moodustamine.
- Käändevormide ja pöördevormide kasutamine.
- Süntaksi- ja morfoloogiaküsimuste esitamine.
- Liitsõnade ja tuletiste tähendus ja moodustamine.
- Sõnaliikide nimetuste ja tunnuste teadmine: nimisõna, omadussõna, tegusõna, arvsõna, määrsõna.
- Lihtlausete, koondlausete ja kaheosaliste liitlausete mõistamine ja kasutamine.
- Tekstide ärakirjutamine ja kontrollimine (lauseosade või lühikeste lausete kaupa). Oma vigade leidmine ja parandamine (vajaduse korral õpetaja abiga).
- Konspekterimise harjutamine: valiketteütlus, märkmete tegemine (õpetaja juhatusel).
- Tekstide lugemine (õpitud teksti ladusalt mõningase ilmekusega, jõukohase võõrase teksti kõne tempos).
- Küsimusi esitamine. Tekstist vastusi leidmine (sõnu, lauseid ja lõike, vastab küsimustele).
- Teksti ja teksti lõikude pealkirjastamine.
- Teksti peamõtet leidmine (vajaduse korral õpetaja abiga).

8. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab õpitud lausemalle suulises ja kirjalikus tekstis;
- märkab ja hindab kaaslaste käitumise (sh sõnakasutuse) sobivust;
- reageerib adekvaatselt kaaslaste erinevatele ja vastandlikele seisukohtadele;

- analüüsib suunavate küsimuste abil dialoogi;
- tuletab sõnu õpitud liidetega, mõistab ja kasutab tuletisi;
- tunneb ära ja moodustab pöörde- ja käändevorme;
- kasutab tuttavat teabekirjandust juhendamisel;
- loeb jõukohast teksti teabe hankimiseks ladusalt ja endamisi;
- täidab jõukohast teksti analüüsid ülesandeid õpitud mõistmisstrateegiate ulatuses;
- esitab küsimusi teksti kohta mõistmisstrateegiatest lähtuvalt;
- taastab õpitud teksti (suuliselt) erineval viisil (õpetaja suunamisel): tekstilähedaselt, temaatiliselt, kokkuvõtlikult, tegelase seisukohalt; rakendab analüüsi käigus kasutatud abivahendeid;
- iseloomustab tegelast ja tegelasrühma plaani järgi;
- kirjeldab tegevusi ja sündmusi kogemuste ja eri õppeainete materjalide põhjal (abiga);
- koostab pärast ühist arutelu tekstilähedase kirjaliku ümberjutustuse;
- kasutab omandatud õigekirjaoskusi iseseisvates kirjalikes töödes;
- märgistab olulist teavet väljendavaid teabeüksusi tekstis (suunamisel), teeb märkmeid tekstide põhjal;
- koostab õpitud teabekirja (näidise järgi).

Õppesisu

- Õpitud ortograafiareeglite kasutamine. Rõhulised ja rõhutud täishäälikud ja silbid. Helilised ja helitud kaashäälikud. Pehmendusmärk.
- Sõnavormi muutmine ja moodustamine.
- Sõnaliited. Sõnade õpitud liidetega tuletamine.
- Liitsõnade ja tuletiste mõistamine ja kasutamine.
- Süntaksi- ja morfoloogiaküsimuste esitamine.
- Sõnaliikide nimetuste ja tunnuste teadmine: nimisõna, omadussõna, tegusõna, arvsõna, määrsõna.
- Lihtlausete, koondlausete ja kaheosaliste liitlausete mõistamine ja kasutamine (suulises ja kirjalikus tekstis).
- Tekstide ärakirjutamine ja kontrollimine (lauseosade või lühikeste lausete kaupa). Oma vigade leidmine ja parandamine.
- Tekstide lugemine (õpitud teksti ladusalt mõningase ilmekusega, jõukohase võõrase teksti kõne tempos).
- Küsimuste teksti kohta esitamine (mõistmisstrateegiatest lähtuvalt).
- Teksti ja teksti lõikude pealkirjastamine.
- Teksti peamõtet leidmine.
- Tuttava teksti erineval viisil taastamine (tekstilähedaselt, temaatiliselt, kokkuvõtlikult, tegelase seisukohalt; abivahendite kasutamine pärast analüüsi).
- Tekstilähedase kirjaliku ümberjutustuse koostamine (pärast ühist arutelu).
- Konspekterimise harjutamine: lugemine märkmetega, valiketteütlus, märkmete tegemine (õpetaja juhatusel).
- Dialoogid (suunavate küsimuste esitamine, vastuste analüüseerimine).
- Tegevuste ja sündmuste kirjeldamine (kogemuste ja eri õppeainete materjalide põhjal/abiga).
- Vestlemine tegevusaktidest ja käitumist. Oma arvamuste põhjendamine.
- Tegelaste ja tegelasrühmade iseloomustamine (plaani järgi).
- Teabe leidmine. Teabekirjanduse lugemine ja kasutamine (juhendamisel).

- Tarbekirjade koostamine (näidise järgi: kiri, teade, kutse, avaldus jne), blankettide täitmine paberil ja arvutis (õpetaja juhatusel).

9.klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- tunneb lausete eri tüüpe, mõistab õpitud lausemallide tähendust, kasutab neid teabe hankimisel ja sõnastamisel;
- teab adekvaatse suhtlemise põhimõtteid tavaolukorras käitumiseks (peres, eakaaslastega, töökollektiivis, ametiasutuses jne);
- mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust, erinevust ja vastandlikkust;
- selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele hindab oma ja teiste käitumise otstarbekust ja moraalinõuetele vastavust tavaolukorras, käitub vastavalt;
- loeb jõukohast teksti endamisi sihipäraselt, häälega, mõistmiseks vajaliku selguse ja intonatsiooniga,
- kasutab tekste ja teatmikke teabe hankimiseks;
- teeb märkmeid ja konspekteerib elementaarselt;
- taastab tuttavat teksti erineval viisil (kokkuvõtlikult, laiendatult, tekstilähedaselt);
- kirjeldab tegevusi ja sündmusi teistele arusaadavalt;
- iseloomustab tegelasi ja tegelusrühmi; seletab ja hindab nende käitumist;
- koostab õpitud tarbekirja liike;
- valdab elementaarseid teadmisi grammatikast: sõnaliigid, käänamine ja pööramine, liht-, koond- ja liitlauseid, sõnamoodustus;
- järgib kirjutamisel tähekasutusreegleid ja peamisi ortograafiareegleid, leiab ja parandab õigekirjavigu.

Õppesisu

- Õpitud ortograafiareeglite kasutamine. Rõhulised ja rõhutud täishäälikud ja silbid. Helilised ja helitud kaashäälikud. Pehmendumärk.
- Sõnavormi muutmine ja moodustamine. Käändevormide ja pöördvormide kasutamine. Sõnade õpitud liidetega tuletamine.
- Sõnaliikide nimetuste ja tunnuste teadmine: nimisõna, omadussõna, tegusõna, arvsõna, määrsõna. Rakendamine kõnes.
- Lausete eri tüüpe kasutamine (teabe hankimisel ja sõnastamisel). Lihtlauseid, koondlauseid ja kaheosaliste liitlauseid.
- Tekstide ära kirjutamine ja kontrollimine (lauseosade või lühikeste lausete kaupa). Oma vigade leidmine ja parandamine.
- Tekstide lugemine (õpitud teksti ladusalt mõningase ilmekusega, jõukohase võõrase teksti kõne tempos).
- Tuttava teksti erineval viisil taastamine (kokkuvõtlikult, laiendatult, tekstilähedaselt).
- Konspektide koostamine kirjaliku teabeteksti järgi (oluliste faktide leidmine; lausete lühendamise, lühendite kasutamine). Teksti taastamine konspekti järgi.
- Suulise kõne konspekteerimine: temaatiline valiketteütus, märkmete tegemine.
- Suhtlemine tavaolukorras (peres, eakaaslastega, töökollektiivis, ametiasutuses jne).
- Arvamuste sarnasused ja erinevused. Arvamuste vastandlikkus.
- Oma seisukohtade selgitamine ja põhjendamine. Konfliktide lahendamine.

- Vestlemine tegevusaktidest ja käitumist. Käitumise otstarbekuse ja moraalinõuetele vastavuse hindamine. Oma arvamuste põhjendamine.
- Teabe leidmine. Teabekirjanduse lugemine ja kasutamine.
- Tegevuste ja sündmuste kirjeldamine.
- Tegelasate ja tegelasrühmade iseloomustamine, nende käitumise seletamine ja hindamine.
- Tarbekirjade koostamine (näidise järgi: kiri, teade, kutse, avaldus jne). Blankettide täitmine paberil ja arvutis.

Hindamine

Hindamise eesmärk on toetada õpilase arengut, anda tagasisidet õppe edukuse kohta. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastutuse, kirjalike tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele.

INGLISE KEELE AINEKAVA

Lihtsustatud õppe lõpetaja:

- **kuulamisel oskab:** tekstist informatsiooni leida; orienteeruda kaardil kuulud juhiste järgi; eristada kuni kolme vestluses osaleva inimese kõnet; võrrelda suulist ja kirjalikku teksti;
- **mõistab** konteksti;
- **kõnelemisel oskab:** rääkida oma harrastustest; väljendada oma arvamust; avaldada soovi ühiseks tegevuseks; esitada küsimusi olmeinfo saamiseks ja saadud infot teistele edasi anda; vastata küsimustele õpitud temaatika piires; toime tulla teeninduses, eluliselt vajalikes situatsioonides;
- **lugemisel:** kasutab valiklugemist info leidmiseks; oskab pilti kirjeldusega kokku viia; oskab vajadusel kasutada sõnastikku; tunneb tähestikku.
- **kirjutamisel oskab:** täita lihtsamaid isikuandmetega ankeete; abiga kirjutada minijutukesi õpitud temaatika piires; kasutada kirjutamisel sõnastikke ja grammatikaõpikuid.

5. klass

Võõrkeeleõpetus 5. klassis on eelkõige propedeutilise suunitlusega: õpilasi valmistatakse ette keeleoskuse omandamiseks. Oluline on, et õpilased saaksid elementaarsed teadmised võõrkeele eripärast, et nad hakkaksid tajuma võõrkeelele omast kõla, intonatsiooni. Keeleõpetuse eesmärk on õpetada kasutama keelt loomulikes suhtlusolukordades. Seepärast on õpetaja ülesandeks luua klassis võimalikult loomulik keelekeskkond. Sellele aitavad kaasa erinevad õppemeetodid, mille käigus kujundatakse suhtlus- ja käitumisoskusi. 5. klassis on esmatähtis kuulamisoskuse ja kuuldust arusaamise oskuse arendamine. Õpilasi õpetatakse aktiivselt kuulama, eristama üksikuid sõnu, väljendeid, lauseid, aga ka hääletooni ja intonatsiooni. Kuulamisoskuse kujundamine on vahetult seotud matkimise ja järelekordamisega ning artikulatsiooniaparaadi arendamisega. Oluline on õpetada märkama ka kõneleja miimikat ja žeste, sest need toetavad kõne mõistmist. Õpilane omandab oskuse

reageerida initsiatiivsele repliigile (küsimus, teade, korraldus). Keeleõppes kasutatakse suulise eelnevuse printsiipi: keeleüksused, mida laps hakkab lugema ja kirjutama, omandatakse eelnevalt suulises kõnes. Kompleksselt arendatakse kõiki osaoskusi.

Õpiväljundid:

- tunneb ära õpitud sõnad ja väljendid suulises kõnes ja kirjalikes lühikestes tekstides, saab aru nende tähendusest;
- vastab lühikestele väga lihtsatele küsimustele õpitu ulatuses; oskab esitada väga lühikesi lihtsaid küsimusi;
- tunneb tähestikku, tunneb ära õpitud sõna kirja pildi;
- oskab teha ära kirja võõrkeelsetest tekstidest;
- oskab kirjutada oma isikuandmeid;

Kõnelemisel

- Oskab ennast tutvustada
- Oskab lihtsamaid keelendeid: tervitada, jätta hüvasti, küsida kaaslase nime, paluda ja tänada

Kuulamise saab aru

- õpetaja antud lihtsamatest töökorraldustest ja oskab neid täita.
- lihtsamatest temale tuttavatest sõnadest, lausemudelitest.

Kirjutamisel

- Oskab õigesti kirjutada lihtsamaid õpitud sõnu

Lugemisel

- Saab aru lihtsamatest temale tuttavatest sõnadest ja lausetest
- Oskab lugeda õpitud dialooge ja lühitekste

Õppesisu

Kõnearendus- ja lugemisteemad. Mina (nimi, sugu, vanus). Perekond (ema, isa, õde, vend). Kool, klass. Kodu (maja, linnas-maal, tuba, mööbel).

Suhtlusoskused. Tervitamine, hüvastijätmine. Enda tutvustamine. Palumine, tänamine

Kuulamisoskused. Üksikute sõnade ja sõnaühendite kuulamine . Õpetaja korralduste kuulamine . Laulude ja luuletuste kuulamine.

Kirjutamisoskused. Suurte ja väikeste kirjatähtede kalligraafiliselt õige kirjutamine. Tähtede omavahelised seosed . Ära kirjutamisharjutused

Lugemisoskused. Tähestiku lugemine. Lausetest ja õpitud sõnadest koosnevate lühitekstide lugemine.

Keeleteadmised. Nimisõnad (ainsus ja reegli pärane mitmus). Artikkel (umbmäärane ja määrav). Arvsõnad (põhiarvsõnad 1-10). Asesõnad (isikulised, omastavad). Tegusõnad (be, have 1. ja 3. pöördes). Tegusõna vormistik (Present Simple). Eessõnad (on, in). Lauseõpetus (lihtlause jaatav ja eitav vorm). Tähestik (tähtede nimetus ja nende häälimine)

6. – 7.kl

Inglise keele õppe rõhuasetused 6.–7. klassis

Kujundatakse elementaarseks suhtlemiseks vajalik sõnavara. Õpitakse moodustama ning kasutama grammatiliselt õigeid lauseid õpitud sõnavara ja keeleteadmiste piires. Kujundatakse kõnelemissoovi ja suhtlemisjulgust, arendatakse õpitud sõnade hääldus- ja kirja pildi kokkusobitamist, kujundatakse lugemisoskust. Kõnelemisioskuse arendamiseks õpetatakse õpilasi kasutama kompensatoorseid strateegiaid (üleküsimine, uuesti alustamine)

ja mitteverbaalseid väljendusvahendeid (žestid, miimika, imiteerimine). Jätkuvalt kasutatakse suulise eelnevuse printsiipi: see, mida laps hakkab lugema ja kirjutama, omandatakse eelnevalt suulises kõnes. Kompleksselt arendatakse kõiki osaoskusi.

Õpiväljundid:

- saab aru õpitud sõnadest ja lühikestest lausetest;
- reageerib adekvaatselt lihtsatele küsimustele ja korraldustele;
- mõistab lihtsaid sagedamini esinevaid väljendeid ja sõnu sisaldavaid tekste;
- kasutab õpitud sõnu ja väljendeid oma (küsimuste esitamine, küsimustele vastamine) vajaduste väljendamiseks;
- suudab kirjutada lühikesi lauseid ja fraase enda ja oma lähima ümbruse kohta.

Kõnelemisel oskab: rääkida endast, oma kodust, perekonnast; tutvustada ennast ja oma sõpra; ütelda oma aadressi; soovida õnne sünnipäevaks; väljendada kellaaega täistundides; väljendada päevaaegu, aastaaegu; ütelda oma telefoninumbrit.

Kuulamisel saab aru: korraldustest, mida õpetaja tunnis kasutab ; lihtsamatest pöördumistest ; jõukohastest tekstidest (õpitud sõnavara ja lausemallid, arusaadav sisu).

Lugemisel saab aru: tuttava sõnavaraga lühitekstidest; lühikesest tööjuhendist.

Kirjutamisel oskab: abiga täita lünkharjutust; kirjutada oma aadressi; juhendamisel lõpetada lauseid ja fraase.

Õppesisu

Kõnearendus- ja lugemisteemad

Mina ise (välimus, riietus).

Minu pere ja lemmikloomad (pereliikmed, lemmikloomad).

Minu kodukoht (loodus, loomad, ilm, aastaajad).

Minu kool ja klass (koolipäev, sõbrad, õpetajad).

Minu päev (igapäevased toimingud, toit, söömine).

Signaalsõnad (põhiarvud, nädala-päevad, kellaajad, aastaajad, värvid).

Suhtlusoskused: tervitamine ja hüvastijätt; enda ja teiste esitlemine; tänamine; vabandamine; telefoninumbri ütlemine; millegi vastuvõtmine ja ulatamine; õnnitlused (sünnipäev, jõulud).

Kuulamisoskused: rollimängude kuulamine lindilt ; õpetaja antud korralduste kuulamine; kaasõpilaste kuulamine ; laulude ja luuletuste kuulamine.

Kõnelemisoskused: õpitud sõnade ja lausemudelite abil lühijutukese koostamine ; oma nime, vanuse ütlemine; luuletuse, laulu peastteadmise; repliikide järjestamine dialoogiks.

Lugemisoskused: õpiku teksti lugemine; käekirjalise teksti lugemine (tahvlilt, töölehel, oma vihikust); lühiteadete lugemine tahvlilt; luuletuse lugemine.

Kirjutamisoskused: õpitud sõnade kirjutamine hääldusele vastava ja mittevastava kirja pildi puhul; 3-4-lauselise teksti kirjutamine; lünkharjutuste täitmine; lünkadega sõnasse puuduva tähe või silbi kirjutamine.

Keeleteadmised: Nimisõnad (ainsus ja mitmus). Artikkel (umbmäärane ja määrav). Omadussõnad (omadussõna ühildumine nimisõnaga). Arvsõnad ja mõõtühikud (kellaaegtäistunnid). Asesõnad (isikulised-, omastavad-, näitavad asesõnad). Eessõnad (enamkasutatavad eessõnad in)

8.-9.klass

Rühuasetused 8.- 9.kl

Kujundatakse ja kinnistatakse võõrkeele alaseid (jätkuvalt integreeritult teiste õppeainete ja huvitegevusega) teadmisi ning oskusi, mis aitavad õpilastel toime tulla edaspidises iseseisvas elus. Põhiülesandeks jääb endiselt kõnekeele arendamine. Sellest tulenevalt kujundatakse kõnest ja tekstist arusaamist, ergutatakse kõnelemissoovi eluliselt vajalikes situatsioonides, õpetatakse orienteeruma igapäevases võõrkeelses teabes, iseseisvalt sõnaraamatuid, vestlussõnastikke ja teabevahendeid kasutama, lihtsamaid tarbekirja vorme täitma. Jätkuvalt kujundatakse keele kõiki osaoskusi.

8. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- **kuulamisel oskab:** kirjelduse järgi pilte ära tunda; eristada kahe vestluses osaleva inimese kõnet;
- **saab aru:** lihtsamast informatsioonist; lihtsatest tekstidest, mõistab konteksti abil neis esinevaid tundmatuid sõnu.
- **kõnelemisel oskab:** kirjeldada pildil nähtut õpitud sõnavara piires; rääkida oma igapäevastest tegevustest; loendada arve ühest sajani; väljendada heakskiitu; kasutada kellegi-millegi omadusi väljendavaid sõnu; kasutada õpitud keelendeid oma soovi väljendamiseks ja kaaslaste soovi küsimiseks;
- **lugemisel saab aru:** kolme-nelja tundmatut sõna sisaldavast lühitekstist; kirjalikest sagedamini kasutatavatest tööjuhenditest;
- **Oskab:** õige intonatsiooni, rõhu ja rütmiga lugeda õpitud dialooge;
- **kirjutamisel oskab:** kirjutada õnnitlust; abiga kirjutada kirja; täita isikuandmeid nõudvaid ankeete.

Õppesisu

Kõnearendus- ja lugemisteemad

MINU ERIPÄRA (välimus, iseloom, huvid).

MINU PERE JA KODU (linn, küla, maja, korter, aed, õu).

MINU JA MINU VANEMATE TÖÖ.

MINU KOOL JA KLASS (koolitee, õppeained, kooliruumid).

HARRASTUSED JA VABA AEG (sport, kino, muusika).

TEENINDUS JA SUHTLEMINE (ostmine kaupluses, postkontoris, arsti juures, kehaosad, telefonikõned).

MINA JA MINU ARVAMUS (meeldib / ei meeldi).

EESTLASED JA NAABERRAHVAD (asukoht, keel, pealinn, raha).

ÕPITAVAT VÕÕRKEELT KÕNELEVAD RAHVAD (asukoht, pealinn, raha);

ORIENTEERUMINE INFOS (TV, ajakirjandus);

KULTUURISIDEMED (kirjavahetus);

TARBKIRI (kirja, postkaardi kirjutamine, ankeetide täitmine).

Suhtlusoskused: nime ja aadressi küsimine, nimede häälimine; reageerimine telefonikõnedele; oma soovi väljendamine ja kaaslaste soovi küsimine; loa palumine, lubamine ja keeldumine; heakskiidu ja üllatuse väljendamine; meeldivuse ja mittemeeldivuse väljendamine.

Kuulamisoskuse kujundamine: õpetaja ja kaasõpilase kõne kuulamine ja sellest arusaamine; kuulamisülesannete täitmine (piltide reastamine, kaardil liikumine jne); raadio ja teleri kuulamine; situatiivse kõne kuulamine (bussis, tänaval, kaupluses jm), mõistmine, reageerimine repliikidele.

Kõnelemisoskuse kujundamine: õpitud sõnavara piires sidusa teksti koostamine; dialoogi koostamine õpitud sõnavara ja lausemallide piires; küsimuste esitamine teksti kohta; kõnesituatsiooni astumine, informatsiooni küsimine, andmine, öelduga nõustumine või keeldumine; lühivastuste kasutamine; tüüpiliste kõnemudelite tundmine.

Lugemisoskuse kujundamine: teksti lugemine, mille tundmatud sõnad on tõlgitud, selgitatud; informatiivse teksti (teated, kuulutused, asutuste nimed, sõiduplaanid jne) lugemine; sisutähtsate sõnade ja lausete leidmine tekstist; sõnaraamatu kasutamise algteadmised.

Hääldusoskuse kujundamine: varemõpitud hääldusoskuste kinnistamine; lindile lugemine ja häälduse analüüs; sobiva intonatsiooni kasutamine olenevalt lausetüübist.

Kirjutamisoskuse kujundamine: aadressi ja isikuandmeid nõudvate ankeetide täitmine; õnnitluste kirjutamine; kirjale aadressi kirjutamine.

Keeleteadmised

Nimisõnad: erandlik mitmus; aluse ja öeldise ühildumine; omastav kääne.

Artikkel: umbmäärane ja määrav artikkel; artikli puudumine; enamkasutatavad väljendid artiklitega ja ilma.

Omadussõnad: võrdlusastmed; omadussõnade võrdlemine (*as...as, not as...as, more...than*)

Arvsõnad ja mõõtühikud: järgarvud; kuupäev, aasta; kellaeg.

Asesõna: omastav asesõna (*their, your, our*); küsivad asesõnad; umbmäärased asesõnad (*some, any*).

Määrsõnad: sagedusmäärsõnad (*always, sometimes, never, again*); järjestavad määrsõnad (*first, next, before, after*).

Tegusõnad: põhitegusõna ja abitegusõna (*be, have, do*); enamkasutatavad reeglipärased tegusõnad ja ebareeglipärased tegusõnad.

Tegusõna vormistik: üldajad (*Present, Past and Future Simple*); konstruktsioonid *TO + INFINITIVE, GOING TO + INFINITIVE, WANT TO + VERB*.

Eessõna: enamkasutatavad eessõnad (*at, in front of, behind, with, after, before*); eessõnalised väljendid (*interested in, good/bad at ..., in the middle of ...*).

Lauseõpetus: siduvad laused (... *which/that, ... who ...*); küsilause moodustamine.

Inglise tähestik: tähtede nimetused ja sõnade häälimine.

Õigekiri: nimisõna mitmuse lõpud; omadussõna võrdlusastmed; kirjavahemärgid (., ?, !, ').

Sõnatuletus: arvsõna tuletusliited (*-ty*); nimisõna tuletusliited (*-er, -or*); määrsõna tuletusliited (*-ly*).

Hindamine

Hinnatakse kõiki osaoskusi kas eraldi või lõimitult. Igal õppeveerandil saab õpilane tagasisidet kas suulise või kirjaliku sõnalise hinnangu või hinde vormis kõigi osaoskuste kohta. Kasutatakse kujundavat hindamist, mille kaudu saab õpilane tagasisidet oma tugevustest ja edusammudest.

EESTI KEEL TEISE KEELENA

Õppe- ja kasvatuse eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- õpib kuulama ja mõistma lihtsat igapäevast võõrkeelset kõnet; osaleb vestluses;
- omandab võõrkeele häälduse, intonatsiooni ja rütmi;
- omandab sõnavara, mis on vajalik elus toimetulekuks;
- realiseerib oma kõnesoovi eluliselt vajalikes situatsioonides;
- tõlgendab igapäevast lihtsat verbaalset teavet (reklaam, kuulutused jne);
- täidab lihtsamaid tarbekirja blankette, individuaalset ankeeti;
- kasutab vajaduse korral sõnaraamatuid, vestlussõnastikke;
- omandab elementaarsed keeleüksused ja kasutab neid kõnes.

4. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab suhtluses õpitud sõnu, väljendeid ja lihtsaid lauseid oma elementaarsete vajaduste väljendamiseks;
- saab aru õpetaja poolt antud suulistest selgelt hääldatud juhenditest;
- osaleb dialoogis elementaarsetel isiklikel teemadel, kasutades õpitud sõnavara ja lausemalle;
- mõistab kirjutatud lühikesi lihtsaid tekste õpitud teemade piires;
- leiab õpetaja abiga vajaliku teabe lühikestest lihtsatest tekstidest;
- kirjutab lühikesi lauseid enda kohta õpitud lausemallide alusel;
- vastab kirjalikult enda kohta käivatele lihtsatele küsimustele õpitud lausemallide alusel;
- tunneb Eesti traditsioone ja tähtpäevi

Õppesisu

Mina ja teised. Suhtlemine pereliikmete ja kaaslastega; viisakusväljendid.

Õpilane annab andmeid enda kohta (nimi, perekonnanimi, vanus, klass, kool, aadress jm) ja küsib samasuguseid andmeid teistelt. Jutustab oma emast (vanaemast). Nimetab mööbliesemeid. Inimese kehaosad. Mida millise kehaosaga teen. Kirjeldab inimese välimust, riietust. Päevaplaan (une vajalikkusest jm).

Kodu ja lähiümbrus. Elu linnas ja maal; kodu kirjeldamine; lemmikloomad; kohustused kodus; rõõmsad ja kurvad sündmused peres.

Kodukoht Eesti. Eesti geograafiline asukoht; ilm; riigi- ja rahvussümboolika; riigipühad ja riiklikud tähtpäevad; üldrahvalikud sündmused. Nimetab Eestimaa linnu, jõgesid, järvi.

Oskab kirjeldada oma kodukoha loodust. Nimetab loomi. Kirjeldab hilissügist ilma. Õpime luuletusi ja laule mitmesugusteks kalendritähtpäevadeks (kadri- ja mardipäev, jõulud, vastlad, emadepäev jt).

Riigid ja nende kultuur. Oskab nimetada erinevaid riike.

Igapäevaelu. Õppimine ja töö. Loendab 100 piires. Pakub lauas toitu, võtab vastu või keeldub pakutust. Kuidas käituda tänaval. Nimetab õppeaineid ja tegevusi tunnis. Õppeainete eelistusest. Kirjeldab oma koolipäeva. Tööst linnas ja maal. Miks maal just sügisel palju tööd on. Kutsub appi puuvilju koristama. Kutsub kinno (õue, parki jm), lepib kokku kohtumise aja ja koha.

Vaba aeg. Kooliväline tegevus; huvid; laagrid; lugemiseelistused; perepuhkus; aastaajad ja puhkus; spordialad ja sportlikud tegevused. Tutvustab oma sõpra. Mida meeldib sõbraga teha. Küsib, kas sõpra lubatakse õue (nt suusatama jm), vastab samalaadsele küsimusele. Viisakusväljendid toidulauas ja ühiskondlikus transpordis.

5. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- saab aru lihtsatest isiklikest küsimustest ja igapäevaelus vajalikest juhenditest, hoiatustest;
- osaleb dialoogis õpitud sõnavara ja lausemallide piires;
- kirjeldab lühidalt iseennast ja oma lähimat ümbrust;
- tuleb suulises suhtluses toime igapäevaelus kõige sagedamini esinevates olukordades;
- saab aru lihtsate kirjalike sõnumite ja juhendite tähendusest;
- kirjutab lühikesi lihtsaid sõnumeid, mis on seotud isikuandmetega, igapäevavajadustega ja tunnetega;
- kirjutab lühikesi lauseid etteütlemise järgi;
- teab mõningaid eesti kirjanikke;
- nimetab Eesti suuremaid linnu, saari, oma elupaiga lähiümbruse vaatamisväärsusi.

Õppesisu

Mina ja teised. Suhtlemine pereliikmete ja kaaslastega; viisakusväljendid. Annab andmeid enda kohta. Jutustab emast. Kirjeldab oma tuba. Kooli raamatukogu. Jutustamboma pinginaabrist. Kirjutab kirja.

Kodu ja lähiümbrus. Elu linnas ja maal; kodu kirjeldamine; lemmikloomad; kohustused kodus; rõõmsad ja kurvad sündmused peres. Kirjeldab kodukoha loodust. Kirjeldab ilma. Kirjeldab aastaaega pildi järgi.

Kodukoht Eesti. Eesti geograafiline asukoht; ilm; riigi- ja rahvussümboolika; riigipühad ja riiklikud tähtpäevad; üldrahvalikud sündmused. Õpib tundma eesti kalendri tähtpäevi.

Riigid ja nende kultuur. Euroopa riigid, põhirahvused, keel.

Igapäevaelu. Õppimine ja töö. Kirjeldab koolimaja, klassiruumi. Kevadised ja sügised põllutööd. Nimetab marju puu-ja köögivilju. Kes kus töötab. Jutustab oma kohustustest kodus ja koolis. Turvaline liiklemine; tee küsimine ja juhatamine; päeva planeerimine.

Vaba aeg. Kooliväline tegevus; huvid; laagrid; aastaajad ja puhkus; spordialad ja sportlikud tegevused. Räägime talvistest vaba aja veetmise võimalustest. Lumelinna ehitamisest.

6. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- mõistab lihtsat, lühikeste lausetega kõnet, osaleb dialoogis tuttavatel teemal;
- tuleb suulises suhtluses toime eakohastes igapäevaelu situatsioonides;
- saab aru lihtsatest kirjalikest tekstidest, mille sõnavara on sageli kasutatav (isiklikud kirjad, lühiuudised, juhendid);
- kirjeldab suuliselt ja kirjalikult ennast ja oma lähimat ümbrust.

Õppesisu

Mina ja teised. Suhtlemine pereliikmete ja kaaslastega; viisakusväljendid. Annab andmeid enda kohta. Jutustab emast. Kirjeldab oma tuba. Kooli raamatukogu. Jutustamboma pinginaabrist. Kirjutab kirja.

Kodu ja lähiümbrus. Elu linnas ja maal; kodu kirjeldamine; lemmikloomad; kohustused kodus; rõõmsad ja kurvad sündmused peres. Kirjeldab kodukoha loodust. Kirjeldab ilma. Kirjeldab aastaaega pildi järgi.

Kodukoht Eesti. Eesti geograafiline asukoht; ilm; riigi- ja rahvussümboolika; riigipühad ja riiklikud tähtpäevad; üldrahvalikud sündmused. Õpib tundma eesti kalendri tähtpäevi.

Riigid ja nende kultuur. Euroopa riigid, põhirahvused, keel.

Igapäevaelu. Õppimine ja töö. Kirjeldab koolimaja, klassiruumi. Kevadised ja sügised põllutööd. Nimetab marju puu-ja köögivilju. Kes kus töötab. Jutustab oma kohustustest kodus ja koolis. Turvaline liiklemine; tee küsimine ja juhatamine; päeva planeerimine.

Vaba aeg. Kooliväline tegevus; huvid; laagrid; aastaajad ja puhkus; spordialad ja sportlikud tegevused. Räägime vaba aja veetmise võimalustest.

7. klassi

Õpiväljundid

Õpilane:

- saab aru selget teavet sisaldavast kõnest, saabaru kõne teemast ja olulisest sisust, saab aru igapäevaselt kasutatavast sõnavarast;

- kirjeldab oma lähimat ümbrust lühikeste lausetega;
- tuleb suulises suhtluses toime sagedamini esinevates teenindussfääriga seotud suhtlus-situatsioonides, algatab ja lõpetab lühikesi dialooge;
- kirjutab lühikesi lihtsaid sõnumeid (isiklikud kirjad, märkmed), mis on seotud igapäevaeluga.

Õppesisu

Teemade valdkonnad

1. **Mina ja teised.** Inimestevahelised suhted;
2. **Kodu ja lähiümbrus.** Kodu ja lähiümbruse korrashoid; käitumine koduümbruses ja looduses, turvalisus; peretraditsioonid.
3. **Eesti.** Looduskaitse.
4. **Riigid ja nende kultuur.** Looduskaunid kohad, loodusnähtused.
5. **Igapäevaelu.** Õppimine ja töö. Tervislik eluviis; raha; hädaolukorrad; arstiabi; huvirühmad koolis; meedia ja reklaam.
6. **Vaba aeg.** Vaba aja veetmise viisid.

8. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- saab aru kooliga, huvidega jm õpilaste igapäevaelu valdkonnaga seotud suulisest kõnest;
- saab aru eakohaste ja igapäevaeluga seotud raadiouudiste, telesaadete peamisest sisust;
- suhtleb suuliselt isiklikes ja igapäevaelulistest situatsioonides tuttavatel teemadel;
- kirjutab kogemuse põhjal lühikesi, lihtsaid sündmuste kirjeldusi;
- saab aru kirjalike lihtsate tavatekstide põhisisust ja mõningatest detailidest;
- saab aru olulisest teabest olmetekstides: (menüü, juhendid, lihtsamad küsimustikud);
- saab aru suulistes ja kirjalikes lihtsates tekstides tööõpetuse valdkonna sõnavarast ja kasutab neid suulises suhtluses õpitud lausemallide piires;
- nimetab mõningaid Eesti ajaloo olulisemaid sündmusi, Eesti vaatamisväärsusi, oskab neist mõnda lühidalt kirjeldada.

Õppesisu

1. **Mina ja teised.** Inimestevahelised suhted;
2. **Kodu ja lähiümbrus.** Kodu ja lähiümbruse korrashoid; käitumine koduümbruses ja looduses, turvalisus; peretraditsioonid.
3. **Eesti.** Looduskaitse.
4. **Riigid ja nende kultuur.** Looduskaunid kohad, loodusnähtused.
5. **Igapäevaelu.** Õppimine ja töö. Tervislik eluviis; raha; hädaolukorrad; arstiabi; huvirühmad koolis; meedia ja reklaam.
6. **Vaba aeg.** Vaba aja veetmise viisid.

9.klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- saab aru suuliselt edastatud tekstist tuttavatel ja igapäevaeluga seotud teemadel;
- saab aru emakeelena rääkijate suulise kõne peamisest mõttest (õpitud teemade piires);
- kirjeldab suuliselt oma lähiümbrust ja igapäevaeluga seotut, osaleb suulistes lühiaruteludes tuttavatel ja huvipakkuvatel teemadel;
- kirjeldab kirjalikult lühidalt oma igapäevast ümbrust ja tegevust;
- saab aru kirjalike tekstide peamisest sisust ja tuttavate teemade võtmesõnadest;
- saab aru suulistes ja kirjalikes lihtsates tekstides loodusõpetuse valdkonna sõnavarast ja kasutab neid suulises suhtluses õpitud lausemallide piires;
- teab mõningaid Eesti õppeasutusi, saab aru jätkuõppimise ja töö leidmise alase suulisest ja kirjalikust teabest.

Õppesisu

Teemade valdkonnad

1. **Mina ja teised.** Inimestevahelised suhted;
2. **Kodu ja lähiümbrus.** Kodu ja lähiümbruse korrashoid; käitumine koduümbruses ja looduses, turvalisus; peretraditsioonid.
3. **Eesti.** Looduskaitse.
4. **Riigid ja nende kultuur.** Looduskaunid kohad, loodusnähtused.
5. **Igapäevaelu.** Õppimine ja töö. Tervislik eluviis; raha; hädaolukorrad; arstiabi; huvirühmad koolis; meedia ja reklaam.
6. **Vaba aeg.** Vaba aja veetmise viisid.

Hindamine

Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist. Kokkuvõttev hinne pannakse õppeprotsessi lõpul, otsustamaks selle tõhususe üle. Kujundav hinne antakse õppeprotsessi käigus ja selle eesmärgiks on õppeprotsessi suunamine. Praktiliste tööde ja ülesannete puhul ei hinnata mitte ainult töö tulemust, vaid ka protsessi

MATEMAATIKA

Õppe- ja kasvatus eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- järjestab naturaalarve 10 000 piires (suuliselt ja kirjalikult);
- kirjutab ja loeb naturaalarve kasvavas ja kahanevas järjekorras 10 000 piires;
- võrdleb arve 10 000 piires, esitab võrdlemise tulemuse märkide $<$, $>$, $=$ abil;
- esitab arvu järguühikute summamana ning järguühikute summa järgi (10 000 piires);
- ümardab arve kümneliste ja sajalisteni 10 000 piires;
- liidab ja lahutab kirjalikult arve 10 000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga);
- korrutab ja jagab kolmekohalist arvu ühekohalisega 10 000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga);
- suurendab ja vähendab arvu 10, 100, 1000 korda 10 000 piires;

- korrutab ja jagab kirjalikult neljakohalist arvu ühekohalise arvuga 10 000 piires (nii üle-minekuta kui ka üleminekuga);
- kontrollib nelja aritmeetilist tehet pöördtehtega 10 000 piires;
- leiab puuduva tehtekomponendi, kasutades nelja aritmeetilist tehet 10 000 piires;
- määrab tehete järjekorra avaldistes;
- kasutab lugemisel ja kirjutamisel Rooma numbreid I–XX;
- eristab, loeb ja kirjutab lihtmurdu, liigmurdu ning segaarvu;
- võrdleb ühenimelisi murde;
- liidab ja lahutab ühenimelisi murde;
- leiab ühte ja mitut osa arvust;
- eristab kümnendmurdu naturaalarvust, loeb ja kirjutab kümnendmurde, seostab kümnend-murde rahaga;
- liidab ja lahutab kümnendmurde;
- arvutab vanust, sünniaastat, ajavahemikku, sündmuse toimumise aega;
- teab mõõtühikuid: detsimeeter, detsiliiter, milliliiter, sajand ja seoseid $1 \text{ dm} = 10 \text{ cm}$; $1 \text{ m} = 10 \text{ dm}$; $1 \text{ saj} = 100 \text{ a}$;
- teisendab, liidab ja lahutab nimega arve kirjaliku arvutamise võtet kasutades;
- eristab kolmnurki nurkade järgi;
- liidab ja lahutab lõikude pikkusi;
- arvutab kolmnurga, ruudu ja risküliliku ümbermõõtu;
- lahendab tekstülesandeid tervikust ühe ja mitme osa leidmiseks;
- lahendab kolmetehtelisi ülesandeid lahendusplaanile toetudes (õpetaja abiga);
- lahendab probleemsituatsioone (õpetaja abiga).

4. klass

Õpiväljundid

- esitab arvu kümneliste ja üheliste summana (100 piires);
- *liidab ja lahutab 100 piires (suulise arvutamise võtet kasutades);*
- tähtsustab järkude kohakuti kirjutamist kirjalikul arvutamisel;
- liidab ja lahutab 100 piires ilma järguühikut ületamata (kirjaliku arvutamise võtet kasutades);
- mõistab korrutamise ja jagamise olemust;
- teab korrutamise ja jagamise tabelit;
- korrutab ja jagab täiskümnelisi ühekohalise arvuga (ilma järku ületamata) 100 piires;
- kasutab tehtekomponentide nimetusi;
- leiab puuduva tehtekomponendi proovimise teel ja analoogia põhjal;
- määrab tehete järjekorra kahe- ja kolmetehtelistes avaldistes;
- eristab osa tervikust;
- leiab tegevuslikult osa tervikust (oskab märkida kirjalikult);
- teab mõõtühikuid *sentimeeter*, *millimeeter*, *tsentner* ja seoseid $1 \text{ min} = 60 \text{ sek}$;
- $1 \text{ cm} = 10 \text{ mm}$; $1 \text{ ts} = 100 \text{ kg}$;
- ütleb kellaega veerandtunnise täpsusega (veerand, kolmveerand);
- eristab ühe- ja mitmenimelisi arve;
- liidab ja lahutab 100 piires ühe- ja mitmenimelisi arve (suulise ja kirjaliku arvutamise võtet kasutades, õpetaja abiga), vajadusel teisendab tulemuse;
- eristab murd- ja kõverjoont;
- joonestab lõike etteantud mõõdu (3 cm , 5 cm 6 mm) järgi;

- teab nurkade liike (*täis-, nüri-, teravnurk*);
- joonestab joonlaua abil nurki (*täis-, terav-, nürinurk*);
- lahendab koostöös õpetajaga lihttekstülesandeid arvu suurendamiseks või vähendamiseks mingi arv korda;
- kasutab ostu-müügi ülesannetes sõltuvust $maksumus = hind \cdot hulk$;
- loeb ja mõistab erinevalt esitatud andmete skeeme;
- koostab skeemi järgi ühe- ja kahetehtelisi tekstülesandeid (koostöös õpetajaga);
- lahendab kahetehtelisi tekstülesandeid (koostöös õpetajaga).

Õppesisu

Arvud 100-ni. Arvud 1–100, lugemine, kirjutamine, arvu asukoha määramine arvude reas; üheliste, kümneliste, sajalise eristamine arvus. Arvude võrdlemine, märkide $<$, $>$, $=$ kasutamine arvude võrdlemise tulemuse ülesmärkimisel.

Aritmeetilised tehted 100 piires. Liitmine ja lahutamine 100 piires ilma järguühikut ületamata (suulise arvutamise võtet kasutades). Puuduva tehtekomponendi leidmine liitmise ja lahutamise tehetest. Korrutamise ja jagamise olemuse selgitamine. Tehete järjekord.

Murrud. Mõiste *osa tervikust*, mõiste olemuse selgitamine, hariliku murru märkimine. Poole (kahendiku), kolmandiku, neljandiku, viiendiku leidmine tervikust (tegevuslikult).

Suurused. Ajaühikud: *sekund* (s). Seos: 1 min = 60 sek; kellaaja määramine minutilise täpsusega; kellaaja määramine veerandtunnise täpsusega; Pikkusühik: *millimeeter* (mm); mõõtmine, lugemine, kasutamine. Seos 1 cm = 10 mm. Rahaühikud: kõikide õpitud rahaühikute kasutamine probleemülesannete lahendamisel. Raskusühikud: *tsentner* (ts); lugemine, kasutamine. Seos 1 ts = 100 kg.

Tehted nimega arvudega. Nimega arvude liitmine ja lahutamine (teisendamiseta). Nimega arvude liitmine (teisendamisega)

Geomeetria. Murdjoon. Sirglõigu ja murdjoone mõõtmine ja joonestamine joonlaua abil etteantud mõõtude järgi. Nurkade (*täisnurk, nürinurk, teravnurk*) nimetamine ja eristamine, joonestamine joonlaua abil. Sirglõigu pikendamine ja lühendamine (võrra).

Tekstülesanded. Lihtülesanded: arvude suurendamine või vähendamine mingi arv korda. Ostu-müügi ülesanded. Liitülesanded: kahetehteliste tekstülesannete lahendamine antud arvu suurendamiseks/vähendamiseks teatud arv korda (I tehe), summa leidmiseks (II tehe). Kahetehtelised tekstülesanded seoste *korda/võrra, rohkem/vähem* eristamiseks (seosed *korda/võrra, rohkem/vähem* on mõlemas tehtes).

5. klass

Õpiväljundid

- järjestab arve suuliselt ja kirjalikult 1000 piires, esitab neid ühest antud arvust teise antud arvuni;
- eristab järguühikuid, oskab määrata nende arvu;
- võrdleb arve 1000 piires;
- liidab ja lahutab kirjalikult arve 1000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga);
- jagab kirjalikult ühekohalise arvuga 100 piires nii üleminekuta kui ka üleminekuga (jäägita ja jäägiga);
- korrutab ja jagab suuliselt ja kirjalikult ühekohalise arvuga (1000 piires ilma üleminekuta);
- kontrollib liitmist/lahutamist ja korrutamist/jagamist pöördtehetega 1000 piires;
- leiab puuduva tehtekomponendi (nelja aritmeetilise tehte ulatuses) 1000 piires;

- määrab tehete järjekorra kahe- ja kolmetehtelistes avaldistes;
- jagab jäägiga (kirjaliku arvutamise võtet kasutades) 1000 piires;
- loeb ja kirjutab Rooma numbreid I–X;
- eristab murru lugejat ja nimetajat;
- märgib skemaatiliselt lihtmurde, oskab neid lugeda ja kirjutada;
- leiab jagamistehte abil osa antud arvust 1000 piires;
- teab mõõtühikuid *gramm, kilogramm, tonn, meeter, kilomeeter* ja seoseid
- $1 \text{ a} = 365 \text{ päeva}$, $1 \text{ km} = 1000 \text{ m}$, $1 \text{ kg} = 1000 \text{ g}$;
- liidab ja lahutab kirjalikult nimega arve 1000 piires (vajadusel teisendab vastuse);
- teab ringjoont, ruutu ja ristkülikut;
- joonistab šablooni abil ringjoont;
- tajub tekstülesannetes sõltuvusi: $\text{hind} = \text{maksumus} : \text{hulk}$; $\text{hulk} = \text{maksumus} : \text{hind}$;
- lahendab lihtülesandeid osa leidmiseks tervikust;
- eristab seoseid *korda/võrra, rohkem/vähem* ning neile vastavaid aritmeetilisi tehteid;
- lahendab näidise eeskujul kahetehtelisi tekstülesandeid; vormistab ülesande kirjalikult;
- -modelleerib praktilisi situatsioone kasutades sõltuvusseoseid: $\text{hind} = \text{maksumus} : \text{hulk}$; $\text{hulk} = \text{maksumus} : \text{hind}$.

Õppesisu

Arvud 1000-ni. Arvud 1000 piires, moodustamine, lugemine, kirjutamine, nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras 1, 10, 100 kaupa. Arvu naabrid. Arvude võrdlemine. Järgarvud 1000-ni. Rooma numbrid I–X.

Aritmeetilised tehted 1000 piires. Liitmine ja lahutamine 100 piires järgu ületamisega (kirjaliku arvutamise võtet kasutades). Liitmine ja lahutamine 1000 piires järguühikut ületamata (kirjaliku arvutamise võtet kasutades). Kirjalik liitmine ja lahutamine 1000 piires järguühiku ületamisega. Puuduva tehtekomponendi leidmine. Tehete järjekord kahe- ja kolmetehtelistes avaldistes. Kirjalik korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga 100 piires: kahekohaliste arvude korrutamine ja jagamine: korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga 100 piires ($14 \cdot 2$; $48 : 4$; $56 : 4$) suulise arvutamise võtet kasutades; kirjaliku korrutamise ja jagamise algoritm (järku ületamata).

Murrud. Murdude leidmine skemaatiliselt, lugemine ja kirjutamine. Mõisted *murru lugeja* ja *nimetaja*, murrujoone tähendus.

Suurused. Ajaühikud: aasta – 365 (366) päeva. Rahaühikud: 500 krooni. Pikkusühikud: *kilomeeter* (km); kasutamine. Seos $1 \text{ km} = 1000 \text{ m}$, kasutamine. Mahuühikud: pool liitrit ($1/2$ liitrit), $1/3$ liitrit, kasutamine. Massiühikud: *gramm* (g), *tonn* (t); kasutamine. Seos $1 \text{ kg} = 1000 \text{ g}$ (praktiline leidmine vastavate kaalupommide abil); $1 \text{ t} = 1000 \text{ kg}$.

Tehted nimega arvudega. Kõikide õpitud mõõtühikute teisendamine: suurema mõõtühiku teisendamine väiksemaks ($4 \text{ m } 75 \text{ cm} = 475 \text{ cm}$); väiksema mõõtühiku teisendamine suuremaks naaberühikuks ($650 \text{ cm} = 6 \text{ m } 50 \text{ cm}$). Mitmenimeliste arvude liitmine ja lahutamine tulemuse teisendamisega. Ühenimeliste arvude korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga.

Geomeetria. Ruut ja ristkülik, nende joonestamine etteantud mõõtude järgi. Ringjoon, ringi kujutiste leidmine ümbrusest, joonistamine šablooni abil.

Tekstülesanded. Lihtülesanded: sõltuvused: $\text{hind} = \text{maksumus} : \text{hulk}$; $\text{hulk} = \text{maksumus} : \text{hind}$. Ühetehtelised tekstülesanded arvust osa leidmiseks. Lihtülesanded: kahetehtelised tekstülesanded seoste *korda/võrra, rohkem/vähem* eristamiseks.

6. klass

Õpiväljundid

- järjestab naturaalarve 10 000 piires (suuliselt ja kirjalikult);
- kirjutab ja loeb naturaalarve kasvavas ja kahanevas järjekorras 10 000 piires;
- võrdleb arve 10 000 piires, esitab võrdlemise tulemuse märkide $<$, $>$, $=$ abil;
- esitab arvu järguühikute summana ning järguühikute summa järgi (10 000 piires);
- ümardab arve kümneliste ja sajalisteni 10 000 piires;
- liidab ja lahutab kirjalikult arve 10 000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga);
- korrutab ja jagab kolmekohalist arvu ühekohalisega 10 000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga);
- suurendab ja vähendab arvu 10, 100, 1000 korda 10 000 piires;
- korrutab ja jagab kirjalikult neljakohalist arvu ühekohalise arvuga 10 000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga);
- kontrollib nelja aritmeetilist tehet pöördtehtega 10 000 piires;
- leiab puuduva tehtekomponendi, kasutades nelja aritmeetilist tehet 10 000 piires;
- määrab tehete järjekorra avaldistes;
- kasutab lugemisel ja kirjutamisel Rooma numbreid I–XX;
- eristab, loeb ja kirjutab lihtmurdu, liigmurdu ning segaarvu;
- võrdleb ühenimelisi murde;
- liidab ja lahutab ühenimelisi murde;
- leiab ühte ja mitut osa arvust;
- eristab kümnendmurdu naturaalarvust, loeb ja kirjutab kümnendmurde;
- liidab ja lahutab kümnendmurde;
- arvutab vanust, sünniaastat, ajavahemikku, sündmuse toimumise aega;
- teab mõõtühikuid *detsimeeter*; *detsiliiter*, *milliliiter*; *sajand* ja seoseid $1 \text{ dm} = 10 \text{ cm}$; $1 \text{ m} = 10 \text{ dm}$; $1 \text{ saj} = 100 \text{ a}$;
- teisendab, liidab ja lahutab nimega arve kirjaliku arvutamise võtet kasutades;
- eristab kolmnurki nurkade järgi;
- liidab ja lahutab lõikude pikkusi;
- arvutab kolmnurga, ruudu ja ristküliku ümbermõõtu;
- lahendab tekstülesandeid tervikust ühe ja mitme osa leidmiseks;
- lahendab kolmetehtelisi ülesandeid lahendusplaanile toetudes (õpetaja abiga);
- lahendab probleemsituatsioone (õpetaja abiga),

Õppesisu

Arvud 10 000-ni. Arvude moodustamine, lugemine ja kirjutamine, nimetamine kasvavas ning kahanevas järjekorras 1, 10, 100, 1000 kaupa. Arvu naabrid. Arvude kirjutamine järkude tabelisse ja tabelist välja. Järguühikute arvu ning üheliste, kümneliste ja sajaliste arvu määramine antud arvus. Arvude ümardamine kümnelisteni, sajalisteni. Järgarvud 10 000-ni. Rooma numbrid XI–XX.

Aritmeetilised tehted 10 000 piires. Kirjalik liitmine ja lahutamine 10 000 piires üleminekuta ja üleminekuga. Puuduva tehtekomponendi leidmine. Tehete järjekord. Kirjalik korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga 10 000 piires.

Murrud. Lihtmurd: määratlemine, lugemine, kirjutamine. Ühenimelised murrud: võrdlemine, liitmine ja lahutamine. Liigmurd, segaarv: lugemine, kirjutamine, eristamine lihtmurrust. Murru põhiomadus. Ühe ja mitme osa leidmine arvust (kahe tehte abil).

Suurused. Pikkusühik: *detsimeeter* (dm): nimetamine, märkimine, kasutamine; seosed $1 \text{ dm} = 10 \text{ cm}$; $1 \text{ m} = 10 \text{ dm}$. Mahuühikud: *detsiliiter* (dl), *milliliiter* (ml): nimetamine, märkimine, kasutamine, mõõdunõude tutvustamine. Ajaühikud: *sajand* (saj); seos $1 \text{ saj} = 100 \text{ a}$ (toetudes ajaloolisele materjalile). Ajavahemiku arvutamine: vanuse, sünniaasta; ajavahemiku; sündmuse kestvuse ja toimumise aja arvutamine. Õpitud ajaühikute teisendamine.

Tehted nimega arvudega. Erinimeliste arvude liitmine ja lahutamine: $6 \text{ m} + 50 \text{ cm}$; $8 \text{ cm} - 5 \text{ mm}$. Nimega arvude liitmine ja lahutamine teisendamisega (kirjaliku arvutamise võtet kasutades):

Geomeetria. Lõikude liitmine ja lahutamine. Mõõtkava tutvustamine. Kolmnurkade liigid nurkade järgi. Kolmnurga, ruudu ja ristküliku ümbermõõt (P).

Tekstülesanded. Lihtülesanded: ühetehteliste tekstülesannete lahendamine. Liitülesanded: kahetehtelised ülesanded ühe ja mitme osa leidmiseks. Kolmetehtelised ülesanded: lihtülesannete ühendamine kolmetehteliseks ülesandeks; andmete väljatoomine ja vormistamine skeemina, lahendusplaani koostamine ning lahendamine ühistööna (toetudes õpetaja suunavatele küsimustele).

7. klass

Õpiväljundid

- järjestab naturaalarve 10 000 piires (suuliselt ja kirjalikult);
- kirjutab ja loeb naturaalarve kasvavas ja kahanevas järjekorras 10 000 piires;
- võrdleb arve 10 000 piires, esitab võrdlemise tulemuse märkide $<$, $>$, $=$ abil;
- esitab arvu järguühikute summana ning järguühikute summa järgi (10 000 piires);
- ümardab arve kümnelite ja sajalisteni 10 000 piires;
- liidab ja lahutab kirjalikult arve 10 000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga)
- korrutab ja jagab kolmekohalist arvu ühekohalisega 10 000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga);
- suurendab ja vähendab arvu 10, 100, 1000 korda 10 000 piires;
- korrutab ja jagab kirjalikult neljakohalist arvu ühekohalise arvuga 10 000 piires (nii üleminekuta kui ka üleminekuga);
- leiab puuduva tehtekomponendi, kasutades nelja aritmeetilist tehet 10 000 piires;
- määrab tehete järjekorra avaldistes;
- kasutab lugemisel ja kirjutamisel Rooma numbreid I–XX;
- eristab, loeb ja kirjutab lihtmurdu, liigmurdu ning segaarvu;
- võrdleb ühenimelisi murde;
- liidab ja lahutab ühenimelisi murde;
- eristab kümnendmurdu naturaalarvust, loeb ja kirjutab kümnendmurde, seostab kümnend-murde rahaga;
- liidab ja lahutab kümnendmurde;
- arvutab vanust, sünniaastat, ajavahemikku, sündmuse toimumise aega;
- teab mõõtühikuid detsimeeter ;detsiliiter, milliliiter; sajand ja seoseid $1 \text{ dm} = 10 \text{ cm}$; $1 \text{ m} = 10 \text{ dm}$; $1 \text{ saj} = 100 \text{ a}$;
- eristab kolmnurki nurkade järgi;
- arvutab kolmnurga, ruudu ja ristküliku ümbermõõtu;
- lahendab tekstülesandeid tervikust ühe ja mitme osa leidmiseks;
- lahendab kolmetehtelisi ülesandeid lahendusplaanile toetudes (õpetaja abiga);
- lahendab probleemsituatsioone (õpetaja abiga).

Õppesisu

Arvud 100 000-ni. Arvude moodustamine, lugemine ja kirjutamine; nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras 10, 100, 1000 ja 10 000 kaupa. Arvu naabrid. Arvude esitamine järguühikute summana. Arvude kirjutamine järkude tabelisse ja tabelist välja. Arvude võrdlemine. Arvude ümardamine tuhandeliteni. Rooma numbrid XX–XXX.

Aritmeetilised tehted 100 000 piires. Kirjalik liitmine ja lahutamine 100 000 piires (kõik variandid) üleminekuta ning üleminekuga. Puuduva tehtekomponendi leidmine. Tehete järjekord. Kolme- ja neljakohalise arvu korrutamine ja jagamine kirjalikult ühekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga. Kirjalik korrutamine ja jagamine 100 000 piires, kahekohalise arvu jagamine kahekohalisega 100 piires jäägita ja jäägiga. Korrutamise ja jagamise kontrollimine pöördtehtega. Puuduva tehtekomponendi leidmine. Tehete järjekord. Ümarsulud kolme- ja neljatehtelistes avaldistes.

Murrud. Liigmurru teisendamine segaarvuks ja segaarvu teisendamine liigmurruks. Murdude taandamine. Murru korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga. Terviku leidmine osa järgi. Kümnendmurdude kirjalik liitmine ja lahutamine. Kümnendmuru korrutamine ja jagamine 10, 100, 1000-ga. Kümnendmuru korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga ja täiskümnestega.

Suurused. Mõõtühikute seosed ja suhted; teisendamine: pikkusühikud kilomeeter (km), meeter (m), detsimeeter (dm), sentimeeter (cm), millimeeter (mm); raskusühikud tonn (t), tsentner (ts), kilogramm (kg), gramm (g); mahuühikud liiter (l), detsiliiter (dl), milliliiter (ml); ajaühikud sajand, aasta, kuu, nädal, ööpäev, tund, minut, sekund rahaühikud kroon, sent

Tehted nimega arvudega. Nimega arvude liitmine ja lahutamine kõigis raskusastmetes. Nimega arvude korrutamine ja jagamine ühekohalise arvuga.

Geomeetria. Hulknurk. Hulknurga külgede pikkuste mõõtmine. Hulknurga (kolm-, neli-, viis-, kuusnurk) ümbermõõt (P). Sümmeetria; sümmeetria telg, telgsümmeetrilised kujundid.

Tekstülesanded. Lihtülesanded: kümnendmurruna väljendatud osa leidmine arvust; sündmuste alguse, lõpu ja kestuse määramine. Liitülesanded (kahe- ja kolmetehtelised): aritmeetilise keskmise arvutamine; terviku leidmine tema osa järgi; ühesuunalise sirgjoonelise liikumise leidmine. Kahetehteliste tekstülesannete kirjalik vormistamine toetudes lahendusplaanile. Kolmetehtelised ülesanded: lihtülesannete ühendamine kolmetehteliseks ülesandeks; andmete väljatoomine, vormistamine skeemina, lahendusplaani koostamine ja lahendamine ühistööna (õpetaja suunavatele küsimustele toetudes).

8. klass

Õpiväljundid

- järjestab naturaalarve 1 000 000 piires suuliselt ja kirjalikult;
- loeb, kirjutab, nimetab arve kasvavas ja kahanevas järjekorras 1 000 000 piires;
- võrdleb arve 1 000 000 piires;
- ümardab arve etteantud järguni (1 000 000 piires);
- teab Rooma numbreid I–XXXV;
- liidab, lahutab; korrutab, jagab ühe- ja kahekohalise arvuga 1 000 000 piires;
- liidab ja lahutab ühenimelisi murde ja segaarve;
- liidab ja lahutab kümnendmurde; korrutab ja jagab kümnendmurde ühe- ja kahekohalise naturaalarvuga;
- leiab aritmeetilist keskmist;
- kasutab arvutamisel pikkus-, raskus-, mahu-, aja- ja rahaühikute seoseid ja suhteid;
- sooritab tehteid nimega arvudega (ka kümnendmurdudena väljendatult);
- teab pindalaühikuid ruutmillimeeter, ruutsentimeeter, ruutdetsimeeter, ruutmeeter, ruutkilomeeter; aar, hektar;

- arvutab valemi ($S = a \cdot a$; $S = a \cdot b$) abil pindala;
- joonestab sümmeetriatelje suhtes sümmeetrilisi lõike, kolmnurki ja nelinurki;
- arvestab tekstülesannete kirjaliku vormistamise nõudeid ja teab lahenduse otsingu võtteid;
- lahendab ja koostab kuni kolmetehtelisi tekstülesandeid skeemi järgi

Õppesisu

Arvud 1 000 000-ni . Arvude moodustamine, lugemine ja kirjutamine; nimetamine kasvavas ja kahanevas järjekorras. Arvu naabrid. Arvude kirjutamine järkude tabelisse ja tabelist välja. Arvu esitamine järguühikute summana. Arvude ümardamine antud järguni. Rooma numbrid I–XXXV.

Aritmeetilised tehted 1 000 000 piires. Kirjalik liitmine ja lahutamine 1 000 000 piires (üleminekuta ja üleminekuga). Liitmis- ja lahutamistehete õigsuse kontrollimine pöördtehetega. Tundmatu tehtekomponendi leidmine. Tehete järjekord nelja- ja viietehtelistes ülesannetes. Kirjalik korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise arvuga. Kirjalik korrutamine ja jagamine täiskümnete ja -sadadega. Aritmeetiline keskmine.

Murrud. Ühenimeliste murdude liitmine ja lahutamine. Ühenimeliste murdude korrutamine ja jagamine naturaalarvuga. Segaarvude liitmine ja lahutamine. Terviku leidmine osa järgi. Kümnenndmurdude liitmine ja lahutamine kõigis raskusastmetes. Kümnenndmurdude korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise naturaalarvuga.

Suurused. Mõõtühikute seosed ja suhted; teisendamine: pikkusühikud: kilomeeter, meeter, detsimeeter, sentimeeter, millimeeter; raskusühikud: tonn, tsentner, kilogramm, gramm; mahuühikud: liiter, detsiliiter (dl), milliliiter (ml); ajaühikud: sajand, aasta, kuu, nädal, ööpäev, tund, minut, sekund; rahaühikud: kroon, sent. Pindala (S). Pindalaühikud ruutmillimeeter (mm²), ruutsentimeeter (cm²), ruutdetsimeeter (dm²), ruutmeeter (m²), ruutkilomeeter (km²), aar (a), hektar (ha); nimetamine, märkimine, kasutamine, seosed teiste mõõtühikutega, teisendamine.

Tehted nimega arvudega. Nimega arvude liitmine, lahutamine, korrutamine ja jagamine ühe- ja kahekohalise arvuga kõigis raskusastmetes.

Geomeetria. Ruudu ja ristküliku külgede mõõtmine ja pindala arvutamine ($S = a \cdot a$; $S = a \cdot b$). Geomeetriliste kehade kuup, risttahukas, silinder, püramiid, keranimetamine, leidmine ümbritsevast keskkonnast, eristamine, osade nimetamine. Kuubi ja risttahuka pinnalaotuste vaatlemine ja võrdlemine. Telgsümmeetria.

Tekstülesanded. Lihtülesanded: tegevuse kestvuse, lõppemise või algusaja arvutamine; kujundite pindala leidmine; sõltuvused: aeg = teepikkus : kiirus; kiirus = teepikkus : aeg; teepikkus = kiirus · aeg. Liitülesanded: kahe- ja kolmetehteliste tekstülesannete lahendamine lahendusplaani alusel ja koostamine skeemi järgi. Tekstülesannete vormistamine selgituse märkimisega avaldise väärtuse juurde. Kahe- kuni neljatehtelised tekstülesanded ühe- ja vastassuunalise sirgjoonelise liikumise kohta ühistöös õpetajaga (andmete väljatoomine, skeemi koostamine ja lahendusstrateegia leidmine).

9. klass

Õpiväljundid

- loeb ja kirjutab arve 1 000 000 piires;
- eristab järguühikuid;
- võrdleb arve 1 000 000 piires;
- ümardab arve etteantud järguni (1 000 000 piires);

- liidab ja lahutab; korrutab ja jagab kahekohalise arvuga (1 000 000 piires);
- kontrollib nelja aritmeetilise tehte õigsust vastava pöördtehtega;
- leiab puuduva tehtekomponendi;
- määrab tehete järjekorra nelja- ja viietehtelistes ülesannetes;
- kasutab kalkulaatorit;
- teab protsendi praktilist tähendust;
- teisendab hariliku murru kümnendmurruks ja vastupidi;
- korrutab ja jagab kümnendmurdu kahekohalise arvuga;
- teab õpitud mõõtühikuid ja nendevahelisi seoseid;
- väljendab protsente kümnendmurdudena ja vastupidi;
- leiab protsenti arvust ja arvu protsendi järgi;
- liidab, lahutab; korrutab ja jagab nimega arve kahekohalise arvuga (teisendamisega);
- arvutab ruudu ja ristküliku ümbermõõdu ning pindala; arvutab kuubi ja risttahuka ruumala kas mõõtmisel saadud või etteantud andmete järgi;
- loeb ring-, tulp- ja joondiagramme;
- lahendab probleemsituatsioonide põhjal kuni kolmetehtelisi tekstülesandeid.

Õppesisu

Arvud 1 000 000-ni . Järgüühikute eristamine arvudes ja arvu koostamine järgüühikute järgi. Arvu esitamine järgüühikute summana. Arvude võrdlemine. Arvude suurendamine ja vähendamine mingi arvu võrra või mingi arv korda.

Aritmeetilised tehted 1 000 000 piires. Kirjalik liitmine ja lahutamine üleminekuga. Kirjalik korrutamine kahekohalise arvuga üleminekuta ja üleminekuga. Kirjalik korrutamine ja jagamine nulliga lõppeva kolmekohalise arvuga ($3217 \cdot 350$; $884250 : 270$). Tehete õigsuse kontrollimine pöördtehetega. Aritmeetilise keskmise leidmine. Puuduva tehtekomponendi leidmine. Tehete järjekord (nelja- ja viietehtelistes ülesannetes). Ümarsulud. Aritmeetiliste tehete sooritamine ja tulemuste kontrollimine kalkulaatori abil.

Murrud. Protsent. Hariliku murru teisendamine kümnendmurruks ja vastupidi. Lõplik ja lõpmatu kümnendmurd. Kümnendmurru korrutamine ja jagamine kahekohalise arvuga. Kalkulaatori kasutamine. Protsent. Sajandikosade märkimise kolm moodust: kümnendmurruna, harilik murruna, protsendina. Protsentide võrdlemine. Protsendi väljendamine kümnendmurruna ning kümnendmurdude väljendamine protsendina. Protsendi leidmine arvust. Arvu leidmine protsendi järgi.

Suurused. Mõõtühikute seosed ja suhted. Teisendamine. Nimega arvude liitmine, lahutamine, korrutamine ja jagamine nii ühe- kui kahekohalise arvuga kõikides raskusastmetes. Kuubi ja risttahuka ruumala arvutamine. Ruumala arvutamine elulise materjali varal.

Tekstülesanded. Lihtülesanded: ühetehtelised tekstülesanded ruumala, pindala, ümbermõõdu, aritmeetilise keskmise ja protsendi leidmiseks. Liitülesanded: kolme- ja neljatehteliste tekstülesannete koostamine ja lahendamine.

Hindamine

Matemaatika õpitulemuse hinnates võetakse aluseks tunnetusprotsessid ja nende hierarhiline ülesehituis. Taju, tähelepanu, mälu, mõtlemine.

Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist. Kokkuvõttev hinne pannakse õppeprotsessi lõpul, otsustamaks selle tõhususe üle. Kujundav hinne antakse õppeprotsessi käigus ja selle eesmärgiks on õppeprotsessi suunamine. Praktiliste tööde ja ülesannete puhul ei hinnata mitte ainult töö tulemust, vaid ka protsessi

Koostöös kaaslaste ning õpetajaga saab õpilane seatud eesmärkide ja õpitulemuste põhjal täiendavat, julgustavat ning konstruktiivset tagasisidet oma tugevuste ja nõrkuste kohta. Hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid on õppijale teada enne hindamisülesande täitma hakkamist.

Kujundava hindamise eesmärgiks väljundipõhises õppekavas on määratleda õppija soorituse iseseisvuse taset.

Kui õpilane saavutab konkreetse õpiväljundi läbi iseseisva töö, hinnatakse sooritus hindegaga „väga hea“. Kui õpilane kasutab õpiväljundi saavutamiseks mõningast kõrvalabi, hinnatakse sooritus hindegaga „hea“. Kui õpilane kasutab õpiväljundi saavutamiseks olulist kõrvalabi, hinnatakse sooritus hindegaga „rahuldav“.

LOODUSÕPETUSE AINEKAVA

Õppe- ja kasvatus eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- tunneb ära kodukoha ja Eesti loodusobjekte;
- oskab looduses käituda, huvitub looduse tundmisest;
- mõistab inimtegevuse mõju keskkonnale, väärtustab keskkonnasäästlikku eluviisi ning säästvat tarbimist; teab looduskaitse põhimõtteid;
- teab ohutusreegleid ja käitub ennast ja teisi säästvalt vastavalt keskkonna tingimustele;
- hangib loodusteaduslikku teavet, kasutades tekste, plaane, kaarte, mudeleid ning viies läbi vaatusi ja katseid: sõnastab saadud teavet, teeb märkmeid ja edastab neid graafiliselt suuliselt ja kirjalikult.

4. klass

Õpiväljundid:

Õpilane:

- viib iseseisvalt läbi lihtsamaid loodusvaatlusi ja täidab vastavat tabelit (juhendamisel);
- võrdleb loodusobjekte ja -nähtusi võrdlusplaani alusel;
- kirjeldab võrdlemise põhjal lihtlausetega kuni kolme objekti;
- jälgib õpetaja suunamisel demonstratsioonkatsetes ja laboratoorsetes töödes toimuvat ja kirjeldab seda;
- rühmitab õpitud taimi ja loomi erinevate tunnuste alusel;
- teab looduse jagunemist elus ja eluta looduseks, nende omavahelist seost;
- eristab kultuurtaimi ja toob näiteid;
- nimetab kodukohas enamlevinud kultuurtaimede nimetusi ja nende kasvamise iseärasusi;
- loetleb taimede eluks vajalikke tingimusi;
- nimetab ja toob näiteid õhu, vee ja mulla peamistest omadustest;
- nimetab vee ja õhu saastumise olulisi põhjusi ja saastumise vältimise/vähendamise võimalusi;
- otsustab termomeetri näitude järgi, kas tegemist on vee/õhu soojenemise või jahtumisega;

- selgitab aastaegadele iseloomulikke muutusi soojus- ja valgustingimustest lähtuvalt;
- hindab õpetaja abiga kohaliku keskkonna seisundit.

Õppesisu

1. Kodu. Linna- ja maakodu. Talu: hooned, maad (aed, põld, heinamaa, karjamaa, mets). Koduloomad, nende kasulikkus. Maatööd (põlluharimine, loomapidamine jms).

2. Eluta loodus.

Vesi. Vesi looduses, vee kasutamine igapäevaelus, tähtsus elusolenditele. Joogivee omadused, võrdlus sademete ja veekogu veega. Vee olekud (vesi, jää, veeaur) ja nende muutumine. Vee keemine, keemistemperatuur. Vee aurumine. Vee külmumine ja jää sulamine, sulamistemperatuur.

Veekogud (tiik, jõgi, järv, meri) erinevatel aastaegadel, veega seotud ohud. Vee ringkäik looduses (veeaur, pilved, sademed, vesi veekogudes). Vee reostumine. Vee säästlik kasutamine kodus ja koolis.

Õhk. Hapnik ja süsihappegaas õhu koostises (inimesed, loomad ja taimed hingavad sisse hapnikku, välja süsihappegaasi). Õhutemperatuur ja selle mõõtmine. Õhu soojenemine, jahtumine. Puhas ja saastunud õhk, puhta õhu tähtsus, õhu puhtuse tagamine ruumis.

Valgus ja soojus. Valgus- ja soojusallikad. Valguse ja soojuse tähtsus elusolenditele.

Maa: esmane tutvumine Maa mudeli ehk gloobusega. Päev ja öö, nende vaheldumine. Päikese teekond taevavõlvil erinevatel aastaegadel: soojustingimuste muutumine, öö ja päeva pikkus erinevatel aastaegadel (päikesetõus ja loojumine erinevatel kellaaegadel).

3. Inimene. Inimese välisehitus (kehaosad: kere, pea, kael, jäsemed (käed, jalad)). Selgroog. Keha mõõtmed: pikkuste võrdlemine silma järgi, pikkuste mõõtmine ja mõõtmistulemuste võrdlemine. Inimese kehatemperatuuri mõõtmine.

4. Loomad.

Selgroogsed loomad. Imetajad: välisehitus, liikumine, elupaigad, areng, toitumine

Linnud: välisehitus, liikumine, elupaigad, areng, toitumine.

Kalad: välisehitus, liikumine, elupaik (elab veekogus), areng, toitumine.

Kahepaiksed (konnad): välisehitus, liikumine, elupaigad, areng, toitumine.

Roomajad (maod, sisalikud): välisehitus, liikumine, elupaik, areng, toitumine.

Selgrootud loomad: mitmekesisus ja elupaigad.

Loomade elupaigad: maismaa- ja veeloomad, veeloomade erinevus maismaaloomadest.

Loomade mitmekesisus: Mullas elunevad loomad: mutt, vihmauss. Nastik ja rästik.

Loomade eluviis: Erinevate loomade eluviis (üksikult, karjadena, parvedena).

5. Taimed. Taimede välisehitus (puu, põõsas, puhmas, rohttaim). Erinevate taimede osade vaatlus, võrdlemine ja kirjeldamine. Taime areng seemnest, arenguks vajalikud tingimused, seemnete levik (nt tuul, lind, inimene). Mulla tähtsus taimedele. Mullatööd aias ja põllul erinevatel aastaegadel (harimine, väetamine, seemnete külv, tõusmete eest hoolitsemine jms). Kultuurtaimed ilu-, köögivilja- ja viljapuuaias, põllul: tundmine, nimetamine, kasvatamise otstarve. Rohttaimed: üheaastased taimed (nt aedhernes, kõrvits) ja mitmeaastased taimed (nt tulp, maikelluke). Teraviljad, teraviljade kasutamine. Umbrohud, umbrohutõrje. Taimede tähtsus inimestele ja loomadele. Mürgised taimed (nt näsiniin, karuputk, maikelluke jt)

6. Seened. Kübaraga seened: välisehitus (kübar, jalg, seeneniidistik). Söögiseened ja mürgised seened.

7. Organismide kooselu. Eri liiki organismide kooselu (sh parasiidid). Toiduahelad.

5. klass

Õpiväljundid:

Õpilane:

- nimetab kodukoha inimeste tegevusalasid, teenindusasutusi ja suuremaid ettevõtteid;
- tunneb ära Eesti Vabariigi sümbolika;
- tunneb ära iseloomulike tunnuste järgi ja oskab nimetada kodukoha veekogusid, pinnavorme, asulaid;
- orienteerub (liigub) kodukohas, juhatab vajaduse korral võõrale teed;
- leiab kaardilt Eesti ja näitab kodukoha asukohta Eesti kaardil;
- nimetab ja näitab kaardil põhiilmakaari;
- tunneb ära ja nimetab kodukoha metsa, sood, põldu, veekogu, maavarasid;
- eristab küla, alevit, linna, nimetab mõnd Eesti linna.

Õppesisu

1. Mõõtmine ja võrdlemine. Tahked kehad ja vedelikud. Kehade kaalumine. Vedelike koguste ja temperatuuri mõõtmine. Mõõtmistulemuste võrdlemine.

2. Elus ja eluta loodus. Elus- ja eluta looduse objektide tunnused. Õpitud taime- ja loomarühmad.

3. Gloobus. Plaan ja kaart. Maakera mudel – gloobus. Leppemärgid sh leppevärvid gloobusel ja kaartidel. Eesti looduskaart. Ilmakaared, suundade määramine Eesti kaardil. Põhiilmakaarte määramine kompassi abil ning päikese järgi.

Pildi ja plaani/kaardi erinevus. Klassi plaan ja kooliümbruse plaan. Enda asukoha määramine plaanil, objektide äratundmine ja nende asukoha (teiste objektide suhtes) kirjeldamine plaanil.

4. Pinnavormid kodukohas. Pinnavormid kooliümbruses (tasane maapind, kungas, nõgu, org): vaatlus ja mudeldamine Pinnavormide kujutamine Eesti kaardil.

5. Inimene. Inimese välisehitus. Keha mõõtmed: mõõtmine, kaalumine.

Elundid ja elundkonnad. Meeleelundid. Tugi- ja liikumiselundid. Hingamiselundid. Vereringe. Seedeelundid. Erituselundid. Paljunemiselundid. Närvisüsteem. Inimese põlvnemine.

6. Organismide rühmad ja kooselu. Mets. Metsa tähistamine kaardil. Mets puuliikide järgi (okaspuu-, lehtpuu- ja segamets), elustik vastavat liiki metsas, toiduahelad. Koosluste võrdlus: mets-park, mets-põld.

Veekogu. Veekogud kodukohas. Veekogude tähistamine kaardil. Vee-elustik kodukoha veekogus ja selle kaldal, toiduahelad. Veetaimede ja -loomade erinevus maismaa organismidest.

Soo. Soo tähistamine Eesti kaardil. Soo-elustik (taimed, selgroogsed loomad), toidu-ahelad. Turvas, selle kasutamine.

7. Maavarad. Maavarad (liiv, kruus, savi, paekivi ehk lubjakivi, turvas, põlevkivi), nende kasutamine.

8. Elekter. Elektri tootmine Eestis. Elektri jõudmine elektrijaamast kasutajani. Elektri kasutamine koolis ja kodus, elektriohutus. Vooluring: vooluallikas (patarei), elektripirn, juhtmed, lüliti.

9. Kodukoht Eesti Vabariigis. Eesti naaberriigid. Asulad: linn, alev, küla. Eesti suuremad linnad, pealinn. Eesti riiklik ja rahvuslik sümbolika.

Kodukoht: asula määratlemine; asukoht pealinna ja suuremate linnade suhtes. Kodukoha sümbolika (lipp, vapp). Inimeste tegevus koduasulas: kultuuri- ja teenindusasutused, arstiabi ja päästeteenistus, suuremad ettevõtted ja nende toodang.

10. Maailmaruum ja planeet Maa. Tähistaevas, taevakehad: täht (sh Päike), komeet. Maailmaruumi uurimine: pikksilm, binokkel, teleskoop, kosmoselaev; astronaut, astronoom. Päike ja planeedid. Maa kaaslane Kuu. Päikesesüsteemi väikekehad: asteroidid, meteoriidid. Meteor. Võimalikud katastroofid. Maa pöörlemine – öö ja päeva vaheldumine. Maa tiirlemine – aastaegade vaheldumine. Maakera siseehitus. Looduskatastroofid (vulkaanipursked, maavärinad, orkaanid, üleujutused), ohud inimese elule ja tegevusele.

6. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- märkab oma ümbruses toimuvaid muutusi ja kirjeldab neid;
- jälgib katseid ja sooritab neid õpetaja juhendamisel ise;
- loeb lihtsaid plaane ja kaarte; koostab plaane (abiga);
- tunneb ära pinnavormide kujutised füüsilisel kaardil, teab pinnavormide olulisi tunnuseid; eristab jõge, järve, merd, saart, poolsaart;
- iseloomustab oma kodukoha looduskeskkonna objekte ja nähtusi (vajaduse korral abivahendeid kasutades);
- eristab eluta ja elusa looduse objekte;
- täidab ja kirjeldab abiga õppejooniseid ja skeeme, mis võimaldavad mõista õppeinfos sisalduvaid seoseid (nt õppejoonis: vee ringkäik looduses);
- teab põhi- ja vaheilmakaari; määrab kompassi abil põhiilmakaari (õpetaja juhendamisel);
- kirjeldab vett erinevas olekus ja toob välja vee oleku muutumise tingimused ning mõistab vee tähtsust inimese elus;
- teab õhu tähtsamaid omadusi; loeb, märgib ja mõõdab vee ning õhu temperatuuri.

Õppesisu

1. Mõõtmine ja võrdlemine. Elus- ja eluta looduse objektid, loodus- ja tehisobjektid kooli lähiümbruses. Objektide suuruste, objektide vaheliste kauguste mõõtmine ja võrdlemine.

2. Plaan ja kaart. Eesti looduskaart: leppemärgid. Ilmakaarte määramine kaardil-plaanil, õues kompassiga ja päikese järgi. Eesti loodus- ja halduskaart: maakonnad ja maakonna keskused, asulad (linn, alev, küla). Kooliümbruse ja koduasula plaan: leppevärvid ja -märgid, lihtsate (mõõtkavata) plaanide täiendamine.

3. Pinnavormid kodukohas. Pinnavormide (küngas, org, nõgu, mägi, tasandik, kõrgustik;) modelleerimine. Pinnavormide kujutamine kaardil. Inimese kujundatud pinnavormid kodukohas.

4. Muld elukeskkonnana. Mulla kirjeldamine. Mulla koostis. Mulla elustik. Mulla tekkimine. Mulla tähtsus taimedele (temperatuur, niiskus, viljakus) ja loomadele. Vee liikumine mullas. Inimtegevuse mõju mullale (mulla harimine, väetamine, maaparandustööd).

5. Vesi kui aine. Vesi looduses; veekogud. Puhta vee omadused. Vesi kui lahusti; looduslik vesi, mineraalvesi kui looduslik lahus. Vee olekud ja nende muutumine. Märgamine. Veetemperatuur ja selle muutumine (keemis-, külmumis-, jää sulamistemperatuur). Vee kasutamine. Joogivesi. Põhjavesi. Vee reostumine ja kaitse. Vee puhastamine.

6. Vesi elukeskkonnana. Meri. Läänemeri: rannajoon, suuremad lahed, väinad, saared, poolsaared. Läänemere vee omadused. Mere, ranniku ja saarte elustik: iseloomulikud liigid (välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed. Jõgi. Jõgi ja selle osad; jõestik ja selle osad. Vee voolamine jões; kärestik, juga. Veetaseme kõikumine jões. Eesti suuremad jõed. Jõgi elukeskkonnana: iseloomulikud liigid (välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed. Järv. Järvevee omadused. Veevahetus järvedes. Eesti suuremad järved. Järv elukeskkonnana: iseloomulikud liigid (välimus, toitumine ja kasvamine, kohastumine eluks veeks) ning nende vahelised seosed.

7. Õhk kui aine. Õhu koostis. Õhu omadused. Õhutemperatuur ja selle mõõtmine. Õhutemperatuuri ööpäevane muutumine. Õhu liikumine soojenedes. Õhu liikumine - tuul.

Tuule kasutamine inimtegevuses. Kuiv ja niiske õhk. Pilved ja sademed. Ilmastikunähtused. Veeringe. Õhu saastumine ja kaitse.

8. Õhk elukeskkonnana. Õhu kui elukeskkonna tähtsamad omadused. Organismide levimine õhu kaudu. Õhukeskkonda kasutavad loomad ja nende seosed teiste organismidega; erinevate lendajate (linnud, nahkhiired, putukad) kohastumused.

9. Organismide rühmad ja kooselu. Taimed. Õistaimede, okaspuude, sõnajalg- ja sammaltaimede eristamine: taimeosade nimetamine ja kirjeldamine, rühmitamise aluseks olevate sarnaste tunnuste leidmine. Mürgised taimed/taimeosad. Taimede eluks vajalikud tingimused. Taimede tähtsus looduses ja inimeste elus. Seened. Kübarseened; hallitusseened: ehitus (kübarseentel), elupaigad, eluks vajalikud tingimused, mürgisusega seotud ohud. Sümbioos taimede ja seente vahel. Kübar- ja hallitusseente tähtsus looduses ja inimeste elus. Bakterid. Elupaigad, eluks vajalikud tingimused, tähtsus looduses ja inimeste elus. Loomad. Selgroogsete ja selgrootute loomade eristamine: välisehituse kirjeldamine, rühmitamise aluseks olevate sarnaste tunnuste leidmine (välisehitus, liikumisviis, elupaik, toitumine, järglaste saamisviis ja nende eest hoolitsemine). Parasiidid loomadel ja inimestel. Organismide vaheliste suhete iseloomustamine lihtsamate toiduvõrgustike abil.

10. Koduasula elukeskkonnana. Loodus- ja tehiskeskkond koduasulas. Taimed ja loomad koduasulas. Koduasula keskkonnaprobleemid.

7. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab õppetekste teabe kinnistamiseks, täpsustamiseks ja ülesannete täitmiseks;
- kasutab teabe leidmiseks õpetaja abiga Eesti eri kaarte (füüsiline, administratiivne,
- loomastik/taimestik, kliima jne);
- nimetab Eesti taimi ja loomi, tunneb ära taimede osi ja loomade kehaehitust, toob näiteid erinevates elupaikades elavatest taimedest ja loomadest;
- teab, millest sõltuvad Eesti ilmastikutingimused;
- põhjendab mulla ja selle kaitsmise vajadust;
- nimetab Eesti peamisi põllumajandus- ja tööstusharusid ning valmistatavat toodangut;
- kirjeldab keemiliste ainete mõju taimedele ja loomadele (väetamine, reostamine);
- põhjendab loodusvarade säästliku kasutamise vajalikkust.

Õppesisu

1. Eesti riik. Eesti asend Euroopas; Eesti suurus, piirid, naaberriigid. Rahvaarv ja rahvuslik koosseis. Rahvastiku paiknemine. Linnad ja maa-asulad. Riigi haldusjaotus.

2. Eesti ilmastik. Ilm, ilmastik, kliima. Eesti asendi mõju kliimale. Ilmaelemendid: õhutemperatuur, tuul, pilvisus, sademed. Ilmavaatlused ja ilma ennustamine. Ilma mõju inimtegevusele; äärmuslikud ilmaolud Eestis. Fenoloogiline kalender.

3. Eesti pinnamood. Kodukoha ja Eesti pinnavormid ning pinnamood. Suuremad kõrgustikud, tasandikud ja madalikud, Põhja-Eesti paekallas. Mandrijää osa pinnamoe kujunemises.

4. Eesti loodusvarad. Eesti loodusvarad, nende kasutamine ja kaitse. Energiaallikatena kasutatavad loodusvarad. Eesti maavarad, nende kaevandamine ja kasutamine. Kaevanduste ja karjäärade kasutamisega seotud keskkonnaprobleemid.

5. Eesti majandus. Peamised majandusharud Eestis (nt põllumajandus ja toiduainetetööstus, tööstus, teenindus, transport) ja vastavate majandusharudega seotud tegevused. Tuntumad tööstus- ja teenindusettevõtted kodumaakonnas/-asulas: asukoht, tegevusalad, ametid, toodang või teenus(ed). Tuntumad tööstus- ja teenindusettevõtted Eestis.

6. Selgroogsed loomad Eestis. Loomade jaotamine selgrootuteks ja selgroogseteks; selgroogsete loomade rühmad. Selgroogsete loomade peamised meelegaorganid orienteerumiseks elukeskkonnas; juhtivate meelte sõltuvus loomade eluviisist. Selgroogsete loomade seedeelundkonna eripära sõltuvalt toidust: hammaste ehitus, soolestiku pikkus ja toidu seedimise aeg. Selgroogsete loomade erinevate rühmade hingamiselundite ehituse ja talitluse mitmekesisus: lõpused vees, kopsud õhkkeskkonnas elavatel organismidel, naha kaudu hingamine. Püsi- ja kõigusoojaste loomade kehatemperatuuri muutused. Paljunemine, looteline areng, sünnitus ja lootejärgne areng, järglaste eest hoolitsemine (toitmine, kaitsmine, õpetamine) erinevatel selgroogsetel loomadel.

7. Elukeskkonnad Eestis:

Läänemeri. Läänemere asend ja ümbritsevad riigid, suuremad lahed, väinad, saared, poolsaared. Läänemere rannik. Läänemere mõju ilmastikule. Keskkonnatingimused Läänemeres. Läänemeri kui elukooslus; elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Mere mõju inimtegevusele ja ranna-asustuse kujunemisele. Läänemere reostumine ja kaitse. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid.

Jões ja järved. Eesti suuremad jõed ja järved. Jõgi ja järv kui elukooslused; elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Jõgede ja järvede tähtsus, kasutamine ning kaitse. Kalakasvatus. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid.

Aed. Aed kui kooslus: köögiviljaaed, puuvilja- ja marjaaed, iluaed. Aiamuld. Kompost. Elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Bioloogiline ja keemiline tõrje aias. Toataimed.

Põld. Põld kui kooslus. Peamised Eestis kasvatatavad põllukultuurid. Elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Väetamine ja keemiline tõrje põllul (vajalikkus, ohud). Mahepõllundus. Inimtegevuse mõju mullale. Mulla reostumine ja hävimine. Mulla kaitse.

Niit. Niit kui Eesti liigirikkaim kooslus. Looduslikud ja inimtekkelised niidud. Elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus.

Mets. Eesti metsad. Nõmme-, palu-, laane- ja salumets. Mets kui elukooslus. Eesti metsade peamised puuliigid. Elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Loomade püügi, jahi ning kaitsega seotud reeglid. Metsade tähtsus ja kasutamine. Metsade kaitse.

Soo. Soode paiknemine ja teke. Madaloo ja raba. Elutingimused soos. Soode elustik; elusolendite osa bioloogilises ainerings ja inimese elus. Soode tähtsus. Turba kasutamine.

8. Loodus- ja keskkonnakaitse Eestis. Inimese mõju keskkonnale. Looduskaitse Eestis: eri tasandid, kaitsealused objektid ja kaitsealad. Bioloogilise mitmekesisuse kaitse. Kodukoha looduskeskkonna muutumine inimtegevuse tagajärjel. Jäätmekäitlus. Säästev tarbimine (sh individuaalne loodussäästlik käitumine).

8.klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- leiab loodusloolist teavet atlastest ja kaartidelt;
- võrdleb Eesti ja Euroopa loodust ja geograafiat;
- näitab ja nimetab kaardil Euroopa riike (õpitu ulatuses);
- nimetab Euroopa loodusvööndeid ja toob näiteid enamlevinud taimede ja loomade rühmade esindajatest Euroopa loodusvööndites;
- nimetab Eesti ja Euroopa tähtsamaid maavarasid ning metalle ja mittemetalle õpitu ulatuses;
- eristab tahkeid aineid vedelikest nende peamiste omaduste alusel: ruumala säilimine, kuju/vorm;
- toob näiteid keemiliste reaktsioonide kohta;

- nimetab eriliigilisi valgusallikaid ja järjestab need energiasäästu järgi;
- mõistab, milliseid ohtusid kätkeb kiire liikumine;
- kirjeldab ja toob näiteid igapäevaelust kehade vastastikusest mõjust ning jõudude
- rakendumisest (elastsus, hõõrdejõud, üleslükkejõud, raskusjõud);
- kirjeldab heli ja müra tunnuseid;
- põhjendab turvavöö kinnitamise vajadust.

Õppesisu

1. Mõõtmine ja hindamine. Kehade suuruse (pikkuse, laiuse, paksuse jne) ja nende vaheliste kauguste hindamine. Mõõtmine eri viisidel (käega seotud mõõtühikute, sammude jms ja mõõteriistade abil). Mõõtühikute teisendamine.

2. Ained ja segud. Ained ja materjalid, nende omadused. Ained koosnevad osakekestest. Liht- ja lihtained (nt vesinik, hapnik, süsinik, vesi, süsihappegaas) ning nende sümbolid. Keemiline reaktsioon – uute ainete tekke protsess. Puhas aine; ainete segu. Segud ja lahused: õhk kui segu, segunevad ja mittesegunevad vedelikud.

Happed, alused ja soolad igapäevaelus; ohutu ja keskkonnasäästlik kasutamine. Looduslikud happelised ained, happevihmad.

3. Liikumine ja jõud. Mehaaniline liikumine. Ühtlane ja mitteühtlane liikumine. Trajektoori. Taevakehade liikumine: pöörlemine, tiirlemine. Teepikkuse ja aja mõõtmine; mõõtühikute teisendamine. Kiiruse mõõtmine ja arvutamine. Jõud ja kehade liikumine. Jõu mõõtmine. Liikumine ja jõud looduses ja tehnikas.

4. Kehade vastastikmõju. Keha mass, massi mõõtmine, mõõtühikute teisendamine.

Raskus, raskusjõud. Hõõrdumine, hõõrdejõud. Kehade elastsus ja plastsus; deformeerimine, elastsusjõud. Vastastikmõju esinemine looduses: Päikesesüsteem, gravitatsioon.

5. Mehaaniline töö ja energia. Töö. Võimsus. Energia, energia muunduvus ja jäävus, energia levimine lainena. Lihtmehhanism, lihtmehhanismide kasutamine.

6. Valgus ja selle sirgjooneline levimine. Valgusallikas. Päike, tähed kui valgusallikad; galaktikad. Astronoomia; maailmaruumi uurimise võimalused. Valgus kui liitvalgus; spekter. Valguse värvustega seotud nähtused looduses ja tehnikas. Valguse sirgjooneline levimine. Valguse kiirus. Vari. Varjutused.

7. Organismide rühmad. Taimed. Õis-, paljasseemne-, sõnajalg- ja sammaltaimede ning vetikate välisehituse põhijooned. Taimede osa looduses ja inimtegevuses. Taimede uurimise ja kasvatamisega seotud elukutsed. Õistaimede organid ja nende ülesanded. Fotosüntees. Õistaimede paljunemine ja levimisviisid. Seened. Seente mitmekesisus (kübar-, hallitus- ja pärmseened); nende välisehituse põhijooned. Toitumine surnud ja elusatest organismidest, parasitism ja sümbioos. Inimeste ja taimede nakatumine seenhaigustesse ning selle vältimine. Seente osa looduses ja inimtegevuses. Samblikud. Samblikud kui seente ja vetikate kooseluvorm. Samblike osa looduses ning inimtegevuses. Loomad. Loomade jaotamine selgrootuteks ja selgroogseteks; selgroogsete loomade rühmad. Selgrootud loomad. Usside, limuste, lüljalgsete peamised välistunnused (sh võrdlus selgroogsetega), levik ning tähtsus looduses ja inimese elus. Selgrootute loomade hingamine. Selgrootute loomade erinevad toiduhankimise viisid ja organid.

Usside, limuste ning lüljalgsete liit- ja lahksugulisus. Paljunemise ja arengu eripära otsese, täismoondelise ning vaegmoondelise arenguga loomadel. Inimese parasiidid. Peremeesorganismi ja vaheperemehe vaheldumine usside arengus.

8. Maa gloobusel ja kaardil. Maa kujutamine gloobusel ja kaardil: poolkerad, ekvaator, poolused, kaardivõrk. Kaartide mitmekesisus (sh interaktiivsed kaardid). Mõõtkava, vahemaade mõõtmine looduses ja kaardil. Maailmameri ja selle osad. Mandrid; suuremad riigid. Ajavööndid.

9. Maakera loodusvööndid. Jäävöönd. Tundra. Parasvöötme okas- ja lehtmets. Parasvöötme rohtla. Vahemereline põõsastik ja mets. Kõrb. Savann. Ekvatoriaalne vihmamets. Kõrgusvööndilisus erinevates mäestikes. (Loodusvööndid ja nende paiknemine (iseloostamine kaardi abil), looduskomponentide (kliima, muldade, taimkatte, loomastiku, veestiku, pinnamoe) vastastikused seosed. Inimtegevus ja keskkonnaprobleemid erinevates loodusvööndites ning mäestikes.)

10. Maavarad. Kivimid ja nende teke. Maavarad Eestis ja Euroopas.

11. Tuntumad metallid. Metallimaakidest metallide sulatamine. Metallid igapäevaelus, metallide iseloomulikud omadused. Metallide sulamid igapäevaelus. Metallid ja mittemetallid. Metallide korrosioon (raua näitel).

9.klass

Õpiväljundid

Õpilane :

- leiab loodusloolist teavet ja mõistab seda õpitu ulatuses (teatmeteosed, atlased, kaardid jm);
- nimetab ja näitab kaardil mandreid, maailmajaguseid ja ookeane;
- toob näiteid ilma muutumise põhjustest Eestis;
- rühmitab loomi ja taimi erinevatel alustel, nimetab enamlevinud rühmi ning mõnda nende esindajatest loodusvööndites;
- toob näiteid erinevate organismide omavahelistest seostest looduses;
- eristab füüsikalisi nähtusi keemilistest nähtustest, mõistab nende ilmumise tingimusi ja/või kasutamise võimalusi praktilises elus;
- kirjeldab olmes kasutatavate lihtsa tööpõhimõttega seadmete toimimist, käsitleb ohutult olmes kasutatavaid mõõteriistu, teab eesliidete kilo-, detsi-, senti- ja millitähendust ning teisendab pikkuse, pindala ja ruumala mõõtühikuid;
- kirjeldab elamu elektrilbis paiknevat seadmeid ja nende otstarvet, oskab võtta
- voolarvesti näitu, järgib elektriseadmete kasutamise ohutusnõudeid;
- on teadlik kiirgusallikate ohtlikkusest, tunneb ära kiirguse ohu märgi; teab, kuidas end kaitsta kiirguse eest;
- kirjeldab Päikesesüsteemi (Päike, planeedid: Maa tüüpi planeedid, hiidplaneedid, nende orbiidi kuju, kaaslased, planeetide paiknemise järjekord);
- tunneb säästliku eluviisi ja looduskaitse põhimõtteid, keskkonna- ja energiasäästu vajalikkust.

Õppesisu

1. Inimese organism. Rakud, koed, elundid. Rakud: üherakulised ja hulkraksed elusolendid. Inimese rakud, koed ja elundid. Elundkondade põhiülesanded. Naha ehitus ja ülesanded. Hügieeninõuded naha hooldamisel. Luud ja lihased. Luustiku osad, luustiku ja lihaste talitluse põhiülesanded. Treeningu mõju tugi- ja liikumiselundkonnale. Esmaabi luumurdude, lihasevenituste ja -rebendite korral. Vereringe. Südame ehitus ja talitus. Veri, vere liikumine organismis. Vere osa organismi immuunsüsteemis. Immuunsuse kujunemine: lühi- ja pikaajaline immuunsus. Immuunsüsteemi ja vaksineerimise osa bakter- ja viirushaiguste vältimisel. Immuunsüsteemi häired, allergia, AIDS. Treeningu mõju vereringeelundkonnale. Inimese sagedasemad südame- ja veresoone-konnahaigused, nende tekkepõhjused. Esmaabi verejooksude korral. Doonorlus, veregrupid. Seedimine ja eritamine. Inimese seede-

elundkonna ehitus ja talitus. Organismi energiavajadust mõjutavad tegurid. Tervislik toitumine, üle- ja alakaalulisuse põhjused ning tagajärjed. Neerude üldine tööpõhimõte. Kopsude, naha ja soolestiku eritamisesanne. Hingamine. Inimese hingamiselukonna ehitus ja talitus. Treeningu mõju hingamiselukonnale. Hingamiselukonna levinumad haigused ning nende ärahoidmine. Esmaabi: kunstlik hingamine. Paljunemine ja areng. Mehe ja naise sugelukonna ehituse ning talitluse võrdlus. Muna- ja seemnerakkude küpsemine. Sugelukonna tervishoid, suguhaiguste levik, haigestumise vältimise võimalused. Munaraku viljastumine, loote areng, raseduse kulg ja sünnitus. Pere planeerimine, abordiga kaasnevad riskid. Inimorganismi talituslikud muutused sünnist surmani. Talitluste regulatsioon. Närvisüsteemi ehitus ning ülesanded, tervishoid. Refleksikaare ehitus ja talitus (arvutimudeli abil). Peamiste sisenõrenäärmete toodetavate hormoonide ülesanded. Elundkondade koostöö inimese terviklikkuse tagamisel. Närvisüsteemi ja hormoonide osa elundkondade talitluste regulatsioonis.

Infovahetus väliskeskkonnaga. Silma ehitus ja talitus. Nägemishäirete vältimine ja korrigeerimine. Kõrvade ehituse seos kuulmis- ja tasakaalumeelega. Kuulmishäirete vältimine ja korrigeerimine. Haistmis- ja maitsmismeelega seotud organite ehituse ja talitluse seosed.

2. Valguse peegeldumine ja murdumine. Valguse peegeldumise nähtus; peegeldumine peegel- ja mattpinnalt. Esemete nägemine. Kuu faaside teke. Tasapeeglite, kumer- ja nõguspeeglite kasutamine. Valguse murdumise nähtus. Prisma, kumer ja nõgus lääts; nende kasutamine optilistes seadmetes (luup, binokkel, fotoaparaat, mikroskoop jms). Kaug- ja lühinägelikkus, prillid. Kehade värvus. Valguse neeldumine, valgusfilter.

3. Võnkumine ja laine. Võnkumine; võnkumise amplituud, periood, sagedus. Võnkumise levimine - laine. Heli, heli kiirus, võnkesageduse ja heli kõrguse seos. Heli valjus. Elusorganismide hääleaparaat; abiteenused (hambaravi, logopeed). Müra ja müraaitse. Võnkumiste avaldumine looduses ja rakendamine tehnikas.

4. Rõhumisjõud. Rõhk, õhurõhk; manomeeter, baromeeter. Üleslükkejõud. Kehade ujumine. rõhu avaldumine looduses ja arvestamine tehnikas.

5. Elektriõpetus. Kodune vooluvõrk: vooluallikad, vooluring. Lühis, kaitsmed. Kaitsemaandus. Elektrivoolu töö ja võimsus; elektrienergia arvesti. Elektritarvitid koduses majapidamises, elektriõhus, säästlikkus.

6. Magnetnähtused. Püsimagnet. Magnetväli. Magnetnähtused looduses ja tehnikas. Elektromagnet. Elektromagnetkiirgus: kiirgusallikad meie igapäevaelus, kiirguse mõju inimese tervisele.

7. Keemia igapäevaelus. Toiduainete koostis. Eluks vajalikud süsinikuühendid (sahhariidid, rasvad, valgud), nende roll organismis. Kütused. Tarbekeemia saadused, plastid ja kiudained. Olmekemikaalide kasutamise ohutusnõuded. Keemia ja elukeskkond

8. Maailm. Mandrid, maailmajaod, suuremad riigid, pealinnad maailma poliitilisel kaardil: asukoht, geograafilised koordinaadid. Erinevad rassid ja rahvad.

9. Euroopa ja Eesti. Rahvastik, asustus. Eesti ja Euroopa rahvaarv ja selle muutumine. Rahvastiku soolis-vanuseline koosseis ja rahvastiku vananemisega kaasnevad probleemid. Ränded ja nende põhjused. Rahvuslik koosseis. Rahvastiku paiknemine. Linnastumise põhjused. Linnastumisega kaasnevad majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnaprobleemid. Majandus. Euroopa ja Eesti majandusressursid, tööstusharud. Eesti energiamajandus, põlevkivi kasutamine (elektri tootmine ja transportimine kasutajateni) ja keskkonna-probleemid. Euroopa energiamajandus ja energiaprobleemid. Energiaallikad (sh alternatiivenergia), nende kasutamise eelised ja puudused. Põllumajandus ja toiduainetetööstus. Põllumajanduse arengut mõjutavad looduslikud tegurid. Eri tüüpi põllumajandusettevõtted ja toiduainetetööstus Euroopas. Eesti põllu-majandus ja toiduainetetööstus. Põllumajandusega seotud keskkonnaprobleemid. Teenindus. Teenindus ja

selle jaotumine. Turism ja selle liigid. Eesti turismimajandus; peamised vaatamisväärsused kodulinnas või -maakonnas. Euroopa peamised vaatamis-väärsused. Turismiga kaasnevad keskkonnaprobleemid. Transpordiliigid, nende eelised ja puudused sõitjate ning erinevate kaupade veol. Eesti transport. Euroopa peamised transpordikoridorid.

10. Reisisiht Euroopa. Ühe valitud riigi iseloomustamine: üldandmed, sümboolika, geograafiline asend, loodus, rahvastiku paiknemine, maavarad, majandus ja tööstus, rahvaste kultuur ja traditsioonid. Transpordivõimalused sellesse riiki. Tervise- ja turvalisuse riskid.

Hindamine

Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi, õpitulemuste saavutamist, hoiakute ja väärtuste osas antakse õpilasele tagasisidet. Hinnatakse ka väljaspool kooli toimuvaid õppekava toetavaid tegevusi (rühmatööd, ühistegevused, väljasõidud).

Hindamisel kasutatakse kujundava hindamise põhimõtteid, hinnatakse kogu õpiprotsessi, õpilase arengut õpitulemuste omandamisel. Tagasiside kirjeldab õigeaegselt ja võimalikult täpselt õpilase tugevaid ning arendamist vajavaid külgi ning sisaldab ettepanekuid edasisteks tegevusteks. Õpilane kaasatakse enese ja kaaslaste hindamise protsessi, et arendada tema oskust eesmärgi seada ning oma õppimist ja käitumist eesmärkide alusel analüüsida ning tõsta õpimotivatsiooni. Õppetunni vältel saab õpilane pidevalt suulist ja/või kirjalikku tagasisidet. Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised, eelistatakse erinevaid aktiivõppe meetodeid.

AJALOO AINEKAVA

Õppe- ja kasvatuse eesmärgid

Ajalooõpetuse kaudu toetatakse õpilase suutlikkust teha valikuid ja mõista oma vastutust ühiskonna ees. Ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tajub aja kulgu ja oma elu lugu läbi põlvkondliku järjepidevuse;
- 2) teadvustab sotsiaalse ja looduskeskkonna muutumist ajas;
- 3) teab oluliste ajalooliste sündmuste põhifakte (mis?, kus?, millal?);
- 4) mõistab sündmustevahelisi ajalisi ning põhjus-tagajärg-seoseid;
- 5) teab, et minevik on olnud muutuv ja väga mitmekesine;
- 6) teab lugusid oma tuttavate täiskasvanute elust;
- 7) omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja tänapäeva arengusuundadest;
- 8) teab ja väärtustab kombeid ja traditsioone oma kultuuris;
- 9) aktsepteerib teisi rahvusi ja kultuure ning on avatud nende tundmaõppimisele;
- 10) leiab infot erinevatest teabeallikatest ja oskab hinnata erinevate teabeallikate usaldusväärsust;
- 11) tajub ja tunneb üldinimlikke väärtusi ja moraalinorme;
- 12) tunneb ja järgib jõukohaselt üldisi õigusnorme ning demokraatia põhimõtteid;
- 13) väärtustab Eestimaad oma kodumaana ning Eesti Vabariigi kodanikuks olemist.

6. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) tunneb huvi oma perekonnaga seotud minevikusündmuste vastu;
- 2) teab, et kodukoht ja elutingimused on ajaloo käigus muutunud;

- 3) tajub mineviku ja oleviku seoseid;
- 4) mõistab „põlvkonna” olemust;
- 5) mõistab ajalist järgnevust ajateljel, omab üldist ettekujutust kodukoha ajaloo perioodidest.

Õppesisu

Sissejuhatus. Mis on ajalugu? Mida me minevikust mäletame? Suguvõsa ajalugu. Minu suguvõsa (perekond).

Ajaarvamine. Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.

Kuidas me ajaloost teada saame? Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.

Eluolu. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.

Ajalooüldmused ja ajaloolised isikud. Ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas, Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul.

7. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) nimetab vanaaja olulisemaid kultuurisaavutusi;
- 2) selgitab õpitava ajalooperioodiga seostuvaid olulisemaid põhimõisteid;
- 3) nimetab tähtsamat muinasajast ja selle perioodidest (kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg);
- 4) selgitab üldisi fakte Eestist ja tema naabermaadest muinas- ning keskajal;
- 5) kirjeldab kõige üldisemal kujul keskaja olemust;
- 6) nimetab keskaja tähtsamaid leiutisi ja avastusi.

Õppesisu

Muinasaeg. Ajaarvamisest. Kiviaeg. Karjakasvatuse ja põlluharimise algus.

Metallide kasutuselevõtt. Looduslike tingimuste osa inimkonna arenemisel. Muinasaja ajajärgud ja nende üldiseloomustus. Kordamine.

Muinasaeg Eestis. Jäaaeg. Eesti ala asustamine inimestega. Vanimad inimasulad Eestis. Muistsete eestlaste elu-olu. Karjakasvatuse ja põlluharimise algus Eestis. Eesti ala asustus I ja II aastatuhande vahetusel. Eestlased muinasaja lõpus. Eestlaste naabrid. Eestlaste naabruses tekivad riigid. Suhted naabritega. Kordamine.

Vanaaeg. Vanaaja sisu ja üldiseloomustus. Vanaaja kõrgkultuuride olulisus kas Vana-Ida, Vana-Rooma või Vana-Kreeka näitel. Kordamine.

Keskajast ja feodaalkorrast. Keskaja üldiseloomustus. Põlluharimise areng keskajal. Talupoegade elu-olu. Feodaalide elu-olu. Keskaegsed linnad. Ristiusu kirik. Feodaalsed riigid. Ristisõjad. Kordamine.

Eestlaste muistne vabadusvõitlus. Tung itta. Liivlaste ja lätlaste alistamine. Muistse vabadusvõitluse algus. Ümera lahing. Lembitu. Madisepäeva lahing. Taanlased Põhja-Eestis. Muistse vabadusvõitluse lõpp. Miks eestlased lüüa said? Kordamine.

Eestlased võõra võimu all. Eesti ala pärast vallutust. Jüriöö ülestõus. Keskaegsed linnad Eestis. Keskaegne Tallinn. Reformatsioon. Reformatsiooni mõju kultuuri arengule. Kordamine.

Eestlaste naabrid XIII-XV sajandil. Liivlased, lätlased, leedulased, Soomlased, rootslased. Venelased. Kordamine.

Eesti varauusajal. Liivi sõda. Eesti Rootsi riigi koosseisus. Eestikeelse koolihariduse algus. Tartu Ülikool. Suur nälg. Kordamine.

Suured leiutused ja avastused. Teaduse ja tehnoloogia areng keskaja lõpul. Trükikunsti leiutamine. Esimesed eestikeelsed raamatud. Tulirelvade kasutuselevõtmine. Linnade kaitseehitiste muutumine. Meresõidu arenemine. Ameerika avastamine. Esimene teekond ümber maailma. Asumaade vallutamine. Orjakaubandus. Kordamine.

8. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste elu-olust Eestis kuni Esimese maailmasõja lõpuni;
- 2) nimetab Euroopa ja maailma uusaja tähtsamaid sündmusi, mis on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 3) tunneb huvi Eesti mineviku vastu Euroopas;
- 4) teab, et Euroopas toimunud sündmused on oluliselt mõjutanud Eesti ajalugu;
- 5) kirjeldab, kuidas majanduslikud ja ühiskondlikud muutused on mõjutanud inimeste elukorraldust; 6) teab, et inimeste teadmised on arenenud suhtlemises teiste rahvastega;
- 7) mõistab sõdade erisust seoses ajaperioodiga;
- 8) kõrvutab ajateljel mõningaid olulisi Eestis ja Euroopas toimunud sündmusi;
- 9) tunneb ajaperioodi iseloomulikke tunnuseid.

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste elu-olust Eestis kuni Esimese maailmasõja lõpuni;
- 2) nimetab Euroopa ja maailma uusaja tähtsamaid sündmusi, mis on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 3) tunneb huvi Eesti mineviku vastu Euroopas;
- 4) teab, et Euroopas toimunud sündmused on oluliselt mõjutanud Eesti ajalugu;
- 5) kirjeldab, kuidas majanduslikud ja ühiskondlikud muutused on mõjutanud inimeste elukorraldust;
- 6) teab, et inimeste teadmised on arenenud suhtlemises teiste rahvastega;
- 7) mõistab sõdade erisust seoses ajaperioodiga;
- 8) kõrvutab ajateljel mõningaid olulisi Eestis ja Euroopas toimunud sündmusi;

Õppesisu

Maailm uusajal. Mis on uusaeg? Euroopa uusaja algul. Ameerika iseseisvussõda ja USA sünn. Suur Prantsuse revolutsioon. Napoleoni sõjad. Euroopa pärast Napoleoni sõdu. Tööstusrevolutsioon. Muuseumitund/filmitund. Kordamine.

Eesti Tsaari-Venemaa võimu all. Põhjasõda. Peeter I. Eesti pärast ühendamist Venemaaga. Muudatused majanduses. Talupoegade koormiste suurendamine.

Pärisorjus. Pärisorjuse kaotamine ja asendamine teoorjusega. Mõisnike elu-olu. Teorendilt raharendile. Talude päriseksostmine.

Talurahvarahutused. Mahtra sõda Muuseumitund/filmitund/õppekäik Kordamine.

Eesti talurahva elu. Talupere. Talu hooned. Talupere aastaringsed tööd. Talurahva söök ja söögikombed. Rahvakalender ja rahvakombed. Talurahvakoolid.

Muuseumitund/filmitund/õppekäik. Kordamine.

Rahvuslik ärkamisaeg. Ärkamisaja eellugu. Kr. J. Peterson. Fr. R. Kreutzwald. „Kalevipoeg“. J.V. Jannsen ja „Postimees“ Vanemuise Selts. I üldlaulupidu.

L. Koidula. Eesti teatri algus. J. Hurt. C.R. Jakobson. Muuseumitund/filmitund/õppekäik. Kordamine.

Tööstuse areng. Venestamisaeg . Esimesed vabrikud ja raudteed Eestis. Tööliste elu. Venestamisaeg. Rahvuslik liikumine venestamisajal. EÜS ja Eesti rahvusvärvide algus. J. Tõnisson ja „Postimees“. Karskus- ja spordiseltsid. G. Lurich. Muuseumitund/filmitund/õppekäik.

Eesti XX sajandi alguses. Eesti majandus XX sajandi algul. 1905.-1907. aasta revolutsioon. Revolutsioonisündmused Eestis. Mõisate põletamine. Karistussalgad. Eesti enne I maailmasõda. Väljarändamine Eesti kultuur XX sajandi algul Muuseumitund/filmitund/õppekäik. Kordamine.

Maailm I maailmasõja eel. Suured leiutused ja avastused. Suurriikide ajastu (Briti impeerium, Ameerika Ühendriigid, Tsaari-Venemaa, Saksamaa, Prantsusmaa). I maailmasõja põhjused ja algus. 1917. aasta revolutsioon Venemaal. Nõukogude võimu kehtestamine. I maailmasõja lõpp. Muuseumitund/filmitund/õppekäik. Kordamine

Eestist saab iseseisev riik. Eestlased I maailmasõjas. Eesti 1917. aastal. Eesti 1918. aastal. Muuseumitund/filmitund/õppekäik. Kordamine. Tasemetöö

9.klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) tunneb huvi Eesti riigi mineviku vastu;
- 2) teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi;
- 3) omab üldist ettekujutust Eesti ajaloo ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloo;
- 4) mõistab, et eri ajastute kultuuri-, teaduse- ja tehnikasaavutused on olnud edasiviivaks jõuks riikide (ka Eesti) arengus;
- 5) teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- 6) kujutab ajateljele toetudes ette maailmas toimunud olulisemaid sündmusi;
- 7) nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna;
- 8) kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- 9) väärtustab oma kodumaad ning Eesti Vabariigi kodanikuks olemist.

Õppesisu

Eesti Vabadussõda. Vabadussõja algus. Kaitse korraldamine. Välismaine abi. Eesti vabastamine. Sõda sakslastega. Võnnu lahing. Vabadussõja lõpp. Tartu rahu. Muuseumitund/õppekäik. Kordamine

Eesti Vabariik 1918-1940. Asutav Kogu ja maareform. Eesti Vabariigi sise- ja välispoliitika Põllumajandus, tööstus, kultuur ja haridus Eesti Vabariigis. Kordamine

Maailm kahe maailmasõja vahel. Saksamaa pärast I maailmasõda. Kommunistlik Nõukogude Liit. Asumaad ja rahvuslik vabadusliikumine. Kordamine

Eesti kaotab iseseisvuse. 1939-1940.a. Molotovi-Ribbentropi pakt. Baaside leping. Eesti okupeerimine ja liitmine NSV Liiduga. Esimene Nõukogude aasta. Kordamine.

Teine maailmasõda 1939-1945. II maailmasõja käik. II maailmasõda ja Eesti. Sõjasündmused Eestis 1944. Kordamine

Eesti ja muu maailm pärast II maailmasõda. Maailm pärast II maailmasõda. Külma sõda. Nõukogude Eesti. Kommunistliku süsteemi kokkuvarisemine. Eesti taasiseseisvumine. Muuseumitund/õppekäik. Kordamine.

Ühiskonnaõpetus. Põhiseadus. Eesti riigi sümbolid. Valimised. Riigikogu. Riigipea. Valitsus. Korrakaitse. Riigikaitse. Kohus. Ekskursioon/õppekäik. Kordamine.

Hindamine

Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat hindamist. Kokkuvõttev hinne pannakse õppeprotsessi lõpul, otsustamaks selle tõhususe üle. Kujundav hinne antakse õppeprotsessi käigus ja selle eesmärgiks on õppeprotsessi suunamine. Praktiliste tööde ja ülesannete puhul ei hinnata mitte ainult töö tulemust, vaid ka protsessi

Koostöös kaaslaste ning õpetajaga saab õpilane seatud eesmärkide ja õpitulemuste põhjal täiendavat, julgustavat ning konstruktiivset tagasisidet oma tugevuste ja nõrkuste kohta.

Hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid on õppijale teada enne hindamisülesande täitma hakkamist.

Kujundava hindamise eesmärgiks väljundipõhises õppekavas on määratleda õppija soorituse iseseisvuse taset.

Kui õpilane saavutab konkreetse õpiväljundi läbi iseseisva töö, hinnatakse sooritus hindegaga „väga hea“. Kui õpilane kasutab õpiväljundi saavutamiseks mõningast kõrvalabi, hinnatakse sooritus hindegaga „hea“. Kui õpilane kasutab õpiväljundi saavutamiseks olulist kõrvalabi, hinnatakse sooritus hindegaga „rahuldav“.

INIMESEÕPETUSE AINEKAVA

Õppe- ja kasvatuse eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- tunneb oma keha ning mõistab inimese kasvamise/arenemisega seotud muutusi ja vastutust (nt seksuaalsuse olemus ja sellega seotud vastutus, töövõime jne);
- hoolitseb iseenda ja kaaslaste tervise eest (isiklik ja pere hügieen, tervislikud eluviisid, esmaabi); väldib ennast ja teisi kahjustavat käitumist;
- märkab ja mõistab kaaslaste ning iseenda emotsionaalseid seisundeid, käitumisviise; oskab neid hinnata ja nendega toime tulla;
- hoiab puhtust ja korda; orienteerub eluasemega seotud küsimustes, omandab teadmised ja oskused majandamiseks, koduse elu korraldamiseks;
- otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- tunneb huvi ümbritseva ühiskonnaelu vastu;
- järgib olmesuhtlemiseks vajalikke sotsiaalseid nõudeid ja käitumisetiketti;
- tunneb olmesuhtlemiseks vajalikke kodanikuõigusi ja -kohustusi.

4. KLASS

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid;
- 2) väärtustab iseennast ja teisi, väärtustab oma soolist kuuluvust;
- 3) analüüsib ühisvestluses situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumisaktide ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi;
- 4) osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (*teade – teade*);
- 5) jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid;
- 6) tunneb õpisituatsioonis konfliktsituatsiooni ning mõistab, millistel juhtudel on vajalik sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;
- 7) kirjeldab õpilase tervist tugevdavate ja nõrgestavate tegurite ja harjumuste mõju füüsilisele

tervisele ja õppimisvõimele;

8) nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus;

9) väärtustab oma kodukohta, nimetab kodukoha rikkusi ja tunneb ära sümbolid;

10) hoiab koolis ning kodus puhtust ja korda;

11) kirjeldab pühade tähistamise kombeid oma perekonnas;

12) määrab aega veerandtunnise täpsusega ning seostab seda tegevustega õpilase päevakavas;

13) hangib koostevõimel teavet koolistendilt ja ajalehe kuulutustest;

14) mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust;

15) planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist;

16) sorteerib klassis tekkivaid olmejäätmeid;

17) kirjeldab igapäevaseid turvalise käitumise viise (liiklemine kooliteel, jalgrattaga sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas).

Õppesisu:

Käitumine ja suhtlemine

Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus, sooline kuuluvus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused. Sõbrad ja tuttavad: sõprade valimine ja hoidmine, ühistevõimel. Eakaaslaste ja täiskasvanute kõnetamine. Abivalmidus klassis (abi vajamine ja küsimine, abi vastuvõtmine, abivajaja märkamine ja abi pakkumine). Vägivaldne käitumine (tõukamine, ehmatamine, narrimine jne); võimalikud konfliktid igapäevases koolielus. Teatamine, kaebamine.

Inimene ja tervis

Õppimise tervishoid (rüht, õige istumine, silmade tervishoid, puhkus, sport). Kahjulikud harjumused (liigne telerivaatamine, liigne arvutikasutamine; suitsetamine ja alkoholi tarvitamine), nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele. Isiklikud toitumisharjumused, mõju enesetundele. Esmased kodused ravivõtted külmetushaiguste korral. Esmaabi lihtsamate vigastuste puhul (lõikehaav, ninaverejooks jne).

Perekond ja kodukoht

Minu sugupuud (perekond ja lähisugulased). Pereliikmete lahkumine ja lein, käitumine matustel, surnuaias. Maa- ja linnakodu (hooned; eluruumide sisustus, puhtus, korrashoid). Kodutus, lastekodu kui üks peretüüp. Transpordivahendid kodukohas tänapäeval ja minevikus. Sõidupilet ühissõidukis (ostmine jm toimingud). Meie kool ja teised ümbruskonna koolid. Muuseumid kodukohas, käitumine muuseumis. Kodukoha sümbolid: lipp, vapp. Kodukoha rikkused. Pühad ja kombed (uusaasta, EV aastapäev, volbripäev, jaanipäev jne).

Inimene ja aeg

Kellaaja määramine veerandtunnise täpsusega. Kellaajast kinnipidamine: täpsus; hilinemine, selle tagajärjed. Õpilase päevakava koostamine, õppimine, puhkus, vaba aja tegevused.

Inimene ja teave

Koolistend, ajakiri lastele, kuulutus ajalehes/stendil (teabeallikate kasutamine).

Inimene ja töö, Inimene ja asjad

Töö, selle eesmärk ja tulemus (produkt, tasu); pereliikmete tööd (tööde jaotus, koostöö) kodus majapidamises, õpilase töö koolis, kohuse- ja vastutustunne töö tegemisel,

tööarmastus. Lapse taskuraha, selle otstarbekas kulutamine (lihtsamate ostude sooritamise), raha kogumine. Ostud toidupoes: ostja ja müüja suhtlemine, raha kasutamine lihtsamates tehingutes. Tehingud postkontoris. Kirja saatmine.

Inimene, säästlikud ja turvalisus

Olmejäätmete tekkimine klassis ja kodus majapidamises (tegevused, nende tagajärjel tekkiv prügi); jäätmete individuaalne käitlemine. Liiklusmärgid kodu ümbruses ja kooliteel (ülesanne, vajalikkus). Jalgrattaga (rulaga, rulluiskudega) sõitmine, ohud. Tuleohutuseeskirjade järgimine lapse igapäevastes tegevustes; käitumine tulekahju korral; käitumine tulekahjuhäire korral. Käitumine veekogude juures, basseinis, veekeskuses. Käitumine metsas, loodusmatkal (loodussäästlik käitumine, käitumine eksimise korral).

5. KLASS

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes;
- 2) osaleb koostevuses erinevat tüüpi dialoogides (*teade – küsimus – vastus* jne);
- 3) kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis;
- 4) kirjeldab plaanile toetudes ning analüüsib ühisvestluses oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumisakte (soovid, tingimused, põhjus, tagajärg);
- 5) kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi ning teab hoolitsematuse tagajärgi;
- 6) kirjeldab uimastite (alkoholi ja tubaka) mõju õppimisvõimele ja käitumisele;
- 7) kirjeldab ühisvestluses oma pere traditsioone;
- 8) määrab aega minutilise täpsusega ning koostab õpetaja abiga endale otstarbeka ajakulutusega päevakava;
- 9) otsib koostevuses teavet pilt-teatmeteosest;
- 10) teadvustab reklaamide eesmärke;
- 11) mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga;
- 12) teadvustab oma nõudmiste/soovide sõltuvust vajadustest ja pere sissetulekust;
- 13) kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis;
- 14) nimetab olmejäätmete käitlemise viise kodus majapidamises;
- 15) kirjeldab ja teadvustab pürotehnika väärkasutuse ning pommiähvarduse tegemisega kaasnevaid tagajärgi.

Õpisisu

Käitumine ja suhtlemine

Mina: olulisemad isikuandmed, meeldivad ja ebaameeldivad tegevused; sarnasused ja erinevused võrreldes eakaaslastega. Enesetutvustamine dialoogis, arvestades vestluspartneri vanust (eakaaslane, täiskasvanu). Suhtlemine võõrastega, milliseid isikuandmeid võib kellele avaldada. Igapäevased suhtlussituatsioonid kodus ja koolis (positiivsed-negatiivsed ettepanekud, konfliktid jne): hindamine (tingimused, põhjus, tagajärg); suhtlemiseesmärkide mõistmine (käsk, korraldus, palve, keeld, teave jne). Vägivaldse (füüsiline, vaimne) käitumise äratundmine, käitumine ohvri ja pealtnägijana. Abivalmidus (vanad inimesed, nooremad kaaslasted, erivajadustega inimesed): abivajaja märkamine ja abi pakkumine, abistamine. Abi vajaduse ja enda võimaluste hindamine abi pakkumisel.

Inimene ja tervis

Meeleelundite (nägemis-, kuulmis-, haistmis-, maitsmis-, kompimiselund) ülesanded, tervishoid. Erivajadustega inimesed (meeleelundite kahjustuste tagajärjel), alternatiivsed suhtlemisvahendid. Enesetunde kirjeldus dialoogis arstiga (levinumad külmetus- ja nakkushaiguste tunnused), ravirežiimi järgimine. Haiguste ennetamine (tervislikud eluviisid). Tervisesport ja liikumine, sportimisvõimalused kodukohas, Eesti tuntumad sportlased. Piisava une ja puhkuse vajalikkus. Valikud toitumisel. Esmaabi põletuse, külmumise, minestuse korral. Uimastid: tubakas, alkohol, narkootikumid (kanep); alkoholi ja tubaka mõju õppimisvõimele ja käitumisele. "Ei" ütlemine uimastitega seotud situatsioonides.

Perekond ja kodukoht

Elu maal ja linnas, kodukoha eluolu (levinumad tegevusvaldkonnad, ametid jms). Kodukoha rahvariided, rahvariiete kandmine tänapäeval ja minevikus. Kodukoha tähtsamad traditsioonid (laulu- ja tantsupidu jms). Peretraditsioonid (pereliikmete ühised tegevused, peretraditsioonide määratlemine ühisvestluses, sarnasused-erinevused kaaslastega). Pühad ja kombed.

Inimene ja aeg

Aja määramine minutilise täpsusega, kellaaja kahesugune määramine (toetudes ööpäeva osadele). Päeva ja nädala ajakava, vaba aja tegevuste mitmekesisus (positiivsed ja negatiivsed harjumused päevakavas: ajakulu, valikute tegemine jne).

Inimene ja teave

TV-kava (sisu, eakohased saated, telesaadete hulgast valikute tegemine). Pilt-teatmeteosed, Internet: teabeallikate kasutamine. Reklaamide sisu ja eesmärk.

Inimene ja töö, inimene ja asjad

Palgatöö, selle tulemus ja eesmärk, ametis püsimise üldised tingimused (võrdlus õpilase käitumisega koolis). Kulutused peres lapse heaolu eest hoolitsemisel (lapse põhivajadused ja soovid, pere majanduslike võimalustega arvestamine jms), asjade väärtus sõltuvalt nende vajalikkusest. Raha hoidmise viisid: hoiukarp, pank. Raha kogumine.

Inimene, säästlikus ja turvalisus

Vee ja elektri säästlik tarbimine koolis ja kodus. Olmejäätmete (tava-, taaskasutatavad, ohtlikud jäätmed) käitlemine kodus majapidamises (prügi sorteerimine ja ärapaigutamine, kogumispunktid, jäätmete kompostimine). Liiklusõnnetuste peamised põhjused, liiklusõnnetusest teatamine ja abi kutsumine. Pürotehnika (ost-müük alaealistele, kasutamine). Pommiähvarduse tegemisega kaasnevad ohud ja tagajärjed, käitumine pommiähvarduse korral.

6. KLASS

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast käitumist/suhtlemist kohatust käitumisest/suhtlemisest;
- 2) võrdleb ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (eesmärk, tingimused, põhjus–tagajärg);
- 3) kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, -partnerist ja -eesmärgist sõltuvaid

variatiivseid väljendusviise;

4) mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist;

5) kirjeldab ning hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms);

6) omab ettekujutust inimese organismi üldisest ülesehitust, tunneb joonisel inimfiguuris ära elutähtsad organid;

7) nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitude hulgast tervisele kasulikke;

8) teadvustab ja aktsepteerib murdeega seotud muutusi oma organismis ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust;

9) hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad;

10) kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele;

11) koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus);

12) hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste esitamine) ja eriliigilistest tekstidest (Internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid);

13) oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane;

14) mõistab telefoni otstarbeka kasutamise vajalikkust;

15) nimetab kodukeemia pakenditel olevate piktogrammide tähendusi, teab kodukeemia väärkasutuse tagajärgi ja nende ennetamise võimalusi;

16) kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumite korral.

Õpisisu

Suhtlemine eakaaslaste ja täiskasvanutega

Suhtlemisstrateegiate eristamine (õpetaja abiga): selgitamine, veenmine, meelitamine, ähvardamine jm. Suhtluspartnerite motiivid ja kavatsused. Suhtlemine sõprade ja "sõpradega": kambavaim, jäljendamine; isiklik arvamus, vastutus; keeldumine mittesoovitud tegevustest. Suhtlemine vastassugupoolega (tähelepanu köitmine, tunnete verbaalne ja mitteverbaalne väljendamine, reageerimine (eba)meeldivatele ettepanekutele jms). Suhtlemine internetiportaalides, enda kohta edastatava infoga seotud turvalisus ja ohud.

Suhtlemine koduste ja eakaaslastega: rääkimine, ärakuulamine; pinged-konfliktid, arusaamatused, nende vältimine ja lahendamine. Suhtlemisprobleemid kodus: muutunud suhted ja rollid, iseseisvumine: laste ja vanemate vastutus. Valetamine, vaikimine, hädavale.

Mina ise

Mina-pilt: oskused ja võimed, huvid, tugevused ja nõrkused; sarnasused ja erinevused kaaslastega, sallivus. Enesehinnang (erineva enesehinnanguga õpilaste käitumine sarnastes situatsioonides).

Inimese tervis

Sissejuhatus inimese anatoomiasse lähtuvalt elundite funktsioonidest (nahk, meelelundid, aju, kopsud, magu, neerud, maks, suguelundid). Toidu- ja toitained. Toiduainete pakendiinfo (eri toitainete sisaldumine; *parim enne* jms). Kiirtoit – populaarsuse põhjused, mõju inimese organismile. Üle- ja alatoitumine (sh dieetid ja näljutamine), selle mõju tervisele. Esmaabi (toidu- jms) mürgituse, looma- ja putukahammustuse korral. Uimastite (sh alkoholi ja tubaka) mõju organismile (ülevaatlikult) ja käitumisele.

Inimese areng

Murdeiga, muutused tüdrukute ja poiste organismis. Erinev arengutempo ja muutuste aktsepteerimine. Poiste ja tüdrukute hügieen, ravikosmeetika vajadus ja kasutamine. Muutused tüdrukute ja poiste käitumises, sh suhtlemises; sobivad ja ebasobivad käitumismallid.

Inimese välimus

Riietumine (olukorrale ja kehaehitusele sobiva riietuse, jalanõude valik, noortemood – riietusesemete otstarbekus). Riiete ja jalanõude puhtus-korrashoid: pesemis- ja hooldusvahendite kasutamine; keemiline puhastus, kingsepp (oma soovide väljendamine suhtlemisel). Juuste igapäevane hooldamine: hooldusvahendid, juuksevärvid (pakendiinfo, kasutamine). Suhtlemine juuksuriga (oma soovide väljendamine, soovitude küsimine jms). Kүүnte hooldamine, manikүүr, pedikүүr. Olukorrale ja eale sobiv dekoratiivkosmeetika.

Inimene ja kodu

Kodu ja koduõmbrus (kirjeldus, soovid muudatuste osas; igapäevane korrashoid). Suurpuhastus kodus (tööde järjekord, jagamine pereliikmetega, vahendid). Külaskäik ja külaliste vastuvõtmine (suulise ja kirjaliku kutse saamine, ettevalmistused sõltuvalt küllakutsest, külas viibimine). Kodukoha (ja Eesti riigi) tuntud inimesed, nende tegevusalad, elukutsed (seos päevakohaste sündmustega). Kodukoha ettevõtted ja nende toodang, töötajate ametid.

Inimene ja teave

Olulisemad päevauudised, nende edastamine kaaslastele. Teatmeteosed, Internet (kodukoha tuntumate paikade ja inimeste kohta lühiinfo hankimine ja edastamine koostegevuses). Transport kodukohas, kodukoha õmbruses (orienteerumine sõiduplaanides, teabe hankimine; sõidusoodustused). Telefoni otstarbekas kasutamine (telefonikaart, mobiiltelefon).

Inimene, säästlikus ja turvalisus

Kodukeemia kasutamine (WC, vanni, pliidi ja akna puhastamine), piktogrammide pakendil, kodukeemia väärkasutuse võimalikud tagajärjed. Tulekahju tekkimise ohud kodus majapidamises: ohuolukorra hindamine, tulekahju kustutamine (esimeste tulekustutusvahendite kasutamine, hädaabi). Ohutusõud ujumisel ja veesõidukite kasutamisel, päästevahendite kasutamine.

7. KLASS

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust/erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele;
- 2) teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi;
- 3) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);
- 4) oskab teha kaaslastele (sh vastassugupoole esindajatele) ettepanekuid ning vastata positiivsetele/negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalinorme ja käitumisetiketti arvestades;
- 5) väärtustab lähisuhetes hoolivust, abistamist ja lugupidamist;
- 6) mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust;
- 7) oskab uimastitega seotud situatsioonides ütelda „ei” ning vajaduse korral abi kutsuda;
- 8) kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, tervist

kahjustavate tegevuste vältimine, rahvameditsiin, arstiabi);

9) koostab kodu korrashoiu ja vaba aja sisustamisega seotud tegevuste plaani (tegevuste ajalinejärjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine);

10) hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning teabetekstidest; edastab plaani abil kaaslastele teavet;

11) nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt nüüdisaegseid sideteenuseid (kirjavahetus, telefon, Internet);

12) teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda või teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada;

13) mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused);

14) oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid;

15) kirjeldab jäätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisvõimalusi ja -viise;

16) demonstreerib õpisisu olukorras hädaabi numbrile helistades täpse teabe andmist.

Õpisisu

Suhtlemine eakaaslaste ja täiskasvanutega

Suhtlussituatsioonide kirjeldamine oma ja teise positsioonilt; suhtluspartneri soovide, kavatsuste variatiivsed väljendusviisid; hinnang suhtluspartnerite käitumisele (motiivid, tingimused, tulemused); eriarvamused (oma seisukohtade selgitamine ja kaitsmine, nõustumine kaaslaste arvamusel); konfliktide lahendamise võimalused. Suhtlussituatsioonid ja –strateegiad: agressiivne, ennastkehtestav ja alistuv käitumine; süüdistamine, kriitika; ironia, must huumor. Arusaamatused ja konfliktid kodus, sõprade vahel. Iseloomujooned ja käitumine, mida sõprades, sh vastassugupoole hinnatakse. Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine (kaaslane kinos, teatris, peol: kutsumine, nõustumine/keeldumine, alternatiivsete ettepanekute esitamine, kaaslastega arvestamine jne). Sõprus, armumine, armastus, käimine. Oma tunnete väljendamine, tunnetest rääkimine, lähedus, aja koosveetmine, ühised tegevused. Seksuaalsuse trepp ja arengu individuaalsus. Seksuaalsuhted: partnerite valmisolek, seksuaalsuhtest keeldumine, selle edasilükkamine; vastutus seoses seksuaalelu alustamisega, noorte nõustamisteenused. Mittesobilik seksuaalne käitumine, ahistamine, käitumine seksuaalse ahistamise korral.

Mina ise

Mina-pilt: positiivsed ja negatiivsed iseloomuomadused, sarnasused-erinevused kaaslastega; negatiivsete omaduste parendamisvõimalused. Enesehinnang (erineva enesehinnanguga inimeste käitumine, minu ja kaaslaste reageeringud kiitusele, laitusele, õnnestumisele, ebaõnnestumisele; hinnangud reageeringutele, käitumisele; võimalikud lahendused).

Minu tervis

Minu toiduvalik ja seda mõjutavad tegurid, mitmekesise toidu tähtsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana (kehalise aktiivsuse vormid, võimalused koolis, kodukohas). Arsti (kiirabi, perearst, hambaarst) poole pöördumine (registratuur, vestlus vastuvõtul, konsultatsioon telefoni teel). Tuntumad ravimtaimed (korjamine, säilitamine, apteegist ostmine; kasutamine). Enamlevinud nakkushaigused, levimise viisid, HIV ja AIDS.

Esmabi ma- ja puugi hammustuse korral. Uimastite tarbimise enamlevinud põhjused noorte hulgas. Käitumine uimastitega seotud olukorrad, abi kutsumine.

Kodu ja kodukoht

Eestimaal elavad teised rahvused; kultuurilise mitmekesisuse rikastav roll, sallivus teiste rahvuste ja kultuuride suhtes. Oma tuba: toa plaan, toa sisustamine ja korrashoid. Kodu

kaunistamine tähtpäevadeks (seos peretraditsioonidega). Vaba aja ja tegevuste planeerimine (võimalused ja pakkumised kodukohas ja lähikümbruses jne), tegevuste mitmekesisus. Matk, ekskursioon kodukohas, kodukümbruses (planeerimine koostevõttes: info otsimine vaatamisväärsuste kohta, valikute tegemine, ettevalmistuste planeerimine (sh reisikoti pakkimine); kirjalik meespea kaaslastele; plaani tutvustamine ja põhjendamine jms). Noortetüritused ja -peod (kodused peod; kooli-, linna- jm peod: käitumine, riskid). Peo praktiline planeerimine sünnipäeva ja klassiõhtu näitel.

Inimene, aeg ja teave

Isikut tõendav dokument (ID-kaart, pass), selle muretsemine ja kasutamine. Isikuandmete turvaline hoidmine. Enda ja teiste kohta info edastamine internetis, sellega kaasneva võivad ohud ja ohtude vältimine. Kirjavahetus (kirja saatmine Eesti piires ja välismaale; tähtitud kiri; e-mail, e-kaart; kirjavahetus tänapäeval ja minevikus). Telefon (telefoniraamatu kasutamine; infotelefon; sidepidamine tänapäeval ja minevikus). Reklaampakkumised (telefoni teel pakutavad kaubad-teenused; reklaamlehed postkastis jms), nõustumine-keeldumine.

Inimene ja töö, inimene ja raha

Töö lapse ja täiskasvanu elus (tööde liigid, töö tulemus, eesmärk, tingimused; kohusetunne ja vastutus tulemuste eest). Minu pere sissetulekud (palk, tootmine, toetused). Minu pere väljaminekud (eluase, toit, riided, transport, meelelahutus).

Inimene, säästlikus ja turvalisus

Jäätmeäritlus maal ja linnas (era- ja kortermajad; prügilad). Prügi äritlust reguleerivad piktogrammide pakenditel. Reisimine, erinevad transpordivahendid, ääritamine ja selle riskid. Hädaabi kutsumine erinevate õnnetusjuhtumite korral. Juhtumid, kus tuleb pöörduda politseisse.

8. KLASS

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) arvestab ühistevõttes suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega, saavutab õpituatsioonis õpetaja juhendamisel kokkuleppeid lahkarvamuste korral;
- 2) annab hinnangu oma ja kaaslaste äritumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub õpituatsioonis lahendusi pingelolukordadele; reageerib kohaselt sobimatule äritumisele;
- 3) kirjeldab rühma mõju inimese äritumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 4) nimetab peremudeleid ja kirjeldab pereliikmete rolli perekonnas;
- 5) leiab infot nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähikümbruses, kirjeldab, kuidas ja millal pöörduda õiguskaitseseorganite poole;
- 6) teab ja otsib olulisi infoallikaid tervise teabe ja -abi saamiseks;
- 7) väärtustab lähisuhteid, oskab suhet alustada ning teab, kuidas suhteid hoida;
- 8) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning teab turvalise seksuaaläritumise põhimõtteid ja oma vastutust selles;
- 9) eristab lubatud ja lubamatut seksuaaläritumist;
- 10) kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamise eesmärgil arsti poole (vastuvõtt, kojukutse, hädaabi);
- 11) selgitab riiete hooldusmärgide tähendusi;
- 12) mõistab uimastite omamise, tarbimise ja levitamise seotud riske ja vastutust;
- 13) hangib teavet teistelt inimestelt ning õpetaja juhendamisel teabeallikatest ja -tekstidest;

- 14) oskab kasutada lihtsamaid pangateenuseid;
- 15) teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevusi/nõrkusi;
- 16) nimetab võimetekohase elukutse omandamise võimalusi.

Õpisisu

Käitumine rühmas

Rühmakäitumine: erinevad rühmad ja rollid. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.

Lähisuhted ja perekond

Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine. Ajutised ja püsivad suhted, suhte loomine ja hoidmine, vastastikune usaldus, suhet kahjustavad faktorid, lahkuminek. Seksuaalsuse olemus ja arengu individuaalsus, seksuaalvähemused. Seksuaalkäitumine ja vastutus: sobiv ja lubamatu seksuaalkäitumine, soovimatu raseduse vältimine; sugulisel teel levivad haigused (levimine, mõju tervisele, ravi, ennetamine); nõustamisteenused. Lapsevanemaks saamine: füüsiline ja sotsiaalne küpsus. Peremudelid (perekond, üksikpered, kasu- ja hoolduspered): pereliikmete roll perekonnas (vrld minevikuga), kohustused ja vastutus. Nooremate õdedevendade eest hoolitsemine, nendega tegelemine, sh mängimine. Praktilises tegevuses nooremate õpilaste abistamine, neile tegevuste ja mängude planeerimine ning läbiviimine.

Tervise hoidmine

Tervise füüsiline, vaimne, sotsiaalne ja emotsionaalne aspekt. Tervisenäitajad. Tervisliku eluviisi komponendid, endale sobiliku tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse leidmine. Südame-veresoonkonna haiguste ja pahaloomuliste kasvajate põhjused ning ennetamine tervisliku eluviisiga. Tervist hoidvate valikute tegemine. Inimese elukaar ja selle perioodid, põhivajadused erinevatel eluperioodidel (põhivajaduste rahulda(ma)tus, mõju inimese käitumisele, suhtlemisele, tundemaailmale). Arstiabi kodukohas (lähinaabruses): meditsiinasutused ja nende otstarve; perearst ja eriarstid, kojukutse telefoni teel; tervisekindlustus; tervise- ja puhkekeskused. Tervishoiu ja sotsiaalsüsteem Eestis. Koduapteek (sisu, kasutamine, ravimipakendi teabeleht). Esmaabi lämbumise, põrutuse korral. Väsimus, stress, depressioon (tundemärgid, nõustamis- ja kriisiabi). Tervisealased infoallikad, nende kasutamine ja usaldusväarsus. Kaitsesüstimine haiguste ennetamise eesmärgil (lastehaigused, gripp, puugihammustustega kaasnevad haigused); kaitsesüstimine enne välisreise. Allergia: peamised allergiaallikad, allergilised reaktsioonid, meditsiiniline abi.

Riskikäitumise ennetus

Toimetulek vägivallaga (vägivalla vormid, vägivallast hoidumine, vägivallaga toimetulek, hinnang individuaalsele ja rühmakäitumisele; nõustamis- ja kriisiabi kodukohas). Kuriteo ohvriks langemine, pöördumine õiguskaitseorganite poole. Seksuaalvägivald, valehäbi, ohvriabi. Uimastid ja kuritegevus; uimastitega seotud seaduste põhipunktid. Uimastite tarvitamisega seotud tervise-, sotsiaalsed ja juriidilised riskid; sõltuvuse kujunemine. Käitumine uimastitega seotud situatsioonides, esmaabi. Mängurlus: loterii, hasartmängud (mänguautomaadid, kasiino jne) - riskid, sõltuvus, abi saamise võimalused.

Inimene ja välimus

Eakohane igapäevane ja pidulik rietus, aksessuaarid (nt kooli lõpupidu); suhtumine vanemate, eakaaslaste, moeajakirjade soovitusesse. Rõivaste ja jalatsite hooldus: hooldusmärgid.

Inimene ja teave

Avalik infopunkt. Kohalik ajaleht. Eestis ilmuvad ajalehed ja ajakirjad; ajakirjanduse tellimine. Uudisteportaalid internetis, internetis leiduva informatsiooni varieeruv kvaliteet.

Inimene, asjad ja raha

Arve avamine pangas; hoiuse igapäevane kasutamine (sularahaautomaat jne). Maksete liigid kodus majapidamises, maksete tasumise võimalused, täpsus. Igapäevased sisseostud: ostukoha valik (kauplus, turg jms); kulude planeerimine päevaks, nädalaks; ostutoimingud. Ühiskondliku toitlustamise asutused (menüü, arve, etikett; toidu kojutellimine). Kataloogikaubandus (tellimine, riskid, kauba tagastamine). Postipaki saamine ja saatmine. Küla- ja linnaraamatukogus lugejaks registreerumine, teabe hankimine otsitava kirjanduse kohta.

Karjääri planeerimine

Eneseanalüüs (töölased huvid, võimed, oskused, isiksuseomadused). Jätkuõppevõimalused (erialad, õppeasutused).

9.KLASS

Õpiväljundid

Õpilane:

- 1) suhtleb tavaolukorras adekvaatselt (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erinevatele, tunnistab oma eksimusi ja väärkäitumist); reageerib adekvaatselt kohatule käitumisele enda ja teiste suhtes;
- 2) hindab oma ja kaaslaste käitumise otstarbekust tavaolukorras ning vastavust ühiskonnakäitumisele, käitub vastavalt;
- 3) eristab ja nimetab illustreerivatele toetudes elundeid/elundkondi, nende põhifunktsioone ning kirjeldab nende tervishoiu põhitõdesid;
- 4) demonstreerib õpituolukorras peamisi esmaabivõtteid;
- 5) kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid, tervishoiu- ning sotsiaalsüsteemi teenuseid;
- 6) teab ja oskab igapäevaelus planeerida tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervisega;
- 7) teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- 8) teab koostöö reegleid ja norme toetavates inimsuhetes ning väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 9) kirjeldab imiku ja väikelapse arendamise tingimusi ning hooldamise võtteid;
- 10) mõistab inimtegevuse peamiste ressursside (aeg, teadmised/oskused, töö, raha) tähtsust oma elus; oskab planeerida ressursside täiendamise/kulutamisega seotud tegevusi;
- 11) oskab küsida teavet kaasinimestelt, kasutada teabetekste ja teatmikke;
- 12) kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi;
- 13) hindab nõustaja suunamisel adekvaatselt oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppevõimalusi ja -tingimusi ning teeb enda jaoks sobivaima karjäärivaliku;

- 14) teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes;
- 15) mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi;
- 16) tunneb tööotsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid, teadvustab ohte ning kirjeldab õiget käitumist inimkaubanduse ohvriks sattumise korral.

Õpisisu

Lähisuhted ja perekond

Lähisuhted, suhete alustamine ja hoidmine, vastutus ja austus. Kooselu, abiellumine ja pere loomine. Raseduse planeerimine; loote areng; loote ja ema tervist hoidev käitumine. Lapse sündimine: ettevalmistused imiku hooldamiseks; sünnijärgsed kohustused (nimepanek, tervisekindlustus, meditsiiniline kontroll jms); kohaliku omavalitsuse ja riiklikud toetused. Lapse saamisega seotud kulutused (peamised kuluartiklid lapseas), lapse hooldamisele kuluv aeg. Puudega laps. Imiku- ja lapseiga (peamised arengutingimused, suhtlemine lapsega, lapse õigused). Lapse arendamine-õpetamine (eakohased mänguasjad, raamatud jms); mängude õpetamine noorematele õpilastele. Peretülid ja –vägivald (tagajärjed, lahendused, valehäbi, nõustamis- ja kriisiabi). Uimastite tarbija perekonnas: mõju majanduslikule olukorrale, suhetele. Kohalikud ja riiklikud nõustamis- ja ravivõimalused. Lahutus, lahuselava vanema kohustused lapse kasvatamisel.

Eelarve planeerimine

Pere sissetulekud (palk, toetused). Igapäevaste kulutuste planeerimine (eluase, toit, riietus, transport, vaba aeg); kulutuste kasv perekonna suurenemisel (sh lemmiklooma võtmisel). Suurte väljaminekute planeerimine (soovid, võimalused, riskid: raha säästmine ja hoiustamine, järelmaks, krediit, laen, liising). Kaupade-teenuste garantii (müüjalt teabe hankimine, garantii võimaluste-tingimuste kohta).

Eluase

Eluaseme liigid, eluaseme otsimine, arvestades pere vajadusi ja võimalusi (müügikuulutused, kinnisvarafirmad). Üürileping, selle tingimused (üürniku õigused ja kohustused, „halva” lepingu ohud). Eluaseme sisustuse planeerimine: hädavajalik sisustus, sisustuse hankimine (ostude) järjekord, ratsionaalne paigutus, kujundusdetailid. Eluaseme, olmetehnika soetamine, hooldus ja remont: teabe hankimine võimaluste, tingimuste ja abiteenuste kohta (müüja, telefoniraamat, kasutusjuhend jne).

Karjääri planeerimine

Jätkuõppevõimalused, valikute tegemine, arvestades huvisid, võimeid ja majanduslikke võimalusi (transport, elamiskulud jms); kutsenõustamine. Kohalik tööhõiveamet, tööturuteenus töötajale, töötus. Töötaja põhilised õigused ja kohustused, lepinguta töötamisega kaasnevad riskid ja tagajärjed, ümbrikupalk. Abi leidmine tööõigusega seotud küsimustes. Inimkaubandus: tööorjus ja prostitutsioon, ohvriks sattumise põhjused, inimkaubandusele viitavad märgid (kuulutuses, töopakkuja käitumises), ohtude teadvustamine, käitumine ohvriks sattumise korral, ohvriabi.

Hindamine

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi, õpitulemuste saavutamist, hoiakute ja väärtuste osas antakse õpilasele tagasisidet. Inimeseõpetuses hinnatakse ka väljaspool kooli

toimuvaid inimeseõpetuse õppekava toetavaid tegevusi (rühmatööd, ühistegevused, väljasõidud).

Hindamisel kasutatakse kujundava hindamise põhimõtteid, hinnatakse kogu õpiprotsessi, õpilase arengut õpitulemuste omandamisel. Tagasiside kirjeldab õigeaegselt ja võimalikult täpselt õpilase tugevaid ning arendamist vajavaid külgi ning sisaldab ettepanekuid edasisteks tegevusteks. Õpilane kaasatakse enese ja kaaslaste hindamise protsessi, et arendada tema oskust eesmärke seada ning oma õppimist ja käitumist eesmärkide alusel analüüsida ning tõsta õpimotivatsiooni. Õppetunni vältel saab õpilane pidevalt suulist ja/või kirjalikku tagasisidet.

Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised, eelistatakse erinevaid aktiivõppe meetodeid.

MUUSIKAÕPETUSE AINEKAVA

Õppe- ja kasvatuse eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- tunneb rõõmu musitseerimisest;
- omandab muusika kuulamise kogemuse;
- laulab ja esineb pingevalt;
- rikastab oma tundeelu muusikaelamuse kaudu;
- kujundab muusikalist maitset.

4. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- laulab peast 5–6 laulu vaba ning kõlava tooniga, selge diktsiooniga, muudab laulmise ajal hääle tugevust;
- tunneb 3-osalist taktimõõtu, seostab seda valsi rütmiga;
- teeb vahet marsil ja valsil, valib õige liikumisviisi;
- tunneb rütmivältust TA-A-A, tunneb selle ära õpitud laulus;
- mõistab terminite valss, orkester, orkestrijuht tähendust;
- eristab puhkpillide mängu keel- ja löökpillide mängust;
- laulab Eesti hümnit (laululehelt);
- mängib laulumänge (sh paaride vahetusega).

Õppesisu

Iseseisva lauluoskuse arendamine. Lihtsamate taktimõõdude ja rütmifiguuride eristamine kuulmise järgi. Erinevate orkestripillide äratundmine. Lihtsamate muusikaliste terminite tundmine.

5. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- laulab peast 5–6 laulu, laulab vaba ning kõlava tooniga, selge diktsiooniga;
- teeb vahet 2- ja 3-osalisel taktimõõdul;
- lahendab lihtsamaid rütmiülesandeid 2/4 taktimõõdus;
- tunneb tuttavas laulus rütmi TAI-RI, imiteerib seda mingil rütmipillil;

- saab aru väljenditest valjult, vaikselt, valjenedes, vaibudes ja muudab oma hääle tugevust vastavalt;
- iseloomustab kuulatud muusikat: vaikne, vali, rõõmus, kurb;
- teab mõnd eesti heliloojat, nimetab mõnd lastelaulu;
- laulab kaasa Eesti hümmi.

Õppesisu

Iseseisva lauluoskuse arendamine. Lihtsamate taktimõõtude eristamine kuulmise järgi ja noodipildis. Dünaamika ja meeleolude eristamisoskus muusikateostes.

6. klassi

Õpiväljundid

Õpilane:

- tunneb õpitud rütmstruktuure lauludes, muusikas;
- eristab kõrget ja madalat mees- ja naishäält, nimetab koori häälerühmi;
- tunneb levinumaid rahvalaule, rahvalaulu liike;
- laulab regilaulu, teab regilaulu esitamise traditsioone;
- tunneb eesti olulisemaid rahvapille (nii välimuse kui ka kõla järgi), teab nende nimetusi;
- teab mõningaid olulisemaid fakte eestlaste laulu- ja tantsupeost;
- tunneb ja eristab duur- ja moll-helilaadi.

Õppesisu

Erinevad rütmstruktuurid ja nende kasutamine. Koorimuusika, rahvamuusika ja rahvapillide tundmine algtasandil. Muusikateooria põhitõed.

7. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- tunneb ja võrdleb uuemat ja vanemat rahvalaulu;
- tunnetab rõhulist osa $\frac{3}{4}$ rütmis, seostab seda vastavate liigutustega;
- oskab nimetada hääle- ja kooriliike;
- eristab kõrget ja madalat mees- ja naishäält, nimetab neid;
- teeb muusika kuulamisel vahet kooriliikidel, nimetab neid;
- tunneb rahvapille, nimetab neid;
- teab, mis on häälemurre, tunneb häälehoiu põhimõtteid ja rakendab neid häälemurde perioodil.

Õppesisu

Erinevad rütmstruktuurid ja nende kasutamine. Koorimuusika, rahvamuusika ja rahvapillide tundmine algtasandil. Hääle hoidmine ja arendamine

8. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- laulab peast 5–6 laulu;
- laulab pingevabalt, laulab õige hingamise ja selge diktsiooniga;
- tunneb taktimõõte $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$. Oskab lahendada neis rütmiülesandeid;
- tunneb helivältusi ja rütme TA, TI-TI, TAI-RI, TIRI-TIRI, TI-TIRI, TIRI-TI, TA-A, TA-A-A, TA-A-A-A ja pause;
- on tutvunud viiuli- ja bassivõtmega;
- tunneb järgmisi muusikžanre: ooper, operett, muusikal, ballett, sümfoonia;

- teab pillirühmi sümfooniaorkestris;
- on tutvunud tähtnimetustega;
- on tuttav nüüdismuusikaga.

Õppesisu

Lauluhääle ja –oskuse arendamine. Orienteerumine muusikateooria põhitermineis ja nende iseseiva kasutamise oskus. Põhiliste klassikalise muusika žanride tundmine ja iseloomustamisoskus. Klassikaliste orkestripillide tundmine ja oskus eristada neid muusikateostes.

9.klass

Õpiväljundid

Õpetaja:

- laulab pingevabalt tuttavaid lihtsa meloodiaga laule;
- nimetab õpitud levinumaid muusikapalu;
- on omandanud muusika kuulamise ja musitseerimise kogemuse;
- tunneb ja suudab kaasa koputada levinumaid rütmistruktuure (2/4, 3/4, 4/4);
- väärtustab eesti rahvamuusikat ja oskab nimetada eesti rahvapille.

Õppesisu

Soolo- ja koorilauluoskus adekvaatsel tasandil. Muusikaline eneseväljendusoskus individuaalseid võimeid arvestades piisaval tasemel, nii teoorias kui praktikas. Rahvamuusika ja nüüdismuusika-alased baasteadmised.

Hindamine

Õpilase õpitulemuste hindamisel kasutatakse kujundavat hindamist. Õpilasele antakse tagasisidet tema töö tulemuste kohta, soovitusi edaspidiseks edenemiseks, teda kaasatakse õpitulemuste analüüsi. Hindamisel lähtutakse iga õpilase individuaalsetest eeldustest aines, eesmärgiks on tema tugevate külgede ja annete avastamine ja arendamine, andmaks õpilasele oskusi ja enesekindlust edaspidiseks loominguks tegevuseks.

KUNSTIÕPETUSE AINEKAVA

Õppe- ja kasvatuse eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- kasutab töövahendeid ja -materjale eesmärgipäraselt, ohutult ja säästvalt;
- vaatlleb ning võrdleb oma ja kaaslaste loomingut, iseloomustab kunstiteoseid, kasutades õpitud teadmisi ja erialast sõnavara;
- väljendab oma eelistusi ja selgitab seisukohti;
- tunneb rõõmu oma kunstilisest tegevusest ja selle lõpptulemusest;
- tunneb huvi kunstiteoste ja eesti kultuuripärandi vastu, väärtustab enda ja kaasinimeste loomingut.
- õpilane õpib silma ja käe liigutuste koordineerimist ja arendab peenmotoorikat;
- Suudab väljendada oma tundeid ja emotsioone läbi tarbekunsti.

Õppesisu

- Kunstiteosed ja stiilid, lood ja sündmused uue teose loomise lähtepunktina.
- Kunstiteose vorm ja kompositsioon, materjalid ja tehnika, sõnum ja kontekst.
- Väljendusvahendite vastavus ideele, otstarbele ja sihtgrupile.

- Sümbol, allegooria ja tsitaat kui sõnumikandjad.
- Kujutamise viisid: stiliseerimine, abstraherimine, deformeerimine jne.
- Mitmesugused kunstimaterjalid ja tehnikad (nt joonistamine, maal, kollaaž, skulptuur, installatsioon jne).
- Arhitektuuri ja disaini funktsionaalsus, ökoloogilisus, esteetilisus ja eetilisus. Arhitektuur ja disain Eestis ning rahvusvahelised suundumused.
- Inimese ja ruumilise keskkonna suhted, disain kui probleemilahendus
- Teksti ja pildi koosmõju graafilises disainis. Kirjatüübid ja graafilise kujunduse baasvõtted.
- Eesti kunsti suurkujud ja teosed. Erinevate kultuuride kunstiajaloo tuntumate teoste näiteid.
- Nüüdiskunsti olulised suunad ja aktuaalsed teemad.
- Kunst peegeldamas ühiskonna, teaduse ja tehnoloogia arengut.
- Kunstnike, kunstiajaloolaste, disainerite ja arhitektide erialane töö.

4. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- kujutab inimest paigalasendis;
- jälgib pinna katmisel kujutise kontuuri;
- segab põhivärvide II astme värvid (värvuste tabeli eeskujul);
- kujutab esemeid kahel horisontaalsel abijoonel (ees, taga);
- voldib paberit eeskuju järgi.

Õppesisu

KUJUTAMINE JA VORMIÕPETUS

Inimese täisfiguuri, asendites kujutamine. Inimese tegevuse kujutamine. Looduse ja tehisevormi suhe.

VÄRVI-, KOMPOSITSIIOO N- JA PERSPEKTIIVÕPETUS

Värviring, II astme värvid. Ühe värvi erinevad toonid. Piiratud arvu värvidega maalimine.

DISAIN JA KIRJAÕPETUS

Ribaornamendi kujundamine. Oma töökeskkonna kujundamine. Stendi kujundamine klassis. Geomeetriliste elementide kasutamine töö kujundamisel

VESTLUSED KUNSTIST

Erinevad kunstiliigid (maal, skulptuur, arhitektuur, teatrikunst). Kunstide seosed (rollimängud, kostüümid, kujundused). Tutvumine kunstipärandi ja tänapäeva kunstiga

TEHNIKAD JA MATERJALID

Joonlaua ja sirkli kasutamine. Kattevärvide ja akvarellide kasutamine ning õige pintsli valik. Tutvumine erinevate trükitehnikatega, nt papitrükk, monotüüpia.

5. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab õpitud tehnikaid kunstitööde loomiseks;
- kujutab inimest liikumises;

- tõstab oma töödes tegelasi ja objekte esile suuruse, asukoha ja värvi valiku abil;
- väljendab osalise kattumise abil esemete ja figuuride paiknemist üksteise suhtes ees- ja tagapool, keskel;
- võrdleb oma ja kaaslaste töid (leiab peamised tegelased/objektid, toob esile sarnasusi ja erinevusi);
- osaleb vestlustes rahvuskultuuri ja -kunsti teemadel (kodukandi rahvariided jne).

Õppesisu

KUJUTAMINE JA VORMIÕPETUS

Inimese kujutamine liikumises näidismudelite ja skeemjooniste kasutamisel. Inimkeha proportsioonid enese näitel. Pea proportsioonid, nende arvestamine. Miimika, kui emotsioonide kandja. Visandamine naturist. Vaikelu ja natüürmort. Modelleerimine looduslikust- ja tehismaterjalist, voltimine. Lihtsa objekti edasiandmine savis.

VÄRVI-, KOMPOSITSIOON- JA PERSPEKTIIVÕPETUS

III astme värvide segamine. Värviring ja vikerkaar, vastand- ja täiendvärvid. Akromaatilised ja kromaatilised värvid. Kompositsiooni tasakaal. Värv perspektiiv. Glasuuride liigitus, omadused, lihtsate kaheosaliste mustriribade koostamine (ladumine, trükkimine).

DISAIN JA KIRJAÕPETUS

Kombinatorika geomeetristest elemendiruumis ja tasapinnal. Pinnalaotuse kujundamine pakendi või maketi jaoks. Joonlaua ja sirkli kasutamine.

VESTLUSED KUNSTIST

Kunstiteostes peituvad lood ja meeleolud. Tuntumad sümbolid kunstis. Rahvakunstilelementide kasutamine kaasajal. Kodukoha kunstiväärtused ja kunstnikud.

TEHNIKAD JA MATERJALID

Tutvumine naturaal- ja tehismaterjalidega, sh jääkmaterjalidega. Katevärvide ja akvarellide kasutamine ning õige pintli valik maalimisel. Tutvumine erinevate trükitehnikatega, nt papitrukk, monotüüpia. Loodusliku materjali korjamine ja rühmitamine tajutavate tunnuste alusel ning looduses esinevate detailide voolimine. Lihtsad trükitehnikad: pintli-, lehetrukk, käsnatrukk. Puhumistehnika. Voolimise algvõtted: pigistamine, vajutamine, silumine, osadeks jaotamine, rullimine, veeretamine. Lihtsa üheosalise objekti voolimine. Jäljendite vajutamine. Tutvumine erinevate materjalidega: nahk puit, metall. Tutvumine erinevate töövahenditega

6. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab töövahendeid ja -materjale tehnoloogiliselt õigesti, otstarbekalt ja säästvalt;
- arvestab inimese täisfiguuri kujutamisel pea suurust ja jalgade pikkust terve kehapikkuse suhtes, näo kujutamisel silmade asukohta sellel;
- kujutab temaatilistes töödes värvide abil tegevuse aega ja kohta;
- loob kujutatavale sisult ja vormilt sobiva tausta;
- väljendab kujutatava suuruse muutumise abil selle paiknemist pildiruumis ees- ja tagapool;
- kujundab oma lähemat ümbrust (stend, klassiruum);
- tunneb ja liigitab vaadeldud kunstitöid (skulptuur, maal, graafika).

Õppesisu

KUJUTAMINE JA VORMIÕPETUS

Inimese kujutaminepaigal ja liikumises (inimese proportsioonid ja emotsioonide edastamine). Elus ja eluta objektide ruumiline kujutamine, paiknemine pildiruumis ja suurusuhtes. Erinevatest materjalidest ruumikujunduselementide meisterdamine. Keraamika. Muutuvate loodusvormide ja erinevate elukeskkondade kujutamine, keskkonnakaitse. Lihtsa objekti edasiandmine savis.

VÄRVI-, KOMPOSITSIION- JA PERSPEKTIIVÕPETUS

Vastandvärvide segamine värviringi alusel, ühe värvi erinevad vormid. Ühe värvi tooni erinevad hele-tumedusastmed, soe ja kül koloriit. Rütm ja liikumine(sümmeetria ja asümmeetria) Glasuuride liigitus, omadused, lihtsate kaheosaliste mustriiribade koostamine (ladumine, trükkimine).

DISAIN JA KIRJAÕPETUS

Sise- ja välisruumide kujundamine. Reklaamkirjade vaatlus ja analüüs.

VESTLUSED KUNSTIST

Koomiks. Rahvakunst ja mustrid. Kunsti väljendusvahendid (punkt, joon, pind, värv jne). Kunstimõisted- originaal, koopia, autorlus.

TEHNIKAD JA MATERJALID

Maal: Kattevärvid , akvarellvärvid, guašš, kriidi ja õlipastellid, värvi ja viltpliiatsid, kolaaž värvipaberitest ja või makulatuurist.

Graafika- Grafiitpliiats, Viltpliiats, papitrükk, materjali trükk.

Modelleerimine savist või voolimismassist, erinevate tasapindade kujundamine. Loodusliku materjali korjamine ja rühmitamine tajutavate tunnuste alusel ning looduses esinevate detailide voolimine. Lihtsad trükitehnikad: pintsli-, lehetrükk, käsnatrükk. Puhumistehnika.

Tutvumine erinevate materjalidega: nahk puit, metall. Tutvumine erinevate töövahenditega

VOOLIMINE. Voolimise algvõtted: pigistamine, vajutamine, silumine, osadeks jaotamine, rullimine, veeretamine. Lihtsa üheosalise objekti voolimine. Jäljendite vajutamine

7. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- leiab vaatluse ja võrdlemise teel inimese ameti olulisi tunnuseid (keskkond, riietus, töövahendid) ning väljendab neid temaatilistes töödes;
- segab ja kasutab maalimisel värvide eri toone;
- loob eri vahenditega mitmesuguseid pinnamustreid;
- teeb kollaaži;
- tunneb ja liigitab vaadeldud kunstitöid (skulptuur, maal, arhitektuur, graafika);
- mõistab originaali, reproduktsiooni ja võltsingu olemust;
- märkab kujunduselemente keskkonnas.

Õppesisu

Objektide kujutamine. Vaatluse ja mälu järgi kavandamine. Ruumilisuse edastamine Liikumise edastamine töödes. Maalimine, joonistamine. Graafilised, kollaaži, skulptuuri tööd. Muistne ja tänapäeva kunsti võrdlus. Konkreetne ja abstraktne kunst. Kunstiteose sisulised ja vormilised elemendid. Kunstiteosed Eestis ja maailmas Teoste analüüs. Vormi ja funktsiooni seos. Eesti rahvakunst. Ehitusdisain. Loodussäästva tarbimise põhimõtted. Elukeskkonna parandamine kunsti, disaini ja arhitektuuri kaudu. Pildi, teksti, heli ja liikumise koosmõju. Märkide ja sümbolite kasutamine meedias ja reklaamis.

KUJUTAMIS – JA VORMIÕPETUS

- Istuv figuur
- Poolprofiil
- Modelleerimine valguse ja varjuga
- Langev ja omavari
- Loodus-ja tehisvormide stiliseerimine
- Karikatuur
- Lihtsa objekti edasiandmine savis.

VÄRVI-, KOMPOSITSIOONI- JAPERSEKTIIVIÕPETUS

- Värvide kontrast ja tasakaal
- Abstraktne kompositsioon
- Joonperspektiiv
- Glasuuride liigitus, omadused
- Lihtsate kaheosaliste mustriribade koostamine (ladumine, trükkimine).

DISAIN JA KIRJAÕPETUS

- Märk ja sümbol, peremärk
- Kombinatorika tasapinnal
- Laisule kirja kasutamine markeriga

VESTLUSED KUNSTIST

- Kunsti liigid ja žanrid
- Karikatuur
- Kunsti areng keskajast 20.sajandi lõpuni
- Eesti rahvakunst ja selle areng

TEHNIKATE ÕPETUS

- Lihtsad trükitehnikad: pintsli-, lehetrükk, käsnatrükk. Puhumistehnika

VOOLIMINE.

- Voolimise algvõtted: pigistamine, vajutamine, silumine, osadeks jaotamine, rullimine, veeretamine.
- Lihtsa üheosalise objekti voolimine.
- Jäljendite vajutamine

8. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- leiab vaatluse ja võrdlemise teel inimese vanust ja näoilmeid kõige enam iseloomustavaid tunnuseid ning väljendab neid temaatilistes töedes;
- eristab õpetaja suunamisel pildi koloriiti, oskab seda kirjeldada;

- kujundab ornamenti (sh rahvuslikku), nimetab selle traditsioonilisi ja nüüdisaegseid kasutusvõimalusi;
- eristab etenduses esinevaid eri kunstiliike (visuaalne kunst, muusika, liikumine);
- eristab kultuurinähtusi ja kunstiliike (sh karikatuur, šarž, grafiti).

Õppesisu:

Stiilid, sündmused. Teoste ja loomade kujutamine. Vorm ja kompositsioon. Materjal ja tehnika. Sümbol sõnumikandjana. Stiliseerimine, abstrahheerimine, joonistamine, maalimine. Kollaaž ja skulptuur. Arhitektuuri funktsionaalsus. Esteetika, eetika ja inimene. Disain ja ruumisuhted. Graafiline disain. Kirjatüübid. Kunsti suunad. Kunstniku töö.

KUJUTAMIS- JAVORMIÕPETUS

- Profiil
- Karakteri kujutamine
- Karikatuur ja sarsi modelleerimine valguse ja varjuga
- Valgus, läige
- Lihtsa objekti edasiandmine savis.

VÄRVI- ,KOMPOSITSIOONI- JA PERSPEKTIIVIÕPETUS

- Kooskõla ja tasakaal
- Abstraktne kompositsioon
- Erinev vaatepunkt (konna- ja linnuperspektiiv)
- Op- kunsti võtted
- Glasuuride liigitus, omadused
- Lihtsate kaheosaliste mustriribade koostamine (ladumine, trükkimine).

DISAIN JAKIRJAÕPETUS

- Eksliibris
- Grotoskkiri
- Kirjaoptika

TEHNIKATE ÕPETUS

- Lihtsad trükitehnikad: pintsli-, lehetrükk, käsnatrükk.
- Puhumistehnika

VOOLIMINE.

- Voolimise algvõtted: pigistamine, vajutamine, silumine, osadeks jaotamine, rullimine, veeretamine.
- Lihtsa üheosalise objekti voolimine.
- Jäljendite vajutamine

VESTLUSED KUNSTIST

- Grafiti
- Reklaam

- Virtuaalne kunst ja selle väljendusvahendid
- Kunsti areng
- Eesti kunsti seosed põhjamaade kunstiga ja maailma etnograafilise kunstiga

9.klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab õpitud tehnikaid, töömaterjale ja -vahendeid, kujutamise ja kujundamise viise;
- kujutab inimest eri vanuses, meeleolus, asendis ja tegevuses;
- märkab suuremaid kompositsiooni- ja proportsioonivigu;
- kirjeldab kunstiteoseid õpitud oskuste piires ja põhjendab oma eelistusi;
- väärtustab kunstiloomingut (oma ja kaaslaste tööd).
- Arendab kunstialaseid võimeid.
- Kujutab võimalusel isikupäraseid teoseid.
- Oskab põhjendada oma valikuid.
- Tunneb tehnoloogilisi väljendusvahendeid.
- Tunneb olulisi kunstiteoseid.
- Suudab anda hinnanguid eri ajastu töödele.
- Mõistab disaini protsessi.
- Tunneb pildikeele kultuurilisi märke.
- Mõistab nüüdiskunsti.

Õppesisu

Uue teose loomine lähtuvalt stiilist. Erinevate tehnikate kasutamine. Väljendusvahendite, ideede ja otstarbe seos. Stiliseerimise ja abstraherimise võtted. Joonistamise, maalimise ja skulptuuri loomise võimalused ja võtted. Inimene ja ruum. Disaini tööd. Erinevad kirjatüübid. Tuntumate teostega tutvumine. Aktuaalsed kunstiteemad.

KUJUTAMIS- JA VORMIÕPETUS

- Istuv figuur
- Profiil
- Sars
- Modelleerimine
- Refleksioon
- Lihtsa objekti edasiandmine savis.

VÄRVI-,KOMPOSITSIOONI- JA PERSPEKTIIVIÕPETUS

- Optiline segamine
- Glasuuride liigitus, omadused,
- Kompositsiooni skeemid
- Kuldlõige
- Ruumillusioon, op-kunst
- Joonperspektiiv kahe koondumispunktiga
- Lihtsate kaheosaliste mustriribade koostamine (ladumine, trükkimine).

DISAIN JA KIRJAÕPETUS

- Grotesk- ja laisulekirja võtted sulega
- Arvutikirjad
- Moodul
- Kombinatorika tasapinnal ja ruumis

JOONESTAMISE ALGTEADMISED

- Joonte vormistamise nõuded
- Ristprojektsioon
- Kolmvaade
- Piltkujutis

TEHNIKAD JA MATERJALID

Joonistamine: Süsi. Tušš. Pintsell. Grafiitpliiats. Pastapliiats. Õli- ja kriitpastell. Modelleerimine: Savi või voolimismass. Paberimass. Tekstiil. Taaskasutatavad tehismaterjalid. Maalimine: Kattevärvid. Vesivärvid. Kollaaž. Installatsioon. Kombinatorika. Graafika. Disain. Keraamika: Loodusliku materjali korjamine ja rühmitamine tajutavate tunnuste alusel ning looduses esinevate detailide voolimine. Tutvumine erinevate materjalidega: nahk puit, metall. Tutvumine erinevate töövahenditega

TEHNIKATE ÕPETUS Lihtsad trükitehnikad: pintsli-, lehetrükk, käsnatrükk. Puhumistehnika.

VOOLIMINE. Voolimise algvõtted: pigistamine, vajutamine, silumine, osadeks jaotamine, rullimine, veeretamine. Lihtsa üheosalise objekti voolimine. Jäljendite vajutamine

Hindamine

Hindamise lõppeesmärk on õpetada õppijat ennast ise hindama, saada iseseisvaks ja sõltumatuks. Kujundav hindamine keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega. Tagasiside kirjeldab õigel ajal ja võimalikult täpselt õpilase tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning sisaldab ettepanekuid edaspidisteks tegevusteks, mis toetavad õpilase arengut. Õppetunni vältel saab õpilane enamasti suulist tagasisidet oma töö kohta, et toetada õpilase käitumise, hoiakute ja väärtushinnangute kujunemist. Õpilane kaasatakse enese ja kaaslaste kujundavasse hindamisse tööde analüüsimise kaudu.

KEHALINE KASVATUS

Õppe - ja kasvatuseesmärgid

9 klassi lõpetaja

- soovib olla terve ja rühikas
- mõistab kehalise aktiivsuse tähtsust oma tervisele ja töövõimele ning regulaarse liikumisharrastuse vajalikkust
- omandab põhikooli ainekavasse kuuluvate spordialade ja liikumisviiside tehnika
- täidab liikudes/sportides ohutus- ja hügieeninõudeid

- jälgib oma kehalise vormisoleku; teab, kuidas parandada töövõimet regulaarse treeninguga
- õpib kaaslastega koostööd tegema, kokku lepitud reegleid/võistlusmäärusi järgima ja ausa mängu olemust mõistma
- tunneb huvi Eestis ning maailmas toimuvate spordi- ja liikumisürituste vastu
- tunneb liikumisest/sportimisest rõõmu ning on valmis uusi liikumisoskusi õppima ja liikumist iseseisvalt harrastama

Õppetöö rõhuasetused lihtsustatud õppel

- Kehalise kasvatus kaudu õpetatakse ühistegevuses kontakteerumist, korralduste täitmist ja abi küsimist. Primaarne on osavuse, liigutuskoodinatsiooni, kiiruse ja tasakaalu arendamine, kujundatakse ka elementaarsed korra- ja hügieeniharjumused.
- Kujundatakse oskus ja harjumus kontrollida oma kehaasendit ja liigutusi. Õpetatavad harjutused (kõnd, jooks, hüpped, visked, ronimine, roomamine) on nende oskuste kujundamise teenistuses.
- Kehalise ja motoorse arengu seisukohast on väga tähtis motiveerida õpilasi süsteemseks kehaliseks aktiivsuseks – treeninguks. Uute liigutuste õppimisel ei arene üksnes luu ja lihaskond, vaid sellest protsessist võtab osa ka kesknärvisüsteem. Oluline on õpilaste motoorika arendamisega koos pöörata tähelepanu ka kognitiivsele ja sotsiaalsele, emotsionaalsele arengule.
- arendatakse ja täiustatakse õpilaste kehalisi võimeid ning kujundatakse
- liigutusvilumused, arvestades murdeest lähtuvaid ealisi ja individuaalseid iseärasusi. Jätkatakse erinevate harjutuste tehnika õppimist, kusjuures õpilaste iseseisvus tõuseb (ülesannete täitmine esitatud plaani järgi, iseseisev tegevusplaani koostamine ja enesekontroll). Pööratakse tähelepanu sellele, et õpilased tunneksid tervislike eluviiside põhitõdesid ja järgiksid neid, mõistaksid kaaslaste füüsiliste võimete erisusi ja arvestaksid nendega ühistegevustes, kujundaksid kehakultuuriga tegelemiseks vajalikke tahtemadusi (sihikindlus, otsustavus, julgus, visadus, püsivus, kannatlikkus, enesevalitsemine, iseseisvus, algatusvõime).
- Tutvustatakse spordieetika nõudeid (aus võistlus, võistlusmäärustest kinnipidamine, vastase austamine).
- Süstematiseeritakse ja teadlikustatakse praktilisi sportlikke oskusi, kinnistatakse teadmisi tervislikest eluviisidest, püütakse tekitada huvi ja motivatsiooni edaspidiseks iseseisvaks kehakultuuriharrastuseks.
- Tutvustatakse erinevaid spordialasid, Eesti olümpiavõitjaid, tuntumaid sportlasi.

Teadmised spordist ja liikumisviisidest

Õpiväljundid

- selgitab kehalise aktiivsuse ja hea rühi tähtsust tervisele, kirjeldab kehalise aktiivsuse rolli tervislikus eluviisis ning oma kehalist aktiivsust/liikumisharrastust;
- mõistab ohutus- ja hügieeninõuete täitmise vajalikkust ning järgib neid kehalise kasvatus tundides ja tunnivälises tegevuses; teab, kuidas vältida ohuolukordi liikudes, sportides ja liigeldes ning mida teha õnnetusjuhtumite ja lihtsamate sporditraumade korral;
- suudab iseseisvalt sooritada üldarendavaid võimlemisharjutusi ja rühiharjutusi; oskab

- sportida/liikuda koos kaaslastega, jagada omavahel ülesandeid, kokku leppida mängureegleid jne;
- sooritab kehaliste võimete testi ja annab tulemusele hinnangu võrreldes eelmistel aastatel saavutatuga; valib õpetaja juhtimisel harjutusi oma kehalise võimekuse arendamiseks ning sooritab neid;
- tunneb õpitud spordialade/tantsustiilide oskussõnu, kasutab neid sündmuste kirjeldamisel ning oskab käituda spordivõistlustel ja tantsuüritustel;
- teab, mida tähendab aus mäng spordis;
- valdab teadmisi õpitud spordialadest/liikumisviisidest, nimetab Eestis ja maailmas toimuvaid suurvõistlusi, tuntud sportlasi ja võistkondi; teab tähtsamaid fakte antiikolümpiamängudest.

Õppesisu

- Kehalise aktiivsuse tähtsus tervisele; kehaline aktiivsus kui tervisliku eluviisi oluline komponent.
- Liikumissoovitused II kooliastme õpilasele.
- Õpitud spordialade/liikumisviiside oskussõnavara. Õpitavate spordialade põhilised võistlusmäärused. Ausa mängu põhimõtted spordis.
- Ohutus- ja hügieenireeglite järgimise vajalikkus liikudes, sportides ning liigeldes. Ohutu ümbrust säästev liikumine harjutuspaikades ja looduses. Teadmised käitumisest ohuolukordades. Lihtsad esmaabivõtted.
- Käitumine spordivõistlusel ja tantsuüritustel.
- Teadmised iseseisvaks harjutamiseks: kuidas sooritada soojendusharjutusi ja rühiharjutusi; kuidas sooritada kehaliste võimete teste ning treenida (õpetaja toel valitud harjutus kasutades) oma kehalisi võimeid ja rühti.
- Teadmised spordialadest/liikumisviisidest, suurvõistlused ja/või üritused Eestis ning maailmas, tuntumad Eesti ja maailma sportlased jms.
- Teadmised antiikolümpiamängudest.

Võimlemine

Õpiväljundid

- oskab liikuda, kasutades rivisammu (P,T);
- sooritab tireli ette, turiseisu ja kaldpinnalt tireli taha;
- sooritab põhivõimlemise või aeroobika harjutuskombinatsiooni (32 takti) muusika saatel;
- hüpleb hübitsat tiirutades ette (30 sekundi jooksul järjest) ja liikudes
- sooritab harjutuskombinatsiooni akrobaatikas ja rööbaspuudel ja kangil (P);
- sooritab harjutuskombinatsiooni madalal poomil ja akrobaatikas (T)
- sooritab õpitud toenghüppe (hark- või kägarhüpe).

Õppesisu

Põhiasendid ja liikumised

Jalg (ees, taga, kõrval) varbal kükk, põlvitus, põlvitusiste, harkiste (toengharkiste), rististe, toenglamang. Jalg taga, põlvitus vasakul (paremal) jalal, toengrõhtpõlvitus väljaaste (samm), toengnurk iste, uppiste, poolspagaat, upplamang. Käte asendid- pihutsi. Jalgade asendid-tallutsi.

Rivikorra harjutused. Rivistumine viirgu ja kolonni, harvenemine ja koondumine, tervitamine, loendamine, pöörded paigal, kujundliikumised. Ümberrivistumine viirus ja kolonnis; pöörded sammlikumiselt.

Kõnni-, jooksu- ja hüplemisharjutused. Põlvituskõnd, jalatõstekõnd, tagurpidi kõnd. Ristsamm. Juurdevõtusamm ette. Kõnd käte erinevate asenditega. Kõnd (jooks) üle takistuste ja takistuste vahel. Kõnni (jooksu) harjutused signaali järgi. Harkishüplemine, käärishüplemine, käärishüplemine jalavahetusega, sulghüplemine pööretega ja poolpööretega mõlemale poole. Hüplemisharjutuste kombinatsioonid erinevatest hüpistest. Hüplemine paigal ja liikudes edasi hüpitsa tiirutamisega ette. Päkkkõnd, kõnd kandadel, liikumine juurdevõtusammuga kõrvale, rivisammuga liikumine.

Harjutuskombinatsioonid. Hüplemisharjutused hüpitsa ja hoonööriga.

Põhivõimlemine ja üldarendavad võimlemisharjutused. Üldarendavad võimlemisharjutused käte, kere ja jalgade põhiasenditega, harjutused vahendita ja vahenditega

Rütmika ja tantsuline liikumine

Rütmiliikumine: rütmiharjutuste omavahelised kombinatsioonid, rütmi leidmine ja liigutuslik matkimine antud muusikapala järgi- marss, polka, valss. Koordinatsiooniharjutused: ümberrivistused, suunamuutused ja kujundliikumised (sõõris, ringis, viirus, kolonnis). Loovliikumine: iseseisvalt, paarilisega või rühmaga vabalt valitud muusika saatel 2-3 elemendist koosneva tantsukombinatsiooni väljamõtlemine ja esitamine. Tantsuharjutused: galopp-, polka- ja hüpaksammude kombinatsioonid, polkasamm pöördega, valsisamm. Tantsukultuur: tantsule kutsumine, tantsu eest tänamine, viisakas suhtlemine tantsupõrandal. Tantsud: eesti rahvatantsud rahvaste seltskonnatantsud.

Aeroobika (T). Aeroobika põhiasammude tutvustamine, kava koostamise alused rühmatööna
Rakendus- ja riistvõimlemine. Ronimine varbseinal, kaldpingil, üle takistuste ja takistuste alt, ripped ja toengud. Kahe- ja kolmevõtteline ronimine; käte erinevad haarded ja hoided; upp-, tiri- ja kinnerripe; hooglemine rippes; ees- ja tagatoengust hooga mahahüpped; hooglemine rööbaspuudel toengus ja küünarvarstoengus; kangil jala ülehoog käärtõngusse ja tagasi ning treltõus ühe jala hoo ja teise tõukega (P).

Akrobaatika. Veered kägaras ja sirutatult, juurdeviivad harjutused turiseisuks ja tireliks, trel ette, kaldpinnalt trel taha, veere taha turiseisu, kaarsild, toengkägarast ülesirutus hüpe maandumisasendi fikseerimisega. Erinevad trelid; tiritamm (P) ja selle õppimiseks juurdeviivad harjutused; painduvust arendavad harjutused ja kaarsild (T); ratas kõrvale; kätelseis abistamisega.

Tasakaaluharjutused. Liikumine joonel, pingil ja poomil, kasutades erinevaid kõnni- ja jooksusamme, päkkkõnd ja pöörded päkkadel, võimlemispingil kõnd kiiruse muutmise, takistuste ületamise ja peatumistega, tasakaalu arendavad liikumismängud. Erinevad kõnni- ja hüplemisharjutused; pöörded ja mahahüpped.

Ettevalmistavad harjutused toenghüppeks. Sirutus-mahahüpe kõrgemalt tasapinnalt maandumisasendi fikseerimisega, harjutused äratõuke õppimiseks hoolaualt.

Toenghüpe. Hoojooksult hüpe hoolauale, äratõuge ja toengkägar (kitsel), ülesirutusmahahüpe maandumisasendi fikseerimisega; hark- või kägarhüpe.

Kergejõustik

Õpiväljundid

- jookseb kiirjooksu püstistardist stardikäsklustega;
- läbib joostes võimetekohase tempoga 1 km distantsti;
- sooritab palliviske paigalt ja hoojooksult;
- sooritab madallähte stardikäsklustega ja õige teatevahetuse ringteatejooksus;
- sooritab kaugushüppe paku tabamisega ja üleastumistehnikas kõrgushüppe;
- jookseb järjest 12 minuti (cooperi test).

Õppesisu

Jooksuasendi ja -liigutuste korrigeerimine. Põlve- ja sääretõstejooks. Jooksu alustamine ja lõpetamine. Kiirjooks ja selle eelsoojendus. Madallähte tutvustamine. Stardikäsklused. Ringteatejooksu teatevahetus. Kestvusjooks. Kaugushüpe täishoolt paku tabamisega. Kõrgushüpe (üleastumishüpe). Pallivise hoojooksult.

Liikumismängud

Õpitulemused

Õpilane:

- sooritab harjutusi erinevaid palle põrgatades, vedades, söötes, visates ja püüdes ning
- mängib nendega liikumismänge;
- mängib rahvastepalli reeglite järgi, on kaasmängijatega sõbralik ning austab kohtuniku otsust.

Õppesisu

Jooksu- ja hüppemängud. Mängud (jõukohaste vahendite) viskamise, heitmise ja tõukamisega. Liikumismängud väljas/maastikul.

Liikumine (jooksud, pidurdused, suunamuutused) pallita ja palliga. Pallikäsitsemise harjutused: põrgatamine, vedamine, viskamine, söötmine ja püüdmine.

Sportmänge ettevalmistavad liikumismängud ja teatevõistlused palliga. Rahvastepall.

Sportmängud (korvpall, jalgpall, võrkpall, sulgpall)

Õpiväljundid

Õpilane

- sooritab sportmänge ettevalmistavad liikumismänge ja teatevõistlusi pallidega.
- mängib reeglite järgi rahvastepalli ning aktsepteerib kohtuniku otsuseid;
- sooritab põrgatused takistuste vahelt ja sammudelt viske korvile korvpallis;
- sooritab ülalt- ja altsöödud paarides ning alt-eest pallingu võrkpallis;
- sooritab palli söötmise ja peatamise jalgpallis;
- mängib kaht kooli valitud sportmängu lihtsustatud reeglite järgi ja/või sooritab õpetaja poolt koostatud kontrollharjutuse

Õppesisu

Rahvastepall Palli põrgatamine liikumisel parema ja vasaku käega (lisaülesannetega). Keskmise palli viskamine ja püüdmine paarisliikumisel. Topispallide (1kg) viskamine ja püüdmine. Liikuva märklaua (veerev rõngas, pall) tabamine väikese palliga. Väikese palli vise kolmelt sammult rütmiga "vasak/ parem- ja vise". Palli veeretamine/ vedamine parema ja vasaku jalaga takistuste vahel (nn tribling). Rahvastepalli mäng reeglite kohaselt.

Korvpall. Palli hoie söötes, püüdes ja peale visates. Palli põrgatamine, söötmine ja vise korvile. Sammudelt vise korvile. Kaitseasend. Korvpallireeglitega tutvumine. Mäng lihtsustatud reeglite järgi.

Võrkpall. Ettevalmistavad harjutused võrkpalliga. Ülalt- ja altsööt pea kohale, vastu seinat ning paarides. Alt-eest palling. Pioneeripall. Kolme viskega võrkpall. Minivõrkpall.

Jalgpall. Tänapäeva jalgpalli lühike tutvustus. Löögid: jalapealsega, saapaninaga, peaga. Peatamine: veereva palli peatamine tallaga, lendava palli peatamine tallaga. Väravavahi mängutehnika: veereva palli püüdmine, viskamine, vastu liikumine. Taktika: mängijate funktsioonid, külje sissevise, nurgalöök. Mäng: saaljalgpalli erinevad variandid. Söödu peatamine ning löögitehnika õppimine, arendamine ja täiustamine.

Sulgpall (T). Alt- ja ülaltsööt, palling. Üksikmäng lihtsustatud reeglitega.

Suusatamine

Õpiväljundid

- suusatab paaristõukelise sammuta sõiduviiisiga ja vahelduvtõukelise kahesammulise sõiduviiisiga.
- suusatab paaristõukelise ühesammulise sõiduviiisiga, vahelduvtõukelise kahesammulise sõiduviiisiga
- sooritab laskumise põhi- ja puhkeasendis;
- sooritab uisusamm- ja poolsahkpöörde;
- sooritab teatevahetuse teatesuusatamises;
- läbib järjest suusatades 3 km (T) / 5 km (P) distantsi.

Õppesisu

Ohutusnõuded. Suusavarustuse transport, hooldus. Kukkumine ja tõusmine suuskadel. Libisamm. Vahelduvtõukeline 2-sammuline sõiduviiis. Pöörded paigal. Astepööre laskumisel. Trepp-, käär- ja astesammutõus. Laskumised põhi- ja puhkeasendis. Tõusuviiiside kasutamine erineva raskusega nõlvadel. Uisusamppööre, poolsahkpööre ja poolsahkpidurdus. Paaristõukeline ühesammuline sõiduviiis; vahelduvtõukeline kahesammuline sõiduviiis; uisusamm ilma keppideta, pooluisusamm laugel laskumisel, paaristõukeline kahesammuline uisusammsõiduviiis. Teatesuusatamine.

Uisutamine

Õpiväljundid

Õpilane:

- libiseb jalgade tõukega paralleelsetel uiskudel;
- oskab sõitu alustada ja lõpetada;
- sooritab uisutades ülejalasõitu vasakule ja paremale;
- kasutab uisutades sahkpidurdust;
- uisutab järjest 6 minutit.

Õppesisu

Uiskude kandmine. Uisurivi. Kõnd ja libisemine uiskudel. Kehaasend. Käte ja jalgade töö uisutamisel. Jalgade tõuge ja libisemine paralleelsetel uiskudel. Sõidu alustamine ja lõpetamine (pidurdamine). Ülejalasõit vasakule ja paremale. Sahkpidurdus. Start, sõit kurvis ja finišeerimine. Kestvusuisutamine. Mängud ja teatevõistlused uiskudel.

Ujumine

Õpiväljundid

Õpilane:

- suudab sukelduda õlgadesügavuses vees, hingata vette välja;
- hüppab jalad eest äärelt vette;
- lebab vees rinnuli ja selili;
- suudab rinnuli ja selili asendis ujudes liikuda;
- abivahendiga 25m läbi ujuda;
- teab ohte erinevates ujumiskohtades;
- teab ja täidab ohutusnõudeid ujulas;
- oskab kutsuda kaaslasel abi;
- täidab hügieeninõudeid ujulas

Õppesisu

Veega kohanemine, mängud vees, vette väljahingamine, sukeldumine õlgade sügavuses vees, hüpped äärelt vette, ujuvuse harjutused. Libisemine rinnuli ja selili. Jalgade ja käte töö. Ohutusnõuded ujulas. Hügieeni ujulas.

Orienteerumine

Õpiväljundid

- tunneb plaani ja kaarti, leppemärke (10–15),
- oskab orienteeruda kaardi järgi ja kasutada kompassi;
- orienteerub etteantud või enda joonistatud plaani ning silmapaistvate loodus- või tehisobjektide järgi etteantud piirkonnas;
- arvestab liikumistempot valides erinevaid pinnasetüüpe, reljeefivorme ja takistusi;
- oskab mängida orienteerumismänge plaaniga, kaardiga ja kaardita.

Õppesisu

Maastikuobjektid, leppemärgid, kaardi mõõtkava, reljeefivormid (lõikejoonte vahe), kauguste määramine. Liikumine joonorientiiride järgi. Kaardi ja maastiku võrdlemine. Asukoha määramine. Kompassi tutvustamine. Suunaharjutused kompassiga seistes ja liikudes. Õpperaja läbimine kaarti ja kompassi kasutades. Orienteerumismängud. Orienteerumine ruumis ja vabas looduses tuttava objekti plaani järgi.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse põhikooli riikliku õppekava sätetest. Hindamise eesmärk on anda õpilasele motiveerivat tagasisidet, innustada ja suunata õpilast sihikindlalt õppima. Hindamise lõppeesmärk on õpetada õppijat ennast ise hindama, saada tal iseseisvaks ja sõltumatuks.

Kujundav hindamine keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega. Tagasiside kirjeldab õigel ajal ja võimalikult täpselt õpilase tugevaid külgi ja vajakajäämisi ning sisaldab ettepanekuid edaspidisteks tegevusteks, mis toetavad õpilase arengut.

Kehalise kasvatuses hinnatakse õpilase aktiivsust ja püüdlikkust tunnis. Hinne pannakse välja igas tunnis.

TÖÖÕPETUSE AINEKAVA

Õppe- ja kasvatus eesmärgid

9 klassi lõpetaja

- omandab vajalikud oskused ning tööharjumused eluks, võimetele vastavaks tööks ja harrastusteks;
- teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana;
- õpib tundma ning õigesti ja säästlikult kasutama materjale, töö- ja tehnilisi vahendeid;
- õpib töötama suulise ja kirjaliku instruksiooni järgi;
- õpib töötama teksti ja elementaarsete tööjooniste toel;
- omandab õiged tehnoloogilised võtted materjalide töötlemiseks, arvestab töötamisel töötervishoiu ja ohustehnika nõuetega;

- õpib oma tööd kavandama, plaani järgi sooritama, kontrollima ning hindama;
- arendab loovust ja esteetiliselt maitset;
- õpib töötama üksi ning koos teistega, hindama tööks vajalikke isiksuseomadusi: vastutustunnet, täpsust, püsivust, kriitilist meelt;
- õpib hindama tööd ning iseennast teatud elukutse omandamise seisukohalt; on võimeline omandama kutseharidust.

4. klass

Õpiväljundid

Õpilane:

- teeb punumistöid (palmik, järjehoidja);
- lõikab šablooni abil kartongist ja riidest kujundeid;
- teeb meisterdamistöid erinevatest materjalidest;
- paneb niidi nõelasilmast läbi ja teeb sõlme;
- teeb käsitsi lihtõmblust;
- teeb üleloomispistet;
- õmbleb riidele kannaga nõöpi;
- käsitseb heegelnõela;
- heegeldab alg- ja ahelsilmust;
- käsitseb naasklit, haamrit ja naelu;
- kasutab materjali ökonoomselt;
- kaunistab tähtpäevadeks ruumi;
- hindab oma tööd esteetilisest ja praktilisest küljest.

Õppesisu

Niidistab suka- ja põimimisnõela ja põimib järjehoidja. Moodustab mustreid geomeetrilistest kujunditest – kaheksakand. Kasutab vastavalt aastaajale looduslikku materjali. Valib niidile vastava nõela ja õpib niidile sõlme tegemise. Ühepikkuse eelpiste tegemine silma järgi, traageldab käpiknuku. Üleloomispiste harjutamine liniku servade mittehargnemiseks. Õpib nõöpi õmblemist. Hoiab käes heegelnõela ja teab otstarvet ja ohutust. Heegeldab algsilmuse ja ahelsilmuse ning valminud ketist kujundab eset. Eesmärgistatult ja ohutusnõudeid jälgides käsitleb terariistu.

5.klass

Käsitöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- tikib üherealisi pisteid;
- heegeldab alg-, ahel- ja kinnissilmuseid, heegeldab edasi-tagasi ridadena; tunneb heegeldamise ja kudumise õpitud tingmärke;
- määrab varraste ja lõnga omavahelist sobivust;
- koob parem- ja pahempidiseid silmuseid edasi-tagasi ridadena;
- traageldab väljalõigatud detaile;
- õmbleb lihtõmblust, ühekordset palistust ja kahekordset palistust;
- õmbleb riidele kannaga ja kannata nõöpi;
- viimistleb valminud töid (õpetaja abiga).

Õppesisu

Töövahendite ja materjalide tutvustus. Ohutustehnika. Üherealised pisted: eel-, tikk- ja ahelpiste. Tunneb tingmärke. Materjalide taaskasutus. Algsilmuste loomine. Edasi- tagasi

kinnissilmuste heegeldamine. Lõngaotste peitmine. Lõnga kerimine paraja tugevusega kerasse. Silmuste loomine vardale. Parempidine ja pahempidine silmus, ripskude, parempidine- ja pahempidine kude, silmuste mahakudumine. Õmblusmasina osad ja niidistamine. Elektrienergia säästmine. Kanga parema ja pahema poole eristamine. Lõimelõnga suuna määramine. Mõõtmine, märkimine, nõõpnõeltega kinnitamine, lõikamine, traageldamine. Harjutused õmblusmasinaga õmblemisel. Lihtõmblus.

Kodundus

Õpiväljundid

Õpilane:

- koristab klassiruumi ja oma tuba, valib sobivad koristusvahendid;
- hoiab korras oma kooliriided;
- valmistab lihtsamaid toite;
- katab laua vastavalt menüüle;
- täidab elementaarseid lauakombeid;
- kaunistab klassiruumi ja oma kodu tähtpäevadeks.

Õppesisu

Toiduained. Konservid ja pooltooted. Mahud ja kaalud. Kooliriiete korrashoid. Lauakatmise põhinõuded, käitumine lauas. Ravimtaimed teematerjalina. Rahvuskommete ja traditsioonide tundmine ning järgimine. Puhastus ja korrastustööde kavandamine ning korraldamine. Energia (vesi, elekter), majapidamisjääkide säästlik kasutamine. Köögiseadmed ja ohutustehnika.

Puidutöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab joonlauda esemete mõõtmisel;
- märgib toorikule punkte, sirgjooni, ristjooni, ringjooni ja kaari;
- järkab puitliistust etteantud pikkusega detaile;
- saab jõhvsaga, võnksaega ja elektrilise tikksaega kõverjoonelisi kujundeid;
- viimistleb pinda viili ja lihvpaberiga;
- ühendab puitdetaile liim-, kruvi- ja naelliite abil.

Õppesisu

Materjaliõpetus: puu ja puit. Leht- ja okaspuit, kõva ja pehme puit. Puidu kiuline ehitus, lõhestatavus. Prussid, latid, kolmekihiline vineer- äratundmine, nimetamine, kirjeldamine
Töövahendid: mõõtmis- ja märkimisvahendid: joonlaud, nurgik, sirkel, elektriline võnksaag, ristisaagimise saag, jõhvsag, peitel, puitvasar, lihthöövel, vestmisnuga, haamer, hõövelpink (ehitus ja kasutamine), lihvpaber, saagimisrenn- tundmine, nimetamine ja kasutamine korralduse järgi. Mõõtmine: pikkuse, laiuse, paksuse, läbimõõdu mõõtmine joonlauaga. Märkimine: piki- ja ristjoonte tõmbamine pliiatsiga, kujundi märkimine šablooni järgi. Saagimine: prussi ristikiudu saagimine, vineerist kujundite väljasaagimine jõhvsaga, Naelutamine: detailide omavaheline ühendamine naeltega. Peiteldamine: mitteläbiva ava peiteldamine. Vestmine: sälkamine, liistu või prussi kaunistamine sisselõigetega.

6.klassi

Käsitöö

Õpiväljundid

- kavandab ja valmistab lihtsaid esemeid;

- valib tikkimiseks sobivaid materjale ja töövahendeid;
- tikib kaherealisi pisteid;
- heegeldab ringselt;
- koob ringselt;
- koob sokki;
- käsitseb õmblusmasinat ja õmbleb sellega;
- õmbleb kahekordset palistust ja kahekordset õmblust;
- õmbleb pealeõmmeldud taskut;
- viimistleb erinevates tehnikates töid.

Õppesisu.

Töövahendite ja materjalide tutvustamine ja omavaheline sobivus. Materjalide taaskasutamine. Ohutustehnika. Kaherealised pisted. Töö kavandamine ja mustri otsimine, lihtsa mustri jälgimine. Töö alustamine, töö lõpetamine, töö tagumise poole korrektsus. Ringselt heegeldamine. Skeemi või juhendi järgi heegeldamine. Lõnga vahetamine. Ühekordne samm. Silmuste loomine vardale. Ringselt kudumine. Töö pahema ja parema poole eristamine. Töö lõpetamine, mahakudumine, viimistlemine. Vigade märkamine. Õmblusmasina niidistamine ja poolimine. Lõikamine, traageldamine ja sirge õmbluse õmblemine masinaga. Palistused. Õmbleja elukutse tutvustamine.

Kodundus

Õpiväljundid

Õpilane:

- hoiab korras ning kaunistab kodu;
- korrastab ja hooldab oma rõivaid;
- valib toiduaineid ja valmistab lihtsamaid toite;
- teab tervisliku toitumise põhimõtteid;
- käitub toitu serveerides ja lauas olles viisakalt.

Õppesisu

Toiduained, toitained, toiduainete põhirühmad. Konservid ja pooltooted. Toidu valik maitseomaduste ja tervislikkuse põhjal. Hommiku-, lõuna- ja õhtusöögiks sobivad toidud, lauakatmine ja käitumine lauas. Oode.

Isikliku hügieeni nõuded, esteetilisus toiduvalmistamisel ja serveerimisel. Rõivaste korrashoid ja hooldus. Puhastus- ja korrastustööde abivahendid. Toiduainete varumine ja ostmine. Pakendiinfo. Kokkuhoiu võimalused ja kulude analüüs. Energia ja majapidamisjäätike säästlik kasutamine. Köögiseadmed ja ohutustehnika.

Puidutöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- hõõveldab antud mõõtmetega nelikantliistu, silindrit ja koonust;
- märgib ja töötleb baaspindu, rist- ja keeltappi;
- puurib avasid akutrelliga ja puurpingil;
- ühendab puitdetalle liim-, kruvi- ja tappliitega;
- viimistleb valmistatud esemeid: toonib (peitsib), pahteldab ja värvib.

Õppesisu

Materjaliõpetus: puit (ehitus, puidu kuivatamine). Okaspuust saematerjalide (laud, pruss, prussik, liist) äratundmine, eristamine, nimetamine, saematerjali virnastamine. Puidurikked: oksad, mädanik, tõugurike, kaldkiulisus- nimetamine, kirjeldamine. Materjali ratsionaalne jätkamine. Töövahendid: suruvahendid (pitskruvi, klamber), käsipuur, puurpink, PVA liim -

nimetamine, kasutamine. Märkimine: eseme kuju märkimine toorikule. Puurimine: kruvidele ja naeltele ettepuurimine, süvitamine käsitsi ja puurpingis. Puuride ehituse tundmine ja ohutustehnikanõuete täitmine. Liidete valmistamine: nael-, kruvi- ja liimliited. Naelte ja kruvide valik. PV A liimi ja suruvahendite kasutamine liimliidetes. Hõõveldamine: hõõvli seadistamine. Kitsaspinna hõõveldamine, silindri (koonuse) hõõveldamine. Teritamine: peitli ja hõõvli raua käsitsi teritamine. Tappimine: pooltapp- nimetamine, eristamine.

7. klassi

Käsitöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- kavandab ja valmistab lihtsaid esemeid;
- tikib pinnakattepisteid: mähk-, rist-, narmaspiste tikandid;
- loeb lihtsamaid heegelskeeme ja koekirju;
- heegeldab ääre- ja vahepitse;
- koob kinnast;
- koob kahe eri värvi lõngaga;
- käsitseb õmblusmasinat ja õmbleb sellega;
- õmbleb tõmblukk-kinnist;
- vahetab katkiläinud tõmblukku;
- õmbleb sissevõtteid;
- töötleb eseme alläärt;
- teeb nõõpauke, õmbleb riidele trukke, haake;
- viimistleb ja hooldab valminud töid.

Õppesisu

Töövahendite ja materjalide tutvustamine, omavaheline sobivus. Materjalide taaskasutamine. Ohutustehnika. Tikkimismustri valik, kavandamine, kangale kandmine. Ühe-, kaherealised- ja pinnakattepisted. Töö lõpetamine, viimistlemine. Heegelpitside kasutamine rahvakunstis. Tingmärgid. Lõngavöö. Fileeheegeldus. Heegeldamine lihtsa mustriskeskeemi järgi. Tärgeldamine. Ringselt 5- vardaga kudumine. Silmuste kasvatamine ja kahandamine. Soonikkude. Ava kudumine abivahendit kasutades. Mustri kujundamine kasutades pahempidist ja parempidist tingmärki. Mustriskeskeemi jälgimine. Kahe eri värvi lõngaga kudumine. Töö lõpetamine, mahakudumine, viimistlemine, aurutamine. Vigade märkamine. Õmblusmasina hooldamine, poolimine ja õmblemine. Lõike leidmine, kopeerimine, materjalile paigutamine. Õmblusvarud. Detailide väljalõikamine lapitehnika abivahendeid kasutades. Detailide sobitamine ja ühendamine. Traageldamine. Õmbluse mahatriikimine. Tõmblukk, takjakinnis.

Kodundus

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab lihtsamaid võtteid rõivaste korrastamisel;
- kasutab triikrauda ning pesumasinat;
- hooldab jalatseid;
- valmistab iseseisvalt lihtsamaid toite.

Õppesisu

Toiduained, toitained, toiduainete põhirühmad. Tervisliku toitumise põhireeglid. Kuumtöötlemise põhiviisid, toitainete kadu kuumtöötlemisel. Mikroorganismid toidus.

Taignatooted. Köögiseadmed ja ohutustehnika. Rõivaste korrastamine. Koosviibimiste korraldamine, etiketinõuded peolauas. Piknik. Tarbijainformatsioon. Pakendiinfo. Teadlik ja säästlik majandamine.

Puidutöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- järkab puittoorikust detaile 45o nurga all;
- märgib puittoorikule kõverjoonelise kontuuriga detaile;
- mõõdab detaili läbimõõtu nihikuga ja kontrollib harkkaliibriga;
- märgib ja töötleb rööptappe;
- puurib avasid silinder- ja reguleeritava puuriga;
- saab kõverjoonelisi kontuure tikksae ja lintsaega;
- kinnitab puittooriku treimiseks treipingi tsentrite vahele ja metalltooriku padrunisse;
- treib puidust silindrilisi ja astmelisi detaile.

Õppesisu

Materjaliõpetus: puidu füüsikalised ja mehhaanilised omadused: värvus, tekstuur, tihedus, kõvadus, tugevus, elastsus, plastsus- nimetamine, kirjeldamine. Puit: maltspuiduline, lülipuiduline- äratundmine. Töövahendid: nurgasaag, viilid, mall, nurgik, joonlaud ja nihik, treipeitlid- äratundmine, nimetamine ja kasutamine vastavalt korraldusele. Treipink- kasutamine. Mõõtmine: nurga mõõtmine malliga, detaili paksuse ja ava sügavuse mõõtmine nihikuga, läbimõõdu mõõtmine nihikuga. Märkimine: nurga märkimine malliga risttapi märkimine šablooniga. Puurimine: läbiva ava puurimine. Saagimine: liistude saagimine kaldnurga all nurgasaaga. Peiteldamine: puidurikete kõrvaldamine panustüki abil. Kõverpindade töötlemine: kõverjoonelise kujuga detailide väljalõikamine puurimise abil, servade töötlemine peitli ja viiliga. Tappimine: risttapi valmistamine Treimine: silindri ja lihtsa profiili treimine (ohutustehnika treimisel).

8.klass

Käsitöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- kavandab käsitööeset, valib selle valmistamiseks sobivad materjalid ja töövahendid;
- jäljendab mustreid ja kannab need riidele;
- teeb pilutamise eeltöid ja tikib pilutikandit;
- heegeldab skeemi järgi;
- koob skeemide järgi erinevaid koekirju (palmikut, soonikut, poolpatenti);
- valmistab lõngast nõöpi;
- käsitseb elektriõmblusmasinat;
- õmbleb lihtsamaid volte, sirget passet, kraed;
- leiab ja kopeerib lõikeid lõikelehelt;
- viimistleb erinevates tehnikates töid;
- parandab riideid.

Õppesisu

Töövahendite ja materjalide tutvustamine, omavaheline sobivus. Materjalide taaskasutamine. Ohutustehnika. Rahvusliku lilltikandi tutvustus. Pilutikandi kasutusala. Mustri valik, kavandamine, kangale kandmine. Üherealised ja täitepisted. Tikandi kaunistamine litrite ja pärlitega. Töö lõpetamine, viimistlemine. Heegeldamise ajalugu.

Tingmärgid. Lõngavöö. Heegeldamine lihtsa mustriskemi järgi. Saalomoni sõlm. Ringselt 5- vardaga kudumine. Soki osade tutvustamine. Mustriskemi jälgimine. Palmik- , poolpatentkude. Töö lõpetamine, mahakudumine, viimistlemine, aurutamine. Vigade märkamine. Inimeselt mõtude võtmine, suurusnumbri määramine. Lõikelehelte lõike leidmine ja kopeerimine. Materjali säästlik kasutamine. Lõike kinnitamine tekstiilile nõõpnõeltega. Õmblusvaru arvestamine. Detailide väljalõikamine, traageldamine. Õmblemine, õmblusvarude mahapressimine Rõivaesemete hooldus ja parandamine.

Kodundus

Õpiväljundid

Õpilane:

- kasutab otstarbekalt taskuraha;
- kujundab oma tuba;
- juhendub pakendiinfost;
- katab laua olenevalt ürituse eesmärgist;
- valib ja kasutab erinevaid puhastusaineid;
- valmistab toite mitmesugustest algmaterjalidest

Õppesisu

Toiduained, toitained, toiduainete põhirühmad. Toiduainete riknemise põhjused. Toiduainete säilitamine. Tervislik toitumine. Kuumtöötlemise põhi- ja abiviisid. Koosviibimiste korraldamine, etiketinõuded peolauas, rootsi laud. Toidumürgitused ja nendest hoidumise võimalused.

Hügieeninõuded toiduainete säilitamisel. Tarbijainformatsioon. Kulude planeerimine. Teadlik ja säästlik majandamine.

Puidutöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- loeb jooniselt detaili mõõtmeid ja teeb lihtsaid jooniseid;
- saab ja hõõveldab detaile puidutöötluspinkidel;
- valmistab keeltappi, puurib (freesib) tapipesasid;
- valmistab lihtsamaid mööbliesemeid (taburet, voodi);
- kõrvaldab puidurikkeid korkimisega;
- valmistab ja kasutab puiduseotisi;
- lõikab ümarpulki lõikepeaga;
- treib keeruka kujuga detaile tsentrite vahel ja ketastoorikuid kinnituskettal.

Õppesisu

Materjaliõpetus: mööblitööstuses kasutatavad puitmaterjalid: puit-, laast-, puitkiud-, saepuruplaat, vineer, mööblikilp- äratundmine, eristamine, kirjeldamine. Mööbli liigitus kasutusala järgi: elutoa-, köögi-, kontori- jne mööbel. Erinevatele mööbliliikidele esitatavate nõuete teadmine. Töövahendid: siluhövel, saag, peitel, puitvasar, metallvasar - nimetamine, iseseisev valimine kasutamiseks. Puidutöötlemispingid: hõõvel- , frees-, puur-, sae- ja lihvimispingid- nimetamine, otstarbe kirjeldamine, kasutamine vastavalt korraldusele. Saagimine: piki saagimine ja jätkamine, ohutustehnika tundmine ja nõuete täitmine. Hõõveldamine: hõõveldamine rihthõõvelpingil, paksushõõvelpingil. Teritamine: noa ja peitli teritamine luisuga. Treimine: kumer- ja nõguspindade treimine. Tappimine: rist- ja eeltapi valmistamine. Viimistlemine: läbipaistva ja läbipaistmatu katteviimistluse kasutamine (ettevalmistus, lakkimine, värvimine). Mööbli koostamine: kokkupandava mööbli koostamine juhendamise järgi.

9.klass

Käsitöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- valib tikkimiseks, kudumiseks, heegeldamiseks ja õmblemiseks vajaliku materjali, lisandid, töövahendid ning õige tehnoloogia;
- jäljendab mustreid ja kannab neid riidele;
- heegeldab skeemi järgi;
- koob kindaid ja sokke;
- koob kirjalist pinda ja lihtsamaid pitsilisi koekirju tingmärkide järgi;
- määrab oma riiete suurusnumbri;
- õmbleb volange;
- võtab lõikelehelts lõike, paigutab lõiked riidele ja lisab õmblusvaru;
- õmbleb lihtsamaid esemeid iseseisvalt (sirge seelik, lihtsalõikeline kleit);
- kasutab ainealast teabekirjandust;
- loeb ja mõistab valmisriiete etikette, arvestab sellel esitatavat teavet;
- hooldab erinevast materjalist rõivaid;
- hooldab õmblusmasinat.

Õppesisu

Töövahendite ja materjalide tutvustamine, omavaheline sobivus. Materjalide taaskasutamine. Ohutustehnika. Materjalide taaskasutamine. Ainealane teabekirjandus. Riideeseme kaunistamine tikandiga. Tikkelisandite kasutamise võimalused. Masintikand. Mustri kavandamine, jäljendamine, riidele kandmine. Töö lõpetamine, viimistlemine. Tikitud rõivaeseme hooldamine. Pitsilise eseme heegeldamine mustriskeemi järgi. Heegeleseme hooldamine. Pitsiline koekiri. Ringselt 5- vardaga kudumine. Inimeselt mõõtude võtmine, suurusnumbri määramine. Lõikelehelts lõike leidmine ja kopeerimine. Materjali säästlik kasutamine. Lõike kinnitamine tekstiilile nõõpnõeltega. Õmblusvaru arvestamine. Detailide väljalõikamine, traageldamine. Volang. Õmblemine, õmblusvarude mahapressimine. Valmisriiete etiketti teabe lugemine ja mõistmine.

Kodundus

Õpiväljundid

Õpilane:

- korrastab tuba/korterit;
- kasutab ja hooldab köögitehnikat;
- valmistab toitu, järgides seejuures hügieeninõudeid;
- oskab end ja oma peret otstarbekalt majandada;
- oskab rakendada säästlikkuse põhimõtteid.

Õppesisu

Toiduained, toitained, toiduainete põhirühmad. Tervislik toitumine. Toitainete tasakaalustamine toidus, toiteväärtuse arvestamine menüü koostamisel. Kuumtöötlemise põhi- ja abiviisid. Koosviibimiste korraldamine, etiketinõuded peolauas. Tarbijainformatsioon. Teadlik ja säästlik majandamine. Köögitehnika kasutamine ja hooldamine.

Puidutöö

Õpiväljundid

Õpilane:

- planeerib puidu töötlemisel oma tegevust ja kontrollib selle tulemusi;
- loeb tööjoonist õpitud teadmiste/oskuste ulatuses;
- mõõdab joonlauda, nihiku ja mõõdulindi abil eseme joonmõõtmed ja vajaduse korral tähendab neid lihtsa eskiisi kujul üles;
- valmistab puidust või plastist detaile etteantud mõõtmeid arvesse võttes ja sobivaid puidutöövahendeid kasutades;
- viimistleb puitseme

Õppesisu

Materjali õpetus: liimitud ja painutatud detailide– äratundmine, nimetamine, kirjeldamine. Mööblitööstuses kasutatavad puitmaterjalid: puit-, laast-, puitkiud-, saepuruplaat, vineer, mööblikilp- äratundmine, eristamine, kirjeldamine. Mööbli liigitus kasutusala järgi: elutoa-, köögi-, kontori- jne mööbel. Erinevatele mööbliliikidele esitatavate nõuete teadmine.

Töövahendid: lekaal, elektrilised väikevahendid: trell, taldlihvija, tikksaag, ülafrees–nimetamine, kasutamine vastavalt korraldusele. Ohutustehnikanõuete tundmine ja järgimine tööpinkidel iseseisvalt töötades. Saagimine: kõverjooneliste detailide väljasaagimine tikksaaga. Šabloonide valmistamine: detaili kuju planeerimine ning kartongile kandmine ruudustiku ja lekaali abil. Teritamine: Peitli ja hõövlitera teritamine. Seadistamine: Tikksae lehe vahetamine, lihvpaberi vahetamine taldlihvijal. Mööbli remont: toolidel, laudadel, kappidel jne tekkivate lihtsamate vigastuste tundmine ja nende parandamine.

Hindamine

Õpilast hinnates on oluline õpetaja sõnaline hinnang, numbriline hinne ja õpilase enesehinnang. Hindamine toimub jooksvalt tööprotsessi käigus. Suurema tähtsusega on hinne valminud töö eest.

Õpilast hinnates võetakse arvesse kultuurse käitumise reegleid ja õpilase hoiakuid (püüdlikkust, suhtumist õppetöösse, abivalmidust teiste õpilaste suhtes, õpperuumide kodukorra täitmist, töökust, järjekindlust, tähelepanelikkust jm)